

**ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ**

**ΠΜΣ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ**

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΙΩΑΝΝΑ ΓΡΑΨΑ**

Μουσειοπαιδαγωγικές δράσεις για την αλλαγή στάσεων και αντιλήψεων για τα μουσεία

Αθήνα, 2012

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΜΣ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΙΩΑΝΝΑ ΓΡΑΨΑ

Μουσειοπαιδαγωγικές δράσεις για την αλλαγή στάσεων και αντιλήψεων για τα μουσεία

Αθήνα 2012

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στην κατεύθυνση:

ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

που απονέμει το τμήμα Οικιακής Οικονομίας & Οικολογίας του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου.

Τριμελής Επιτροπή:

Ει. Νάκου, Αναπληρώτρια καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Μ. Νικολαΐδου, Αναπληρώτρια καθηγήτρια του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου.

Αικ. Αντωνοπούλου, Λέκτορας του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου.

Αθήνα, 2012

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ πολύ τις καθηγήτριες της τριμελούς επιτροπής της παρούσας ερευνητικής μελέτης, κα. Ειρήνη Νάκου, κα. Μαρία Νικολαΐδου και κα. Αικατερίνη Αντωνοπούλου, για τις αξιόλογες παρατηρήσεις τους και τη συμβολή τους στην ολοκλήρωση της εργασίας.

Ιδιαίτερος θα ήθελα να ευχαριστήσω την κα. Ειρήνη Νάκου για την πολύτιμη βοήθεια και υποστήριξη της σε όλη τη διάρκεια εκπόνησης της μελέτης, για την άμεση ανταπόκριση, το ενδιαφέρον και τις εύστοχες παρατηρήσεις και επισημάνσεις της.

Επίσης, ευχαριστώ την αντιπρύτανη του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου κα. Ευαγγελία Γεωργιτσογιάννη και την υποψήφια διδάκτορα κα. Δέσποινα Καϊτατζή, για τη βοήθεια τους στη συγγραφή και παρουσίαση αυτής της μελέτης.

Τέλος, ιδιαίτερες ευχαριστίες στην κα Ζαρουλαία Νταΐζη, διευθύντρια του 6^{ου} Δημοτικού Σχολείου Νέας Σμύρνης, στον κ. Βασίλειο Ζώη, διευθυντή του Ιδιωτικού Σχολείου «Γεννάδειος Σχολή» και στον κ. Καλυμνιό Ευάγγελο, υπεύθυνο Δημοτικού, που ανταποκρίθηκαν πολύ θετικά και επέτρεψαν την εφαρμογή του προτεινόμενου ερευνητικού προγράμματος, καθώς και στους μαθητές και τις δασκάλους τους που συμμετείχαν στο πρόγραμμα με μεγάλο ενθουσιασμό και σε όλους όσους συνέβαλαν στην επιτυχή ολοκλήρωση του.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία μελετά τη μουσειακή εκπαίδευση σε σχέση με το σχολείο. Διερευνά τις αντιλήψεις και στάσεις των μαθητών για το μουσείο, και εξετάζει την αποτελεσματικότητα εφαρμογής συγκεκριμένων μουσειοπαιδαγωγικών δράσεων σε επιλεγμένο δείγμα μαθητών Δημοτικού. Στόχος της ερευνητικής αυτής μελέτης, είναι ναδειχθεί, το εάν, με την εφαρμογή εκπαιδευτικού προγράμματος, που αποσκοπεί στη γνωριμία των μαθητών/τριών με τον τρόπο που το μουσείο στήνεται και λειτουργεί, (χρησιμοποιώντας ως εργαλεία τις νέες τεχνολογίες και την επιμέλεια έκθεσης), μπορεί να αλλάξουν στάσεις και στερεοτυπικές αντιλήψεις, που ενδεχομένως επικρατούν στους μαθητές για τα μουσεία.

Το θεωρητικό μέρος, στο οποίο βασίζεται η ερευνητική εργασία, κινείται με βασικό άξονα την εξέλιξη της σχέσης μουσείου-σχολείου, τις δράσεις και τα εκπαιδευτικά προγράμματα που εφαρμόζονται στο πλαίσιο αυτό. Με βάση τις έρευνες που γίνονται από τα μουσεία διεθνώς, διαμορφώθηκαν οι κατηγορίες των στάσεων και αντιλήψεων για τα μουσεία και τη μουσειακή εμπειρία που εμφανίζονται να επικρατούν στο ευρύτερο κοινό.

Τα αποτελέσματα του ερευνητικού προγράμματος, υποστηρίζουν τη δυνατότητα αλλαγής στερεοτυπικών αντιλήψεων των μαθητών με συγκεκριμένες μουσειοπαιδαγωγικές δράσεις και υπογραμμίζουν την αναγκαιότητα συστηματική ένταξης της μουσειακής εκπαίδευσης στο σχολικό πρόγραμμα, ως μέρος μίας ευρύτερης πολιτισμικής αγωγής.

Abstract

This paper presents a study on school museum education. The paper investigates on pupils' beliefs and perceptions for the museum and the related experience acquired and seeks answers to how effective specific museopaidagogical actions could be for a change of these beliefs and perceptions. The specific aim of the study is to determine whether an educational program, using various ICT tools and exhibition curating for showing how a museum is set up and functions, could affect primary school pupils' beliefs.

The theoretical background of this study is the relationship between school and museums, as well as educational actions and programmes developed thereof. The categories of pupils' beliefs and perceptions for museums and the related experience were shaped in the light of international studies, carried out by museums for determining the corresponding beliefs and perceptions of the general public.

The results of the study show that specific museopaidagogical actions and programs could be very effective in changing pupils' beliefs and perceptions and they underline the significance of incorporating such actions in school curricula as an organic part of a broader cultural education.

Περιεχόμενα

Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή σελ. 9

Κεφάλαιο 2: Θεωρητικό Μέρος σελ.11

2.1. Μουσείο-Σχολείο. Σχέσεις και αλληλεπιδράσεις σελ.11

2.1.1. Εξέλιξη της σχέσης Μουσείου – Σχολείου
στην ελληνική πραγματικότητα σελ.11

2.1.2. Μουσειακές δράσεις στο σχολείο σελ. 15

2.2. Στάσεις και αντιλήψεις των επισκεπτών για τα μουσεία σελ. 18

2.2.1. Διερεύνηση της στάσης του κοινού για τα μουσεία σελ. 18

2.2.2. Αντιλήψεις που συνδέονται με τα μουσεία σελ. 25

2.3. Χαρακτήρας και στόχοι μουσειακών δράσεων σελ. 28

2.4. Επιμέλεια - στήσιμο μουσειακής έκθεσης σελ. 31

2.5. Οι νέες τεχνολογίες και το διαδίκτυο στη μουσειακή εκπαίδευση σελ. 35

Κεφάλαιο 3: Ερευνητικό Μέρος σελ. 40

3.1. Στόχοι και μέθοδος έρευνας σελ. 40

3.1.1. Βασικά ερωτήματα και στόχοι σελ. 40

3.1.2. Αναλυτική περιγραφή της μεθόδου σελ. 41

3.1.3. Μέθοδος συλλογής δεδομένων σελ. 42

3.1.4. Κατηγορίες ανάλυσης δεδομένων σελ. 45

3.2. Εφαρμογή του ερευνητικού σχεδίου σελ. 48

3.2.1. Δοκιμαστικό «πilotικό» πρόγραμμα – Ομάδα ελέγχου σελ. 48

3.2.2. Το κύριο ερευνητικό πρόγραμμα σελ. 54

3.3. Ανάλυση των δεδομένων σελ. 66

3.4. Συζήτηση των αποτελεσμάτων σελ. 76

3.4.1. Γενικές παρατηρήσεις σελ. 77

- 3.4.2. Συζήτηση των αποτελεσμάτων ως προς τις επιλεγμένες κατηγορίες
αντιλήψεων σελ. 79

Κεφάλαιο 4: Συμπεράσματα – Προτάσεις σελ. 82

- 4.1. Αξιολόγηση ερευνητικής μελέτης σελ. 82

- 4.2. Γενικά συμπεράσματα και προτάσεις σελ. 85

Βιβλιογραφικές αναφορές σελ. 88

Παράρτημα 1: Φωτογραφίες από το πιλοτικό πρόγραμμα σελ. 99

Παράρτημα 2: Φωτογραφίες από το κυρίως ερευνητικό πρόγραμμα σελ. 102

Παράρτημα 3: Ερωτηματολόγιο σελ. 118

1. Εισαγωγή

Τις τελευταίες δεκαετίες, το Μουσείο, όπως γίνεται σήμερα αντιληπτό διεθνώς, οδηγήθηκε σε έμπρακτη αλλαγή της φιλοσοφίας του και της προσπάθειας του να επαναπροσδιορίσει τον κοινωνικό και εκπαιδευτικό του ρόλο (Βέμη 2010: 57), ακολουθώντας τις κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές εξελίξεις του 20^{ου} αι. Στο πλαίσιο αυτής της αλλαγής, η επικοινωνιακή διάσταση του μουσείου που αναπτύχθηκε ραγδαία, οδήγησε στη στροφή προς το κοινό και την αναζήτηση νέων τρόπων προσέγγισης και επικοινωνίας μαζί του, δίνοντας έμφαση στις σχολικές ομάδες και τη δημιουργική συνάντηση του Μουσείου με το Σχολείο. Η παρούσα εργασία, στηριζόμενη σε αυτή τη διαπίστωση, μελετά τις παραμέτρους που συμβάλλουν και επηρεάζουν τη συνάντηση αυτή, κρίνοντας το κατά πόσο έχει επιτευχθεί μία ουσιαστικά γόνιμη σχέση Μουσείου-Σχολείου στην ελληνική πραγματικότητα.

Οι στάσεις και πάγιες αντιλήψεις των μαθητών για τα μουσεία και τη μουσειακή εμπειρία, εν μέρει απόρροια της στάσης που διαμορφώνουν οι ενήλικες για αυτήν, φαίνεται ότι επηρεάζεται από μία σειρά παραγόντων (πρότερη γνώση, εμπειρίες, ενδιαφέροντα, πεποιθήσεις, προσδοκίες, κίνητρα, λόγοι επίσκεψης)¹, οι οποίοι ερευνώνται από τα μουσεία διεθνώς (visitor studies), με στόχο τη διεύρυνση του κοινού τους. Η ερευνητική αυτή μελέτη, στηριζόμενη στον σύγχρονο διευρυμένο εκπαιδευτικό ρόλο του μουσείου, διερευνά την αλλαγή των πάγιων αντιλήψεων για τα μουσεία, με τη χρήση νέων εκπαιδευτικών εργαλείων.

Η εργασία αυτή υποστηρίζει ότι η χρήση των νέων τεχνολογιών και ιδιαίτερα του διαδικτύου (προβολές, παρουσιάσεις, χρήση υπολογιστών, ψηφιακά αποθετήρια, εικονικές περιηγήσεις, διαδραστικά εκθέματα, διαδικτυακά μουσεία στη μουσειακή εκπαίδευση) και η χρήση της επιμέλειας εκθέσεων, ως εκπαιδευτικού μουσειακού εργαλείου, μπορεί να συμβάλλουν θετικά, στη διαμόρφωση απόψεων για το μουσείο και στην κινητοποίηση του ενδιαφέροντος των μαθητών.

Με βάση τα στοιχεία αυτά, η παρούσα εργασία βασίστηκε σε εκπαιδευτικό πρόγραμμα, που αποσκοπεί στη γνωριμία των μαθητών/τριών με τον τρόπο που το μουσείο στήνεται και λειτουργεί, με στόχο την αλλαγή των πιθανών στερεοτυπικών στάσεων και αντιλήψεων των μαθητών για τα μουσεία, που μπορεί να οδηγήσει στη δημιουργία πιο αποτελεσματικής σχέσης και συνεργασίας μεταξύ μουσείου και σχολείου. Μία τέτοιου τύπου μουσειακή εκπαίδευση μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στην κατάλληλη προετοιμασία των νεαρών υποκειμένων ώστε, ως συνειδητά και κριτικά σκεπτόμενα υποκείμενα, να

¹ Βλ. Μεταξύ άλλων, Falk, Dierking (1992,2004), Marilyn G. Hood (2004), N. Meriman (1991).

επανέρχονται στο μουσείο, όχι μόνο στο πλαίσιο της τυπικής εκπαίδευσης, αλλά και οικογενειακά ή ως ενήλικες, για να ικανοποιήσουν την περιέργειά τους, να ερευνήσουν, αλλά και για να νιώσουν αισθητική απόλαυση (Κύρδη 2010: 354).

2. Θεωρητικό Μέρος

Στο κεφάλαιο αυτό, παρουσιάζεται το θεωρητικό υπόβαθρο της παρούσας ερευνητικής μελέτης. Παρουσιάζονται τα εμπλεκόμενα στο ερευνητικό πρόγραμμα θεωρητικά ζητήματα, και αναλύονται τα σημεία στα οποία αυτό βασίστηκε.

2.1. Μουσείο-Σχολείο. Σχέσεις και αλληλεπιδράσεις.

Στην ενότητα αυτή, διερευνάται η σχέση μουσείου και σχολείου, όπως εξελίσσεται τις τελευταίες δεκαετίες στην ελληνική πραγματικότητα, και παρουσιάζονται τα προγράμματα και οι δράσεις που οργανώνονται, τόσο από την πλευρά των μουσείων όσο και των σχολείων, για την ένταξη και χρήση του μουσείου στη σχολική καθημερινότητα.

2.1.1. Εξέλιξη της σχέσης Μουσείου – Σχολείου στην ελληνική πραγματικότητα.

Η έννοια του «Μουσείου», ακολουθώντας τις ραγδαίες κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές αλλαγές των κοινωνιών του 20^{ου} αι., πέρασε από διάφορους ορισμούς, θεωρήσεις και οπτικές² και ήδη από τον επίσημο ορισμό της από το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM) το 1974,³ που είναι και ο ευρύτερα καθιερωμένος διεθνώς, διευρύνθηκε ώστε να περιλαμβάνει τη συλλογή, μελέτη, έκθεση και προβολή εκθεμάτων, με βασικό στόχο «την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία». Η θεώρηση αυτή του μουσείου, ως χώρου συλλογής, συντήρησης, έρευνας, έκθεσης, μάθησης και ψυχαγωγίας, που είναι ανοικτός στο κοινό, οδήγησε αναμενόμενα τα μουσεία στη στροφή προς τους επισκέπτες και την αναζήτηση νέων τρόπων προσέγγισης και επικοινωνίας μαζί τους.

Η επικοινωνιακή πολιτική των μουσείων, που αναπτύσσεται έως σήμερα ραγδαία, βελτιώνοντας προσφερόμενες δυνατότητες και υπηρεσίες προς το κοινό, περιλαμβάνει και τον τομέα της εκπαιδευτικής πολιτικής, καθώς «τα νέα μουσεία φαίνεται να αναγνωρίζουν

² Ορισμοί που δόθηκαν από εθνικούς και διεθνείς οργανισμούς μουσείων πχ. American Association of museums (1970, 1989), The Museums Association Britain (1984, 1998) , Unesco (1960), ICOM (1950, 1974) (Πικοπούλου & Τσολάκη 2002, 23)

³ «Το μουσείο είναι ένα ίδρυμα μόνιμο, χωρίς κερδοσκοπικό χαρακτήρα, που τίθεται στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξης της, ανοιχτό στο κοινό, το οποίο αποκτά, συντηρεί, μελετά, κοινοποιεί, και εκθέτει υλικές μαρτυρίες του ανθρώπου και του περιβάλλοντος του, με σκοπό την έρευνα, την εκπαίδευση, και την ψυχαγωγία.» (Baghli, et.al. 1998, 43-45)

την εκπαιδευτική διάσταση τους ως βασικό παράγοντα της συνολικής φυσιογνωμίας τους» (Νάκου 2010: 326). Η σύγχρονη μουσειολογία, προχωρώντας σε αυτήν την κατεύθυνση, έχει εστιάσει το ενδιαφέρον της, μεταξύ άλλων, στην επικοινωνιακή και εκπαιδευτική διάσταση των μουσείων, η οποία και έχει αναγνωρισθεί ως βασική παράμετρος που μπορεί να καθορίζει την γόνιμη λειτουργία τους ως πολιτισμικών κοινωνικών χώρων που ενδιαφέρονται εξίσου για την ανάδειξη του μουσειακού αντικειμένου τους και την εξυπηρέτηση του κοινού τους. (Νάκου 2006: 1)

Τις τελευταίες λοιπόν δεκαετίες, παρατηρήθηκε αλλαγή της φιλοσοφίας των ελληνικών μουσείων από τον καθαρά ακαδημαϊκό και «ελιτίστικο» χαρακτήρα που συχνά απευθυνόταν σε μία εξειδικευμένη κατηγορία επισκεπτών, προς έναν ευρύ κοινωνικό και εκπαιδευτικό ρόλο. Η αλλαγή αυτή, που τελέστηκε με άνοιγμα στο ευρύ κοινό, την τοπική κοινωνία και τις ειδικές κοινωνικές ομάδες, αποδεικνύεται έμπρακτα με τη διοργάνωση μίας σειράς μουσειακών δράσεων και δραστηριοτήτων, π.χ. με την οργάνωση όχι μόνο μόνιμων αλλά και περιοδικών και κινητών εκθέσεων, τη λειτουργία ξεναγήσεων, σεμιναρίων, εκπαιδευτικών προγραμμάτων και εργαστηρίων, τη συμμετοχή σε εορταστικές εκδηλώσεις, την οργάνωση εκπαιδευτικών δράσεων κλπ.

Η μουσειακή εκπαίδευση εκλαμβάνεται τους εν δυνάμει επισκέπτες του μουσείου ως διαφορετικές κατηγορίες και τύπους κοινού, ο καθένας από τους οποίους αναγνωρίζεται με διαφορετικές εκπαιδευτικές ανάγκες, ώστε να μπορεί να εξυπηρετηθεί καλύτερα. Οι σχολικές ομάδες, ως μεγάλες και οργανωμένες, αποτέλεσαν αναμενόμενα από την αρχή ένα μεγάλο και βασικό κομμάτι του κοινού στο οποίο απευθύνθηκαν τα μουσεία. Μέσα από ειδικά σχεδιασμένα εκπαιδευτικά προγράμματα, αναζήτησαν τρόπους προσέγγισης και προετοιμασίας των εκπαιδευτικών, ώστε οι σχέσεις σχολείου και μουσείου να γίνουν σχέσεις συνεργασίας και όχι περιστασιακές συναντήσεις. (Βέμη 2010: 57)

Η δημιουργική συνάντηση του μουσείου με το σχολείο, ως βασικός στόχος της μουσειακής εκπαίδευσης, είναι ένα ζήτημα που φαίνεται να απασχολεί τις περισσότερες κοινωνίες, οδηγώντας σε αντίστοιχες κινήσεις και δράσεις, τόσο από την πλευρά των μουσείων αρχικά, όσο και του σχολείου στη συνέχεια. Οι μαθητές των σχολείων, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Γκότσης (2010: 142), αποτελούν για το μουσείο μία ομάδα ειδικού ενδιαφέροντος για 2 κυρίως λόγους: α) γιατί αποτελούν την πολυπληθέστερη κατηγορία επισκεπτών σε οργανωμένες ομάδες και β) γιατί ενδιαφέρονται, μέσω βέβαια των εκπαιδευτικών, για την εκπαιδευτική αξιοποίηση της μουσειακής επίσκεψης. Το μουσείο αντίστοιχα, ως χώρος άτυπης μάθησης, μπορεί να προσφέρει πολλά στην τυπική εκπαίδευση

των παιδιών στο σχολείο, διατηρώντας τη δυνατότητα γόνιμης απασχόλησης και δίνοντας ερεθίσματα για περαιτέρω κατανόηση και εμπάθυνση θιγόμενων στην τάξη θεμάτων.

Προκύπτει επομένως ως αναγκαίο, το μουσείο από την πλευρά του να μελετήσει και να προσδιορίσει τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα της συγκεκριμένης ομάδας, (κάτι που έχει επιτευχθεί σε μεγάλο βαθμό από πολλά μουσεία), αλλά και το ίδιο το σχολείο να κινηθεί προς το μουσείο μέσω προγραμμάτων μουσειακής αγωγής στην τάξη, κάτι που, όπως φαίνεται και από τη σχετική βιβλιογραφία, βρίσκεται σε πρώιμο ακόμα στάδιο.

Με βάση αυτά τα δεδομένα πάντως, σχεδιάστηκε από τα περισσότερα μουσεία ένας πολύ μεγάλος αριθμός δραστηριοτήτων με γνώμονα τις σχετικά ομοιογενείς ανάγκες αυτής της κατηγορίας κοινού (σχολικές ομάδες) και προσαρμόστηκε στα ηλικιακά χαρακτηριστικά και στο επίπεδο γνώσεων κάθε ομάδας, καθώς και στο πάγιο αίτημα των εκπαιδευτικών για υποστήριξη του σχολικού αναλυτικού προγράμματος (Τσιτούρη 2010: 154). Στο ζήτημα αυτό βοηθά καθοριστικά ο τομέας της μουσειοπαιδαγωγικής, «αντικείμενο της οποίας είναι η επιστημονική διερεύνηση των όρων, με τους οποίους τα εκπαιδευτικά προγράμματα που σχεδιάζουμε και εφαρμόζουμε σε μουσεία και στο ευρύτερο πολιτισμικό περιβάλλον, μπορούν να έχουν τα καλύτερα και πλουσιότερα δυνατά εκπαιδευτικά αποτελέσματα» (Νάκου 2010: 1).

Στην εδραίωση της σχέσης μεταξύ μουσείων και σχολείων στην ελληνική πραγματικότητα, θα μπορούσαν να συμβάλουν και τα σχολικά βιβλία και αναλυτικά προγράμματα, εφόσον ήταν σωστά οργανωμένα, δημιουργώντας τις κατάλληλες προϋποθέσεις «για την ένταξη των μουσειακών χώρων στην καθημερινή σχολική πρακτική», όπως αναφέρει η Κύρδη (2002: 26-29). Παρατηρείται ότι στα σχολικά βιβλία για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, που άρχισαν να διδάσκονται από το σχολικό έτος 2006-2007, γίνονται σημαντικές απόπειρες θεματικής προσέγγισης, προωθώντας την ολιστική αντίληψη για τη γνώση και τη χρήση ποικίλων πηγών, στοιχεία που μπορούν να βρεθούν σε μία μουσειακή επίσκεψη (Βέμη 2010:59). Ιδιαίτερα στα βιβλία της Ιστορίας, των Εικαστικών και της Γλώσσας του Δημοτικού, τόσο στα βιβλία του μαθητή όσο και του δασκάλου⁴, υπάρχουν αναφορές και παραπομπές σε μουσειακούς χώρους, προτείνοντας την

⁴Βλ. μεταξύ άλλων, το βιβλίο Εικαστικών Α' και Β' Δημοτικού (μαθητή), κεφάλαιο «Στο εργαστήρι του Δημήτρη Μυταρά», βιβλίο Ιστορίας Δ' Δημοτικού (δασκάλου), «Οι μουσειοσκευές και η χρησιμότητά τους – Η αξιοποίηση των εκπαιδευτικών επισκέψεων μέσω της υλοποίησης προγραμμάτων», βιβλίο Γλώσσας Στ' Δημοτικού (μαθητή) κεφάλαιο «Στο μουσείο» [Παιδαγωγικό Ινστιτούτο – Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών: http://www.pi-schools.gr/books/dimotiko/eikast_a_b/math/math_1_10.pdf (τελευταία επίσκεψη: 20/4/2012)]

αξιοποίηση του μουσείου και του εκπαιδευτικού υλικού του πχ. μουσειοσκευές, ή δίνοντας ερεθίσματα για τρόπους προσέγγισης των μουσείων και πραγματοποίησης μουσειακών επισκέψεων (Κύρδη 2010: 350). Τα στοιχεία αυτά, σε συνδυασμό με προαιρετικά προγράμματα που μπορούν να υλοποιηθούν στις σχολικές τάξεις και αφορούν στον τομέα των Πολιτιστικών ή της Περιβαλλοντικής Αγωγής, φαίνεται να θέτουν κάποιες αρχικές νύξεις για την εφαρμογή της μουσειακής εκπαίδευσης στο σχολείο, ωστόσο η αξιοποίηση των μουσείων από το σχολείο έγκειται κυρίως στο μεράκι των εκπαιδευτικών.

Με ζητούμενο λοιπόν τη μουσειακή εκπαίδευση και των εκπαιδευτικών, διοργανώνονται σε τακτική πλέον βάση στην Ελλάδα, επιμορφωτικά σεμινάρια-συναντήσεις και διαλέξεις (διεθνή, ευρωπαϊκά, εθνικά, τοπικά),⁵ με στόχο την κατάρτιση και ευαισθητοποίησή τους πάνω στο θέμα, με βασικούς διοργανωτές το ελληνικό τμήμα ICOM (1983) σε συνεργασία με τα Υπουργεία Παιδείας και Πολιτισμού, καθώς και επιμέρους μουσεία, φορείς, δήμους και πανεπιστήμια. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται εδώ, στο Περιφερειακό Σεμινάριο «Μουσείο-Σχολείο», που επικεντρώνει και προάγει τη σχέση μεταξύ των δύο αυτών θεσμών, συμβάλλοντας καθοριστικά στην εδραίωση της στην ελληνική πραγματικότητα. Από το 1988, μία δεκαετία περίπου μετά το ξεκίνημα των εκπαιδευτικών δράσεων στα μουσεία, οργανώθηκε για πρώτη φορά το σεμινάριο «Μουσείο – Σχολείο», ενώ το 1990 οργανώθηκε στο Ναύπλιο, με τη συνεργασία του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος το 1^ο Περιφερειακό Σεμινάριο «Μουσείο-Σχολείο» για τους εκπαιδευτικούς του νομού Αργολίδας. Στο πλαίσιο αυτό, ορόσημο αποτελεί ο εορτασμός της Διεθνούς Ημέρας Μουσείων το 1987, ο οποίος αφιερώθηκε στη μουσειοπαιδαγωγική και έφερε για πρώτη φορά τους εργαζόμενους στα μουσεία, τους εκπαιδευτικούς και το ευρύ κοινό μπροστά σε νέες προοπτικές. (Χατζηνικολάου & Χραμπάνης 2010: 271-272)

⁵ Βλ. μεταξύ άλλων, το Ευρωπαϊκό πρόγραμμα "Το Σχολείο υιοθετεί ένα Μνημείο"(1995-1997) - Ελληνικό Τμήμα ICOM - Υπουργεία Παιδείας και Πολιτισμού, Επιμορφωτικές συναντήσεις: Μουσειοπαιδαγωγική στην Ελλάδα (1988), Εκπαίδευση και πολιτιστική δράση στα Μουσεία (1987) - Ελληνικό Τμήμα ICOM , Νεοελληνική πολιτιστική κληρονομιά και εκπαίδευση - Συνάντηση εκπαιδευτικών πολιτιστικών δικτύων (από το 1997) - Διεύθυνση Νεώτερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς του ΥΠ.ΠΟ σε συνεργασία με το ICOM, Περιφερειακό σεμινάριο Μουσείο-Σχολείο. [Ελληνικό Τμήμα ICOM – επίσημη ιστοσελίδα: http://www.istomediahost.gr/icom/gr_about.asp (τελευταία επίσκεψη 20/4/12)], Πανελλήνιο Συνέδριο «Μουσεία και Εκπαίδευση – Γενικός απολογισμός, κριτική αποτίμηση και προοπτικές» (2007), που πραγματοποιήθηκε στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας με τη συνεργασία των 3 παιδαγωγικών Τμημάτων του (Προσχολικής Εκπαίδευσης, Δημοτικής Εκπαίδευσης και Ειδικής Αγωγής) και του Ελληνικού Τμήματος του ICOM.

Αν και επισημαίνεται, ότι από το 2002 δεν έχει οργανωθεί ακόμα το συγκεκριμένο περιοδικό σεμινάριο, είναι γεγονός, ότι «μέσα από τις θεωρητικές εισηγήσεις για τη μουσειακή εκπαίδευση, τις παρουσιάσεις εφαρμογών ανά την Ελλάδα, την προβολή οπτικοακουστικού υλικού και τις πρακτικές ασκήσεις σε μουσεία και μνημεία της περιοχής, το Σεμινάριο κατάφερε να συμβάλλει στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σχετικά με τις δυνατότητες αξιοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς στο πλαίσιο των σχολικών δραστηριοτήτων.», όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται και στην επίσημη ιστοσελίδα του Ελληνικού Τμήματος ICOM (http://www.istomediahost.gr/icom/gr_omada_ergasias.asp#3, τελευταία επίσκεψη 20/4/2012). Παράλληλα, τα Πρακτικά που εκδόθηκαν, εμπλούτισαν τη σχετική ελληνική μουσειοπαιδαγωγική βιβλιογραφία, δίνοντας την ευκαιρία στους εκπαιδευτικούς να προσεγγίσουν άμεσα τα μουσεία και τους χώρους πολιτισμού εν γένει, μέσω της απευθείας επικοινωνίας μουσείου-σχολείου (Χατζηνικολάου & Χραμπάνης 2010: 273-274).

Συμπεραίνεται λοιπόν ότι τις τελευταίες δεκαετίες έχουν γίνει βασικά βήματα για τη βελτίωση και παγίωση της σχέσης μουσείου-σχολείου στην Ελλάδα, από διαφορετικές πλευρές και οπτικές. Ωστόσο, η περαιτέρω οργάνωση και συστηματοποίηση των σχετικών δραστηριοτήτων και δράσεων, κρίνεται αναγκαία ώστε η μουσειακή εκπαίδευση στο σχολείο, όντας μέρος μίας ευρύτερης και μακρόχρονης πολιτισμικής και καλλιτεχνικής αγωγής με συνέχεια σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες (Βέμη 2010:62), να οδηγήσει στο επιθυμητό αποτέλεσμα, δηλ. την αντίληψη του μουσείου από το ευρύτερο κοινό, ως χώρου οικείου και βιωμένου που να μπορεί να χρησιμοποιηθεί τόσο για έρευνα, εκπαίδευση και κατάρτιση, όσο και για ψυχαγωγία.

2.1.2. Μουσειακές δράσεις στο σχολείο.

Καθώς οι μουσειακές δράσεις και τα εκπαιδευτικά προγράμματα στα ελληνικά μουσεία επεκτείνονται, εμπλουτίζονται και πληθαίνουν τις τελευταίες 3 δεκαετίες, κρίνεται πολύ σημαντικό το ότι έχουν τη θετική ανταπόκριση μαθητών και εκπαιδευτικών. Μέχρι και τώρα συχνά «η σχέση των μαθητών με το παρελθόν, την τέχνη και την ιστορία φαίνεται να συνδεόταν με ρητορικό λόγο, κενό και ασώματο», όπως τονίζει η Βέμη (2010:58), καθώς «μιλάμε στις τάξεις για τον Παρθενώνα σαν να βρίσκεται στον Άρη, ενώ θα μπορούσαμε να επισκεφτούμε αυτόν ή άλλους ναούς από κοντά». Η προσπάθεια λοιπόν αυτή για ουσιαστική επαφή των μαθητών με στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς τους, βοηθά στην καλλιέργεια

γνώσεων και δεξιοτήτων,⁶ και θέτει τις προϋποθέσεις «για την υποστήριξη του δικαιώματος όλων στον πολιτισμό» (Νάκου 2006:10).

Τα μουσειακά προγράμματα που απευθύνονται στις σχολικές ομάδες μπορούν να χωριστούν σε δύο βασικές κατηγορίες – μοντέλα, με βάση το περιεχόμενο τους. «Το πρώτο μοντέλο, στοιχεία του οποίου συναντώνται περισσότερο στη Γαλλία, χαρακτηρίζεται από μουσειακά εκπαιδευτικά προγράμματα που στοχεύουν στην απόκτηση αισθητικής εμπειρίας από τους νέους και τη συνάντησή τους με τα προϊόντα του πολιτισμού, έχουν δηλαδή, στόχους διαφορετικούς από εκείνους του σχολείου ή τουλάχιστον προσπαθούν να διαφοροποιηθούν από αυτό. Στο δεύτερο μοντέλο, το οποίο χαρακτηρίζει πολλά μουσεία των Η.Π.Α., τα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων είναι στραμμένα προς το σχολείο και το σχολικό πρόγραμμα και εγγράφονται στη λογική της στήριξης των σχολικών στόχων. Ανάμεσα σε αυτά τα μοντέλα, υπάρχει βέβαια μεγάλος αριθμός εκπαιδευτικών προγραμμάτων, τα οποία συνδυάζουν στοιχεία και από τα δύο» (Ζαφειράκου 2000: 19).

«Παρατηρείται ωστόσο, ότι το ουσιαστικό μέρος των προγραμμάτων αυτών της μουσειακής εκπαίδευσης γίνεται έξω από το σχολείο, σε μουσεία, αρχαιολογικούς ή εκθεσιακούς χώρους και μνημεία, ενώ μέσα στην τάξη γίνονται συνήθως μόνο διαδικασίες ανάκλησης και εμπέδωσης της εμπειρίας και της γνώσης που αποκτήθηκε έξω από το σχολείο.» Η παρατήρηση αυτή του Δημήτρη Γερμανού (2010:287), φαίνεται πολύ σημαντική, καθώς ενώ αναγνωρίζεται η σημασία της δραστηριοποίησης των μαθητών εκτός του σχολικού περιβάλλοντος και ιδιαίτερα σε χώρους που μπορούν να δώσουν περισσότερα ερεθίσματα και αφορμές για συζήτηση, κριτική σκέψη και έρευνα, θεωρείται ότι η εκπαιδευτική διαδικασία θα ήταν πιο επιτυχημένη, αν περιλάμβανε παράλληλες δράσεις και μέσα στη σχολική τάξη. Η μουσειακή εμπειρία και επαφή με χώρους πολιτισμού, κρίνεται φυσικά αναντικατάστατη, θα μπορούσε όμως να διευκολυνθεί και να εμπλουτιστεί αν συνοδευόταν από αντίστοιχες σχολικές δράσεις.

Αναζητούνται λοιπόν τύποι και τρόποι μουσειακών δράσεων μέσα στη σχολική τάξη που θα μπορούν να προετοιμάσουν το έδαφος και να κινήσουν το ενδιαφέρον των μαθητών, οδηγώντας στην απόκτηση γνώσεων με ενεργητικό τρόπο, αντίστοιχο με αυτόν που συντελείται στα προγράμματα που εφαρμόζονται μέσα στους μουσειακούς χώρους. Ωστόσο

⁶ «Η αξιοποίηση των μουσείων και άλλων ευρύτερων χώρων πολιτισμικής αναφοράς από την σχολική εκπαίδευση αποκτά ευρεία παιδευτική σημασία, γιατί μπορεί να καλλιεργεί αδιακρίτως σε όλα τα παιδιά, και από πολύ μικρή ηλικία, δεξιότητες αισθητικής απόλαυσης, κριτικής προσέγγισης, κατανόησης και ερμηνείας της τέχνης και του πολιτισμού, που μπορούν να θεωρηθούν προϋποθέσεις για την υποστήριξη του δικαιώματος όλων στον πολιτισμό» (Νάκου 2006:10).

στην πράξη, παρατηρούνται περιορισμένες δυνατότητες και αδυναμίες εφαρμογής αντίστοιχων δράσεων μέσα στους χώρους του σχολείου, όχι μόνο λόγω της ελλιπούς ενημέρωσης των εκπαιδευτικών αλλά και λόγω της έλλειψης χώρου, οργάνωσης και υποδομών, καθώς η αισθητική και η διαρρύθμιση των σχολικών μονάδων κρίνεται συχνά ανεπαρκής, χωρίς την απαραίτητη λειτουργική ευελιξία που θα μπορούσε να υποστηρίξει τέτοιες δράσεις. Το ερώτημα λοιπόν που δημιουργείται αναμενόμενα, για την καταλληλότητα των χώρων του ελληνικού σχολείου για την ανάπτυξη προγραμμάτων μουσειακής εκπαίδευσης (Γερμανός 2010: 288), οδηγεί στη διερεύνηση δυνατοτήτων για δημιουργία χώρων ευέλικτης μάθησης και πρακτικής, που θα μπορούν να προσαρμόζονται στις ανάγκες των εκάστοτε προγραμμάτων μουσειακής εκπαίδευσης, προσφέροντας και τον κατάλληλο εξοπλισμό. Ως ιδιαίτερα σημαντικός, αναφέρεται εδώ και ο ισχυρισμός των Γερμανού, Τζεκάκη και Οικονόμου (Germanos, Tzekaki & Ikononou, 1997: 77-88), για την ανάγκη παιδαγωγικού ανασχεδιασμού των σχολικών χώρων και αιθουσών, με τη δημιουργία «τόπων μάθησης», ως νέα μικροπεριβάλλοντα που θα προσαρμόζονται στα δεδομένα του παιδιού ή της ομάδας παιδιών που τα χρησιμοποιεί.

Η ύπαρξη λοιπόν κατάλληλων χώρων και υποδομών στο σχολικό περιβάλλον (πχ. χώροι εκθέσεων, προβολών, χώροι δράσεων μέσα και έξω από τις αίθουσες) και η κατάλληλη ενημέρωση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών ως προς την μουσειακή εκπαίδευση, μπορούν να συμβάλουν στην προσαρμογή και εφαρμογή των μουσειακών δράσεων στις σχολικές τάξεις, γεγονός που κρίνεται ότι μπορεί να έχει πολύ θετικά αποτελέσματα για τη στάση και τη σχέση των μαθητών με τα μουσεία. Ο ευρύτερος χώρος του σχολείου (τάξη, προαύλιο, εργαστήρια, αίθουσες εκδηλώσεων κλπ.), όντας οικείος στα παιδιά, θεωρείται ότι μπορεί να αποτελέσει τη βάση για περεταίρω εξερεύνηση και εξοικείωση με νέες έννοιες και περιβάλλοντα, στοιχείο που μπορεί να λαμβάνεται υπόψη και από την πλευρά των μουσείων., ώστε να μπορούν να στηρίζονται στο σχολείο για την επιτυχία των προγραμμάτων τους (με προετοιμασία των μαθητών για τη μουσειακή επίσκεψη, δανεισμός μουσειοσκευών κλπ.) Στη σκέψη αυτή, βασίζεται άλλωστε και το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που εφαρμόστηκε στο πλαίσιο της ερευνητικής αυτής μελέτης και παρουσιάζεται στο ερευνητικό μέρος της εργασίας, αφορώντας την εφαρμογή μουσειακών δράσεων στο σχολικό περιβάλλον.

2.2. Στάσεις και αντιλήψεις των επισκεπτών για τα μουσεία.

Παρακάτω παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των ερευνών για τις στάσεις και αντιλήψεις που φαίνεται να επικρατούν στο κοινό για τα μουσεία, στοιχεία που οδήγησαν και στο σχεδιασμό του ερευνητικού προγράμματος της παρούσας μελέτης.

2.2.1. Διερεύνηση της στάσης του κοινού για τα μουσεία.

Η σύνδεση του μουσείου με το σχολείο, όπως εξετάστηκε και αναλύθηκε στις προηγούμενες παραγράφους, θα μπορούσε να αποτελέσει τη βάση για τη δημιουργία των κατάλληλων προϋποθέσεων, ώστε να εξελιχθούν οι ιδέες των μαθητών για τα μουσεία και να γίνουν γόνιμοι επισκέπτες, όχι μόνο στο πλαίσιο σχολικών/ εκπαιδευτικών επισκέψεων (επισκέψεις που είναι συνήθως και υποχρεωτικές), αλλά και ατομικών ή οικογενειακών.

Διευρύνοντας αυτή τη σκέψη, βασικός στόχος για τα μουσεία, ως ιδρύματα που φροντίζουν για τη βιωσιμότητα τους, μπορεί να είναι η πρόκληση θετικών εντυπώσεων και κινήτρων στο κοινό τους. Για το σκοπό αυτό, τις τελευταίες δεκαετίες πραγματοποιούνται έρευνες διεθνώς που αφορούν τους λόγους επίσκεψης στα μουσεία αλλά και τους λόγους αποχής μέρους του κοινού από αυτά. Βασική για την κατεύθυνση αυτή, φαίνεται να είναι η παρατήρηση του Merriman (1991), που διαπιστώνει ότι παρόλο που τα μουσεία θεωρούνται ανοικτά εκπαιδευτικά ιδρύματα, η πρόσβαση σε αυτά από όλους δεν έχει ακόμα επιτευχθεί, διαπίστωση και της Hooper-Greenhill (1994: 57), που αποτέλεσε και έναυσμα για περαιτέρω διερεύνηση της «ταυτότητας» της μουσειακής επίσκεψης.

Τα μουσεία λοιπόν προσπαθούν να μάθουν περισσότερα για τους επισκέπτες τους. Η εκτίμηση και αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των διαφόρων ερευνών, αποδεικνύουν την υπεύθυνη στάση του μουσείου απέναντι στο κοινό του, δίνοντας σημαντικές πληροφορίες και αναφορές για την πρόοδο, αξιολόγηση και αποτελεσματικότητα ενός προγράμματος (Hicks 1996: 51-57). Οι έρευνες αυτές (visitor studies), γνώρισαν ραγδαία αύξηση από τη δεκαετία του '80 και μετά, και εξελίχθηκαν από απλές δημογραφικές ερωτήσεις, σε πολυσέλιδες διερευνητικές μελέτες που προωθούν τη σκέψη (Gorman 2008: 28), κάτι που δηλώνει και την αναγκαιότητα ύπαρξής τους. «Ερωτήματα σχετικά με το ποιος και γιατί επισκέπτεται τα μουσεία, δεν είναι πλέον [στον 21^ο αι.] ακαδημαϊκά ερωτήματα, αλλά ερωτήματα μεγάλης σημασίας... Αν γνωρίζαμε ποιος επισκέπτεται τα μουσεία και τι κερδίζει από την εμπειρία του, θα ξέραμε κάτι για το ρόλο που παίζει το μουσείο στην κοινωνία.» (Falk 2009: 22).

Η σημαντικότητα των ερευνών που αφορούν τους επισκέπτες του μουσείου, για την βελτίωση της επικοινωνίας μεταξύ του μουσείου και του κοινού του, αλλά και για την προσέλκυση νέων επισκεπτών, διαφαίνεται και από την ετήσια συνάντηση της Αμερικανικής Ένωσης Μουσείων (AAM),⁷ το 2006 (έτος που αφιερώθηκε στα μουσεία), όπου με βασικό σύνθημα: «Το μουσείο πρέπει να γνωρίζει το κοινό του – τις προτιμήσεις, τις προκαταλήψεις, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες του»⁸ (AAM Annual Meeting 2006: <http://courses.ischool.utexas.edu/galloway/2007/fall/INF388E/VisitorStudies101.pdf>), συζητήθηκε ο τρόπος μελέτης και αξιολόγησης της επισκεψιμότητας των μουσείων και δόθηκαν οδηγίες και βοηθήματα για την εφαρμογή ανάλογων ερευνών, ακόμα και από τα μικρά μουσεία που δεν μπορούν να προσλάβουν επαγγελματίες ερευνητές για αυτό το σκοπό. (Korn & Sowd 1999)

Ακολουθώντας το πλήθος των ερευνών των τελευταίων δεκαετιών⁹, οι οποίες μελέτησαν τον τρόπο και τη συχνότητα κίνησης των επισκεπτών, τα δημογραφικά χαρακτηριστικά τους, αλλά και το πως προσεγγίζουν και αξιολογούν τη μουσειακή επίσκεψη, δηλ. τη γενικότερη στάση τους απέναντι στα μουσεία, οι πιο πρόσφατες μελέτες¹⁰ στράφηκαν και στους μη επισκέπτες (non visitors) για να διερευνήσουν το γιατί κάποιοι επιλέγουν να μην επισκεφθούν τα μουσεία. Η αναφορά της Hood (2004: 150) για το θέμα αυτό, ήδη από το 1983, είναι χαρακτηριστική: «Όλοι εμείς που δουλεύουμε στα μουσεία, συχνά αναρωτιόμαστε για τον κόσμο που δεν περνά ποτέ τις πόρτες του μουσείου, τους μη συμμετέχοντες. Με όλους τους θησαυρούς που προσφέρουμε, γιατί δεν έλκουμε ένα ευρύτερο φάσμα του πληθυσμού, ένα μεγαλύτερο κοινό, ένα σημαντικό ποσοστό επισκεπτών που να έρχονται συχνά και όχι μόνο σε εμπορικές επιτυχίες;... Μέσα από εκατοντάδες έρευνες στην Αμερική και τον Καναδά, μάθαμε τα δημογραφικά χαρακτηριστικά αυτών που υποστηρίζουν τα μουσεία: είναι συνήθως ανώτερης εκπαίδευσης και καλής επαγγελματικής

⁷ American Association of Museum: <http://www.aam-us.org/>.

⁸ «In this context, a museum must know its visitors — their preferences, preconceptions, interests, and needs.»

⁹ Μία σύντομη περίληψη της εξέλιξης των ερευνών αυτών μπορεί να βρεθεί, όπως αναφέρει ο Graham Black (2009: The Engaging Museum: Developing Museums for Visitor Involvement, σελ. 9), στους Hein (1998) και Kelly (2007). Παράλληλα, πληροφορίες για τα παραπάνω, παρέχονται από τον οργανισμό «The Visitor Studies Association»: <http://www.visitorstudies.org/>, και από την Ένωση Αμερικανικών Μουσείων (AAM).

¹⁰ Βλ. μεταξύ άλλων, Bringing History and the Arts to a new Audience Qualitative research for the London Borough of Croydon, Susie Fisher Group, 1990, Dingy Places with Different Kinds of Bits': an Attitudes Survey of London Museums amongst Non- visitors, Trevelyan, 1991, Toledo museum of Art, Toledo, Ohio (1980-1981), Falk, Martin & Balling, Enviromental effects on learning: The outdoor field trip, 1981 (Gail Anderson edit., 2004).

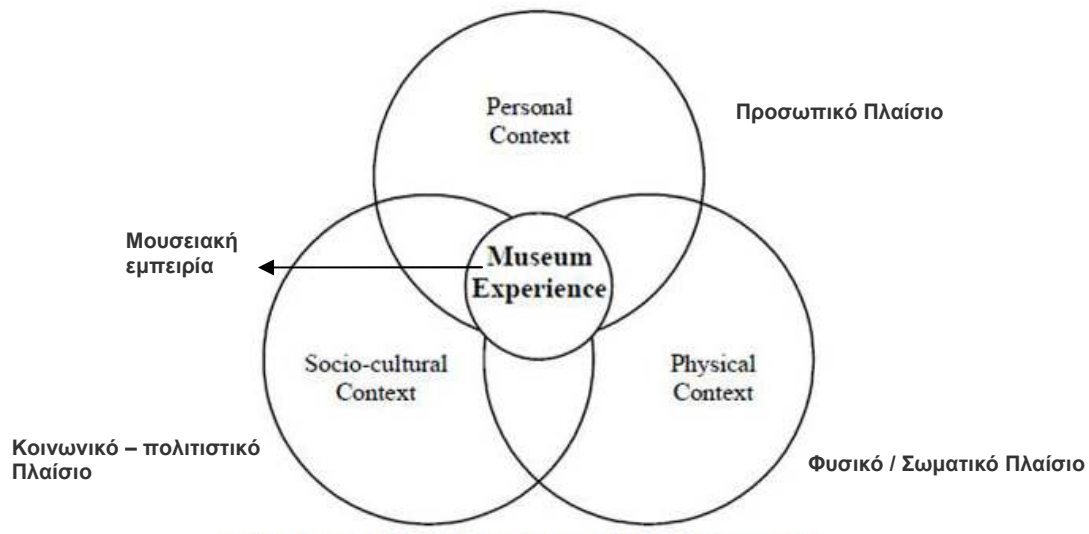
και οικονομικής κατάστασης, νεότεροι από το μέσο όρο του πληθυσμού και ενεργοί σε άλλες κοινωνικές δραστηριότητες. Παρ' όλα αυτά, αυτά τα δημογραφικά στοιχεία, δεν υποδεικνύουν τους λόγους γιατί κάποιοι επιλέγουν συχνά τα μουσεία και κάποιοι όχι, ή γιατί οι μη-συμμετέχοντες δεν αγαπούν τα μουσεία». Στη συνέχεια, η Hood (2004: 152) στο άρθρο αυτό, αναφέρει και το διαχωρισμό των επισκεπτών των μουσείων, σε 3 κατηγορίες: τους συχνούς επισκέπτες, τους περιοδικούς και τους μη επισκέπτες, όπου ο κάθε τύπος αναγνωρίζεται με διαφορετικές αξίες και ενδιαφέροντα, αναζητώντας διαφορετικές εμπειρίες.

Αντίστοιχα, σύμφωνα με τις παραπάνω έρευνες, αναγνωρίζονται τρεις βασικοί λόγοι στους οποίους φαίνεται να οφείλεται η επιλογή επίσκεψης σε μουσεία (Falk & Dierking 1992: 13, 15): 1. κοινωνικοί λόγοι (λόγοι αναψυχής/ψυχαγωγίας), 2. εκπαιδευτικοί λόγοι (σύνδεση με τη γνώση και τη μάθηση) και 3. λόγοι αγάπης και θαυμασμού για τα μουσεία και τα μοναδικά αντικείμενα που παρουσιάζουν. Η απόφαση της επίσκεψης ενός μουσείου φαίνεται λοιπόν να εξαρτάται από προσωπικά και κοινωνικά ενδιαφέροντα και επιθυμίες, σε συνδυασμό βέβαια με τις προσφερόμενες δραστηριότητες αλλά και τη φυσική κατάσταση του κάθε ατόμου.

Ιδιαίτερα η διαδικασία της μάθησης μέσα στο μουσείο, κρίνεται καθοριστική για την επίσκεψη στο μουσειακό χώρο (Falk & Dierking 2004: 139). Η διαδικασία της μάθησης, στηρίζεται άλλωστε και στην επαφή με τα εκθέματα στο χώρο του μουσείου. Η αντίληψη που διαμορφώνει ο επισκέπτης για αυτά και ο τρόπος που τα προσεγγίζει, δε συνδέεται μόνο με τον ιδιαίτερο τύπο τους, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εξωτερικής μορφής τους και τις χώρο-χρονικές διασυνδέσεις τους, αλλά και με τις ιδιαίτερες διανοητικές, ψυχικές, σωματικές, κοινωνικές και πολιτισμικές εμπειρίες, παραστάσεις, γνώσεις και δεξιότητες, που αυτός διαθέτει (Νάκου 2001: 74).

Όπως τονίζουν άλλωστε οι Falk & Dierking (2004: 139), «Τα κίνητρα και οι προσδοκίες των επισκεπτών για το μουσείο, επηρεάζουν άμεσα το τι κάνουν αλλά και τι μαθαίνουν. Όταν καλυφθούν οι προσδοκίες τους, πραγματοποιείται και η μάθηση, αλλά αν δεν γίνει αυτό, η διαδικασία παρεμποδίζεται.»

Σχήμα 1: Στοιχεία που σχετίζονται με τη μουσειακή εμπειρία. (Falk, Dierking 1992)

Ενδεικτικά, αναφέρεται εδώ το ερευνητικό πρόγραμμα που πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με το Toledo museum of Art (1980-1981), στο οποίο μελετήθηκε η επίσκεψη στο μουσείο σαν μία επιλογή που έχουν τα άτομα να κάνουν στον ελεύθερο χρόνο τους και συνοψίστηκαν τα κριτήρια που μπορούν να επηρεάσουν τις μουσειακές επισκέψεις των ενηλίκων (Hood 2004: 153). Συγκεκριμένα, καταγράφηκαν κατά τη διάρκεια του προγράμματος, 6 γνωρίσματα που καθορίζουν τις επιλογές των ενηλίκων για το πώς θα χρησιμοποιήσουν τον ελεύθερο χρόνο τους, τα οποία παρουσιάζονται παρακάτω:

- Κοινωνικότητα και επαφή με άλλους ανθρώπους (επικοινωνία και ψυχαγωγία).
- Κάνω κάτι που αξίζει (αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου και του χρηματικού ποσού που πιθανόν δίνεται, σε σχέση με το τι παρέχεται κάθε φορά).
- Νιώθω άνετα σε ένα περιβάλλον (ωραίο περιβάλλον, ικανοποιητικές υπηρεσίες προς το κοινό, ασφάλεια).
- Πρόκληση για νέες εμπειρίες.
- Έχω ευκαιρία να μάθω.
- Έχω ενεργή συμμετοχή.

Η επίσκεψη στο μουσείο φαίνεται εδώ, να εξαρτάται από το πώς αξιολογεί και ιεραρχεί τα κριτήρια αυτά το κάθε άτομο, και ποια στοιχεία από αυτά θεωρεί ότι μπορεί να βρει στους χώρους του μουσείου.

Παράλληλα, σύγχρονες έρευνες φανερώνουν ότι συχνά, η στάση του πληθυσμού προς το μουσείο μπορεί να σχετίζεται και με την κοινωνική θέση και το μορφωτικό επίπεδο, καθώς

συχνά συνδέεται με άλλες αντίστοιχες υψηλού επιπέδου εκδηλώσεις και δραστηριότητες, από τις οποίες τείνουν να απέχουν άνθρωποι χαμηλότερης κοινωνικής θέσης, οι οποίοι διαμορφώνουν μία αρνητική στάση απέναντι τους. (Meriman 1991: 165-166).

Όσον αφορά τώρα, τα κίνητρα επίσκεψης των παιδιών στα μουσεία (επιλογή που γίνεται βέβαια συνήθως από ενήλικες πχ. οικογένεια, σχολείο), φαίνεται ότι ένας από τους βασικούς λόγους επίσκεψης είναι ότι μέσα στους μουσειακούς χώρους γνωρίζουν νέα πράγματα, κάτι που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι τα παιδιά επηρεάζονται από την σχετική καινοτομία στοιχείο που ευνοεί τη μαθησιακή διαδικασία. Παράλληλα, βασικό κίνητρο για την επίσκεψη σε ένα μουσείο, αποτελεί και ο τύπος του μουσείου και των εκθεμάτων του, καθώς παρατηρείται ότι τα παιδιά που νιώθουν πιο οικεία με το χώρο και τα εκθέματα, τείνουν να μαθαίνουν και να αφομοιώνουν καλύτερα τις πληροφορίες που τους δίνονται για το χώρο, το έκθεμα και το περιεχόμενο του μουσείου (Martin, Falk & Balling 1981: 301-309).

Όπως φαίνεται και από έρευνα της Κύρδη (2010β), μουσεία και συλλογές με λαογραφικό προσανατολισμό, αποτελούν ιδιαίτερα δημοφιλείς προορισμούς για τις σχολικές ομάδες, κυρίως λόγω του οικείου χαρακτήρα των εκθεμάτων. Χαρακτηριστικά, αναφέρεται, ότι «οι προσομοιώσεις εσωτερικών γνώριμων χώρων σπιτιών και εργαστηρίων και τα φαινομενικά εύκολα ερμηνεύσιμα αντικείμενα, κάνουν αυτά τα μουσεία να φαντάζουν φιλικά στον κάθε μικρό επισκέπτη», καθώς η επαφή με το γνωστό και η άμεση σχέση με τα εκθέματα, αίρουν το φόβο του κοινού για ένα μουσείο απρόσιτο, που επικοινωνεί με επιστημονικό λόγο, μη κατανοητό στους μη ειδικούς.

Επισημαίνεται τέλος, ότι παρά την ανάγκη για περισσότερες έρευνες αξιολόγησης στον πολιτιστικό χώρο, «οι δημοσιευμένες αναφορές αντίστοιχων προγραμμάτων και συστηματικών μελετών είναι ακόμα περιορισμένες (στη δε Ελλάδα, ελάχιστες),¹¹ ενώ πολλές από αυτές που δημοσιεύονται επικεντρώνονται κυρίως στα θετικά αποτελέσματα» (Οικονόμου 2003: 98-122).

¹¹ Βλ. μεταξύ άλλων, Αναστασία Κουβέλη, *Η σχέση των μαθητών με το μουσείο: θεωρητική προσέγγιση, έρευνα στην Αθήνα και στην Ικαρία. Εκπαιδευτικά προγράμματα*. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, 2000. Theano Moussouri, Alexandra Nikiforidou & Andromache Gazi, 'Front-end and formative evaluation of an exhibition on Greek mathematics', *Current Trends in Audience Research and Evaluation*, American Association of Museums, Committee for Audience Research and Evaluation, Vol. 16 (2003), σσ. 42-7. Ει. Νάκου, *Μουσεία: εμείς, τα πράγματα και ο πολιτισμός: από τη σκοπιά της θεωρίας του υλικού πολιτισμού, της μουσειολογίας και της μουσειοπαιδαγωγικής*. Αθήνα: Νήσος, 2001, σσ. 219-75.

Παρ' όλα αυτά, από τις έρευνες αξιολόγησης, αναγνωρίζονται τα κριτήρια επιλογής της επίσκεψης στο μουσείο, ως υποκειμενικά, καθώς καθορίζονται από πρότερες εμπειρίες και γνώσεις των επισκεπτών. Συμπεραίνεται λοιπόν, ότι βασικό ρόλο στη διαμόρφωση της προσωπικής μουσειακής εμπειρίας, παίζουν «τα κίνητρα και οι προσδοκίες» (Falk, Dierking 2004: 139), οι πεποιθήσεις και πρότερες γνώσεις των επισκεπτών, οι ευρύτερες δηλ. αντιλήψεις τους. Όπως επισημαίνεται από την Νάκου (2001: 164), «καθένας αντιλαμβάνεται διαφορετικά το μουσειακό χώρο σε σχέση με τις γνώσεις, τις προηγούμενες παραστάσεις, τις ψυχικές, σωματικές και νοητικές ικανότητές του και τις δεξιότητες που διαθέτει για την ανάγνωση του μουσείου και των αντικειμένων, σε σχέση με την κοινωνική, πολιτισμική και ιδεολογική προέλευσή του, το σκοπό και τις προσδοκίες με τις οποίες βρίσκεται στο μουσειακό χώρο, σε σχέση με την πλοήγησή του μέσα στο χώρο, τις σχέσεις που θα αναπτύξει με τα εκθέματα αλλά και τους ανθρώπους που υπάρχουν στον ίδιο χώρο, σε σχέση με τα αντικείμενα που θα τραβήξουν το ενδιαφέρον του, σε σχέση με το χρόνο που θα διαθέσει, σε σχέση με αυτά που θα δει, θα σκεφτεί, θα ακούσει, θα διαβάσει, θα πράξει, θα αισθανθεί.»

Πίνακας 1: Εννιά αρχές της διαδραστικής μουσειακής εμπειρίας (Falk & Dierking 2002)

1. Κάθε επισκέπτης μαθαίνει με διαφορετικό τρόπο και μεταφράζει την πληροφορία μέσα από το φακό της πρότερης γνώσης, των εμπειριών και πεποιθήσεων του.

 2. Όλοι οι επισκέπτες προσωποποιούν το μήνυμα του μουσείου εντάσσοντας το στις δικές τους γνώσεις και εμπειρίες.

 3. Κάθε επισκέπτης φτάνει με μία λίστα προσδοκιών για τη μουσειακή επίσκεψη.

 4. Οι περισσότεροι επισκέπτες έρχονται στο μουσείο σαν μέρος μίας κοινωνικής ομάδας και το τι θα δουν, θα κάνουν και θα θυμηθούν, εξαρτάται από την ομάδα αυτή.

 5. Η εμπειρία του επισκέπτη μέσα στο μουσείο, εξαρτάται και από τους ξεναγούς, τους φύλακες, τους υπεύθυνους και τους άλλους επισκέπτες.

 6. Πολλοί επισκέπτες έρχονται να δουν το μουσείο, επειδή περιέχει αντικείμενα που δεν γνωρίζουν. Έρχονται να δουν με διαφορετικούς τρόπους.

 7. Οι επισκέπτες επηρεάζονται πολύ από φυσικούς παράγοντες του μουσείου, όπως η αρχιτεκτονική, η θέση, οι μυρωδιές, οι ήχοι και η ατμόσφαιρα του χώρου.

 8. Οι επισκέπτες έρχονται αντιμέτωποι με μία σειρά εμπειριών από τις οποίες επιλέγουν λίγες.

 9. Η προσοχή των επισκεπτών επηρεάζεται πολύ από τη θέση των εκθεμάτων και τον προσανατολισμό του μουσείου.
-

2.2.2. Αντιλήψεις που συνδέονται με τα μουσεία.

Η πρότερη λοιπόν γνώση, οι εμπειρίες, προσδοκίες και πεποιθήσεις που επικρατούν, επηρεάζουν καθοριστικά την επίσκεψη στο μουσείο και την εμπειρία μέσα σε αυτό. (βλ. Πίνακα 1). Οι περισσότερες βέβαια αντιλήψεις που φαίνεται να ισχύουν ευρέως για τα μουσεία, οφείλονται στον τρόπο που αυτά αντιμετωπίζουν (ή αντιμετώπιζαν), το κοινό και τα εκθέματα τους, δημιουργώντας και τις αντίστοιχες εντυπώσεις.

Όπως είναι φυσικό, ο τρόπος που αντιμετωπίζεται η μουσειακή επίσκεψη από τους ενήλικες, επηρεάζει άμεσα και τη στάση των παιδιών, καθώς οι αντιλήψεις τους περνούν στα παιδιά (στο πλαίσιο του σχολείου, της οικογένειας κλπ.). Οι αντιλήψεις αυτές, σε συνδυασμό με τις πρώτες εμπειρίες που αποκτούν τα παιδιά στους μουσειακούς χώρους, είναι καθοριστικές για τη μεταγενέστερη στάση τους απέναντι στα μουσεία.

Παρακάτω, κατηγοριοποιούνται και παρουσιάζονται γενικές κατηγορίες αντιλήψεων για τα μουσεία, που φαίνεται να έχουν ευρεία ισχύ στο κοινό:

1. *Σύνδεση με το παρελθόν – στατική αντίληψη της ιστορίας.*

Η σύνδεση του μουσειακού χώρου και των εκθεμάτων του με το παρελθόν φαίνεται να γίνεται σχεδόν άμεσα από το κοινό και συχνά διακαίολογημένα, καθώς, όπως επισημαίνεται και από την Νάκου (2010: 327), «παρά τις ανανεωτικές τάσεις, το παρελθόν και ο ελληνοκεντρισμός παραμένουν καθοριστικά στοιχεία πολλών μουσείων, και ιδιαίτερα της χώρας μας».

Οι αντιλήψεις αυτές που φέρουν οι επισκέπτες ή οι εν δυνάμει επισκέπτες μουσείων που σχετίζονται με το παρελθόν (αρχαιολογικά, λαογραφικά, ιστορικά), τα οποία ιδιαίτερα στην Ελλάδα αποτελούν και τη συντριπτική πλειοψηφία (Γκότσης 2010: 40), αποδεικνύονται πολύ ισχυρές. Παρά την ύπαρξη σήμερα, μουσείων, περιοδικών εκθέσεων και γκαλερί με σύγχρονο θεματικό περιεχόμενο, που συχνά εκφράζουν τον πλουραλισμό και την πολυπολιτισμικότητα της εποχής, μεγάλη μερίδα του κοινού των μουσείων φαίνεται να περιμένει να δει σε αυτά την κλασική εικόνα των μουσείων που γνώριζε, δηλ. «μία εξιδανικευμένη και ρομαντική εικόνα του παρελθόντος, συνδεδεμένη με εθνικές αξίες και αρετές» (Καυτανζόγλου, Τουνταςάκη & Φρυδάκης 2005: 71-74).

Το μουσείο, γίνεται έτσι αντιληπτό από το κοινό του, ως χώρος άρρηκτα συνδεδεμένος με την ιστορικότητα και συνήθως ως κάτι στατικό, κάτι το οποίο οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στα μουσεία, που δεν ανανεώνουν τους χώρους, τις συλλογές ή των τρόπο παρουσίασης των εκθεμάτων τους. Αναγνωρίζεται λοιπόν πλέον, η ανάγκη καταγραφής της

τοπικής καθημερινής ιστορίας των ανθρώπων, των αντιλήψεων και των πρακτικών τους, με στόχο την ανάδειξη του νεώτερου πολιτισμού έναντι της «αρχαιοπληξίας», όπως αναφέρει η Κύρδη (2010: 350).

2. Κουραστικά, βαρετά, μη προσιτά μουσεία.

Στοιχεία που προκύπτουν από έρευνες (Falk & Dierking 1992: 56) σχετικά με τους επισκέπτες και τη συμπεριφορά τους μέσα στο μουσείο, έδειξαν ότι το μέγεθος ενός μουσείου, επηρεάζει άμεσα τον επισκέπτη. Η αντίληψη της μουσειακής επίσκεψης ως εν μέρει κουραστικής εμπειρίας, μπορεί να εμφανίζεται συχνά στο κοινό, καθώς αρκετοί περιοδικοί επισκέπτες, έχουν στο μυαλό τους την εικόνα ενός μεγάλου μουσείου με πολλούς διαδρόμους και διαφορετικές θεματικές ενότητες, που μπορεί να κουράσει κατά την περιήγηση. Με την αντίληψη αυτή, συνδέεται αναμενόμενα και η θεώρηση του μουσείου ως χώρου βαρετού, αλλά και μη προσιτού, καθώς πολλά μουσεία (κυρίως λαογραφικά και αρχαιολογικά), φαίνονται απρόσωπα, χωρίς ιδιαίτερα στοιχεία (λεζάντες, παρουσιάσεις, σκηνικά, εισαγωγικά κείμενα κλπ.), που να τραβούν το ενδιαφέρον του επισκέπτη και να τον εντάσσουν στο απαιτούμενο κλίμα για την παρακολούθηση της εκάστοτε έκθεσης.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται από τους Falk & Dierking (1992: 56), μία από τις πιο γρήγορες συνειδητοποιήσεις στις έρευνες, ήταν ότι η συμπεριφορά των επισκεπτών αλλάζει κατά τη διάρκεια της επίσκεψής τους. Συγκεκριμένα, οι επισκέπτες φαίνεται να κουράζονται όσο συνεχίζουν, καθώς φαίνεται να παρατηρούν λιγότερα εκθέματα για λιγότερο χρόνο. (Gilman 1916 :62-74). Όπως παρατήρησε και ο Melton (1935) «οι επισκέπτες περνούν περισσότερο χρόνο στους πρώτους διαδρόμους που επισκέπτονται, παρά σε αυτούς που επισκέπτονται στη συνέχεια.»

3. Μοναδικότητα – Μεγάλη αξία μουσειακών εκθεμάτων

Ακόμα μία αντίληψη που φαίνεται να συνδέεται άμεσα με τα μουσεία, είναι αυτή που αφορά τη μοναδικότητα τους. Όπως ισχυρίζονται οι Falk & Dierking (1992: 14), σε κάποιες περιπτώσεις τα μουσεία από μόνα τους θεωρούνται μοναδικά λόγω των ανεκτίμητων εκθεμάτων και θησαυρών τους στοιχείο που μπορεί να αποτελέσει και βασικό λόγο επίσκεψης για μέρος του κοινού τους, ειδικά όταν πρόκειται για εθνικά μουσεία (πχ. στην Ελλάδα: Μουσείο Ακρόπολης, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο).

Με το στοιχείο αυτό, φαίνεται να συνδέεται και η αντίληψη για την ύπαρξη της μίας και μοναδικής αντικειμενικής αλήθειας του μουσείου καθώς πολλά παραδοσιακού τύπου μουσεία, δεν προσφέρουν τη δυνατότητα για πολλαπλές ερμηνευτικές προσεγγίσεις και

εναλλακτικές αναγνώσεις (πχ. επεξηγηματικά κείμενα, ύπαρξη αφηγηματικού πλαισίου της έκθεσης, παροχή συμπληρωματικού - εκπαιδευτικού υλικού, δυνατότητα ερωτήσεων και διαθεματικών - διεπιστημονικών προσεγγίσεων). Η άποψη και οπτική που προβάλλουν με τον τρόπο που εκθέτουν τα αντικείμενα τους (εκθεσιακή λογική), φαίνεται να παρουσιάζει τη μία και μοναδική, «αδιαμφισβήτητη» πραγματικότητα, στοιχείο που οδηγεί το κοινό σε τέτοιου τύπου αντιλήψεις για τα μουσεία. Η θεώρηση αυτή, ότι στο μουσείο τοποθετούνται μόνο πράγματα πολύ σημαντικά, μπορεί αντίστοιχα να οδηγεί στην αποδοχή ότι οτιδήποτε τοποθετείται σε ένα μουσείο, είναι *a priori* ωραίο.

4. Σύνδεση του μουσείου με τη Γνώση και τη Μάθηση

Σημαντική αντίληψη τέλος, που ισχύει ευρέως στο κοινό, είναι αυτή που αφορά τη σύνδεση του μουσείου με τη γνώση και τη μάθηση, αντίληψη που οφείλεται βέβαια στη φιλοσοφία των μουσείων, που ως χώροι άτυπης μάθησης, υποστηρίζουν αυτή τη σύνδεση. Το γεγονός αυτό, οδηγεί σε έρευνες γύρω από τον τρόπο μάθησης μέσα στο μουσείο και των ερεθισμάτων και πρακτικών που εφαρμόζονται στους μουσειακούς χώρους για την ενεργοποίηση της μαθησιακής διαδικασίας. Αν και με τη διαδικασία αυτή, όπως αναφέρθηκε, σχετίζονται πολλοί παράγοντες, «έχει δειχθεί ότι αυτοί που κινητοποιούνται εγγενώς να μάθουν, τείνουν να μαθαίνουν καλύτερα, από ότι αυτοί που μπαίνουν στη διαδικασία αυτή επειδή νιώθουν ότι πρέπει.»(Falk & Dierking 2004: 139). Ένας βασικός λόγος λοιπόν επίσκεψης παιδιών αλλά και ενηλίκων αποτελεί η κινητοποίηση για μάθηση και απόκτηση γνώσεων μέσα στο μουσείο. Το γεγονός αυτό, κρίνεται πολύ θετικό, με την προϋπόθεση όμως ότι η μουσειακή επίσκεψη δε συνδέεται μόνο με τις σχολικές και οργανωμένες εκπαιδευτικές επισκέψεις.

Στο σημείο αυτό βέβαια, ζητούμενο αποτελεί, ο χώρος του μουσείου να μη γίνεται αντιληπτός μόνο ως χώρος μάθησης αλλά και ως χώρος δημιουργικότητας και ψυχαγωγίας. Η αντίληψη και του ψυχαγωγικού ρόλου του μουσείου, που μπορεί να επιτευχθεί με αντίστοιχες κινήσεις και δράσεις από την πλευρά του μουσείου, οδηγεί σε διεύρυνση της έννοιας του και του ρόλου του στην κοινωνία, και μπορεί να συμβάλλει στην άρση στερεοτύπων, (πχ. αντίληψη για βαρετά, κουραστικά, μεγάλα και μη προσιτά μουσεία), έλκοντας περισσότερο κόσμο.

Συγκεντρώνοντας λοιπόν τις επικρατούσες αντιλήψεις του κοινού, τα μουσεία έχουν στα χέρια τους τα βασικά εργαλεία για να πετύχουν τη διεύρυνση του ρόλου τους και το ζητούμενο άνοιγμα στο ευρύ κοινό. Μέσα από προσεκτικά οργανωμένα εκθεσιακά προγράμματα, περιοδικές και μόνιμες συλλογές, εκπαιδευτικές δράσεις και υλικό,

επιμορφωτικά σεμινάρια, συζητήσεις, εξατομικευμένες ξεναγήσεις και μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα, μπορεί ίσως να επιτευχθεί η απομάκρυνση από στερεοτυπικές αντιλήψεις που συνδέουν το μουσείο με τη μία και μοναδική αλήθεια, με την κουραστική και βαρετή εμπειρία, αλλά και την εμμονή με την αρχαιότητα και το παρελθόν, οδηγώντας σε σύγχρονα μουσεία που απευθύνονται σε όλους, εκπληρώνοντας τους αρχικούς στόχους τους, για έρευνα, εκπαίδευση, και ψυχαγωγία. Οι μουσειοπαιδαγωγικές δράσεις άλλωστε που εφαρμόστηκαν και παρουσιάζονται στο ερευνητικό μέρος της παρούσας μελέτης, χρησιμοποιήθηκαν ως εργαλείο στην σχολική τάξη, για την αλλαγή των στερεοτυπικών αντιλήψεων των μαθητών για τα μουσεία, που μπορεί να επηρεάσουν, όπως αποδείχθηκε, τις μουσειακές εμπειρίες τους.

2.3. Χαρακτήρας και στόχοι μουσειακών δράσεων.

Όπως επισημάνθηκε, τις τελευταίες δεκαετίες η εκπαιδευτική διάσταση του μουσείου, γίνεται έντονα αντιληπτή, «βρίσκοντας εφαρμογή στην ανάπτυξη και προώθηση ποικίλων ερμηνευτικών-εκπαιδευτικών δράσεων και εφαρμογών» (Νικονάνου 2005: 18-25.) Διαλέξεις, ξεναγήσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα και εργαστήρια, πολυμέσα και διαδραστικές εφαρμογές, μουσειοσκευές και δανειστικό υλικό, εκπαιδευτικές εκθέσεις και μουσειολεοφορεία, έντυπα για την έκθεση, εκπαιδευτικοί φάκελοι, με αποδέκτες διαφορετικές κατηγορίες κοινού. Τα ελληνικά μουσεία στην τριαντάχρονη πλέον πορεία τους στον τομέα αυτό, έχουν να παρουσιάσουν πολλές και ενδιαφέρουσες πλέον προτάσεις (Γκότσης 2010: 141), ενώ η παρακολούθηση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος, έχει πλέον μεγάλη ανταπόκριση, στοιχείο που επιβεβαιώνεται από την πλήρωση των προσφερόμενων προγραμμάτων, και τη συχνότερη ένταξη των μουσειακών επισκέψεων στη σχολική καθημερινότητα» (Κύρδη 2010: 349).

Οι εκπαιδευτικές μουσειακές δράσεις, δίνουν ουσιαστικά στην εκάστοτε ομάδα κοινού έναν τρόπο προσέγγισης του μουσείου και ερμηνείας των εκθεμάτων του, βασιζόμενες στις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και το γνωστικό επίπεδο της κάθε ομάδας. Αξιοποιώντας την επικοινωνιακή σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ των μουσειοπαιδαγωγών / ερμηνευτών και της ομάδας κοινού, αλλά και της μελέτης της φυσιογνωμίας της κάθε ομάδας και του μουσειακού χώρου, οι μουσειακές δράσεις μπορούν να συμβάλουν στην ανάπτυξη σχέσεων, συλλογισμών και διαλόγων μεταξύ του μουσείου και του κοινού του. Απώτερος στόχος βέβαια τέτοιων προγραμμάτων, εκτός από την ενεργοποίηση της μαθησιακής διαδικασίας μέσω της ευχάριστης απασχόλησης και ψυχαγωγίας, είναι να συμβάλουν, «στη

διαμόρφωση συνειδητών και κριτικά σκεπτόμενων πολιτών, που θα επανέρχονται στο μουσείο για να ικανοποιήσουν την περιέργειά τους, να ερευνήσουν, αλλά και για να νιώσουν αισθητική απόλαυση.» (Κύρδη 2010: 354). Στο πλαίσιο λοιπόν αυτό, η εφαρμογή ανάλογων μουσειοπαιδαγωγικών δράσεων στη σχολική εκπαίδευση, αποκτά ιδιαίτερη σημασία και βαρύτητα και αποδεικνύεται, όπως αναφέρει η Νάκου (2006: 10), «ευρείας παιδευτικής σημασίας, γιατί μπορεί να καλλιεργεί αδιακρίτως σε όλα τα παιδιά, και από πολύ μικρή ηλικία, δεξιότητες αισθητικής απόλαυσης, κριτικής προσέγγισης, κατανόησης και ερμηνείας της τέχνης και του πολιτισμού, που μπορούν να θεωρηθούν προϋποθέσεις για την υποστήριξη του δικαίωματος όλων στον πολιτισμό».

Παράλληλα, σύμφωνα με τα νέα ερευνητικά δεδομένα σχετικά με τους τρόπους μάθησης σε ένα μουσείο, αλλά και τις μοντέρνες επιστημολογικές απόψεις για τη σύνθετη και πολύπλοκη πραγματικότητα, προωθούνται πλέον στα νέα μουσεία, εναλλακτικές ερμηνείες και προσεγγίσεις της πραγματικότητας και γίνονται αποδεκτές διαφορετικές εικόνες της, που κατασκευάζονται σε σχέση με το ιστορικό, κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο των ατόμων και των ομάδων που την προσεγγίζουν (Νάκου 2001: 74-76). Με βάση αυτήν την άποψη διαμορφώνονται πλέον τα σύγχρονα μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα, τα οποία, σε αντίθεση με τα παραδοσιακά, [«που αξιολογούν και αξιοποιούν εκπαιδευτικά, τα αντικείμενα, με κριτήριο το μεγαλείο της πολιτισμικής τους προέλευσης» (Γκότσης 2007: 35-41)], επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους στην ανάδειξη, προβολή και επεξεργασία πολλαπλών διαφορετικών πλευρών της πολιτισμικής πραγματικότητας (Νάκου 2006: 3).

Βασικά εργαλεία λοιπόν της μουσειακής εκπαίδευσης, ιδιαίτερα αυτής που απευθύνεται σε σχολικές ομάδες, είναι η έρευνα, ο πειραματισμός, η βιωματική προσέγγιση και η διαθεματικότητα. Με βάση βέβαια προκαθορισμένους στόχους (γνωστικούς, ή στόχους εξοικείωσης με μουσειακούς χώρους και αντικείμενα) και ακολουθώντας, ως επί το πλείστον, το «ανακαλυπτικό μοντέλο μάθησης» που αναφέρει ο Hein (1998: 25), η ομάδα που συμμετέχει σε μία δραστηριότητα οδηγείται στην ανακάλυψη της γνώσης με ενεργητικό τρόπο, βιωματικά, μέσα από έρευνα, παρατήρηση, και συχνά κατευθυνόμενο διάλογο, δημιουργική απασχόληση και παιχνίδι. Με αυτόν τον τρόπο, το μουσείο μπορεί να προσφέρει πολύτιμες ευκαιρίες για δραστηριότητες, οι οποίες καλλιεργούν και τις επτά μορφές ευφυΐας ή αλλιώς επτά είδη νοημοσύνης,¹² συμπληρώνοντας την επίσημη εκπαίδευση. (Παναγιωτόπουλος, Παναγιωτοπούλου & Χουρδάκης 2007: 393).

¹² Η γλωσσική, η μαθηματικο-λογική, η μουσική, η σωματική-κινησιαισθητική, η χωροταξική, η διαπροσωπική και η ενδοπροσωπική νοημοσύνη (Gardner 1983).

Ανάλογες δράσεις, πχ. αφήγηση, θεατρικό παιχνίδι, ομαδικά παιχνίδια, παιχνίδια με κάρτες, χρήση πολυμέσων, ζωγραφική, λειτουργία εργαστήριων κατασκευής κλπ., συναντώνται ευρέως στα μουσεία στη Ελλάδα και διεθνώς, εμπλουτίζοντας την εκπαιδευτική διαδικασία μέσω της ψυχαγωγίας. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται από τους Alexander και Alexander (2008: 90), το γεγονός ότι τα σύγχρονα προγράμματα βασίζονται σε έρευνες για τα ενδιαφέροντα των παιδιών, και σε επιστημονικά και τεχνολογικά στοιχεία.

Βασικά βέβαια προβλήματα και παραλείψεις που εντοπίζονται στα μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα ορισμένων μουσείων, είναι η σχετικά περιορισμένη συσχέτιση τους μόνο με μαθητικές ομάδες (και ιδιαίτερα των μικρότερων σχολικών τάξεων πχ. Νηπιαγωγείο, Δημοτικό, Γυμνάσιο) και όχι με άλλες ομάδες κοινού (με τις οποίες η επικοινωνία με το μουσείο δεν είναι τόσο συχνή και ανεπτυγμένη).

Παράλληλα, έλλειψη εντοπίζεται και στην εφαρμογή μουσειακών δράσεων εκτός του μουσειακού χώρου, στο πλαίσιο του σχολικού περιβάλλοντος, για παράδειγμα (βλ. Ενότητα 3.1.2.). Η εφαρμογή μουσειοπαιδαγωγικών δράσεων στο σχολείο, που θα μπορούσε, όπως αναφέρθηκε, να συμπληρώσει τη μουσειακή επίσκεψη, αποτελεί ακόμα ζητούμενο, καθώς συχνά οι δράσεις που γίνονται στο σχολείο με αυτό το θέμα, δεν καταφέρουν να ξεφύγουν από το «φορκλόρ» και την προσκόλληση στο παρελθόν. Χαρακτηριστική εδώ είναι η αναφορά της Κύρδη (2010β: 4), που παρατηρεί ότι «είναι συχνό φαινόμενο, να βαφτίζονται μουσεία τάξης οι εκθέσεις ετερόκλητων παλιών χρηστικών και διακοσμητικών αντικειμένων, οι οποίες πραγματοποιούνται περιστασιακά σε σχολεία κατά την υλοποίηση σχολικών δραστηριοτήτων, γεγονός που ενέχει τον κίνδυνο, το μουσείο να εκλαμβάνεται από τα παιδιά, μόνο ως συλλογή πραγμάτων, με μόνο κριτήριο έκθεσης την παλαιότητα, και όχι ως χώρος ερμηνείας και συνανάγνωσης». Αντίθετα, δράσεις που προωθούν την έρευνα, την παρατήρηση και σκέψη των μαθητών και υιοθετούν ίσως πρακτικές του μουσείου (πχ. τρόπος στησίματος, ερμηνείας), θεωρείται ότι θα μπορούσαν να δώσουν κίνητρα και εναύσματα για τη δόμηση μίας πιο ουσιαστικής σχέσης με το μουσείο. Η μεταλλαγή άλλωστε, των μικροθεωριών των παιδιών σε ουσιαστική γνώση δεν μπορεί να επιτευχθεί με απλή αντικατάσταση των απόλυτων και θολών αυτών μικροθεωριών ή προκαταλήψεων με άλλες εξίσου απόλυτες και μη επεξεργασμένες από τα ίδια «δόκιμες» ή «αντικειμενικές» μονοθεματικές ή διαθεματικές απόψεις για την πραγματικότητα, γιατί έτσι ενισχύεται, αντί να καταρρίπτεται, το τείχος που διαχωρίζει τα νεαρά άτομα από τη γνώση (Νάκου 2006: 280-312).

2.4. Επιμέλεια - στήσιμο μουσειακής έκθεσης.

Η διεύρυνση του χαρακτήρα του μουσείου και οι αλλαγές στον τρόπο που αυτό αντιλαμβάνεται και προβάλλει τον εαυτό του από τη σύγχρονη μουσειολογία, οδήγησαν σταδιακά στη συνειδητοποίηση της επικοινωνιακής και εκπαιδευτικής διάστασής του, στοιχείο που είχε βέβαια άμεσο αντίκτυπο, στον τρόπο που το μουσείο αντιμετώπισε το κοινό, τους χώρους και τα εκθέματα του. Οι πρώτες άλλωστε διαφοροποιήσεις που μαρτυρούν την αλλαγή φιλοσοφίας του μουσείου, εντοπίζονται στο χώρο της επιμέλειας των εκθέσεων, η οποία αφορά το στήσιμο του μουσείου και την παρουσίαση των εκθεμάτων του στο κοινό.

Από τους πρώτους μουσειολογικούς σχεδιασμούς, που αφορούσαν τη συσσώρευση διαφορετικών αντικειμένων το ένα πάνω και δίπλα στο άλλο, στο μουσείο του μεσοπολέμου που δεν άφηνε κενό χώρο ανάμεσα στα έργα, έως τα τέλη του 19ου αι. που ο διευθυντής της National Gallery στο Λονδίνο, Charles Eastlake, συμβούλευε το προσωπικό του μουσείου ότι δεν θα έπρεπε να καλύπτεται οποιοσδήποτε κενός χώρος, αλλά τα έργα να απέχουν το ένα από το άλλο και να τοποθετούνται σε ύψος λίγο πάνω από το μάτι του θεατή (αρχή που διατηρείται συχνά μέχρι και σήμερα), το στήσιμο της μουσειακής έκθεσης και ο τρόπος προβολής και παρουσίασης των εκθεμάτων, αντανakλά το ρόλο του μουσείου και τη θέση του απέναντι στις διαφορετικές ομάδες κοινού στις οποίες στοχεύει (Παπαδόπουλος 2010: 18, 27).

Η σύγχρονη τέχνη, από τη δεκαετία του '60 και μετά, έχοντας ξεφύγει από τα παραδοσιακά πρότυπα του πίνακα-αντικειμένου, επιχείρησε άνοιγμα προς το χώρο, αμφισβητώντας τους συμβατικούς τρόπους έκθεσης και παρουσίασης των έργων τέχνης, σε μουσεία και γκαλερί, θέτοντας σαν βασική προϋπόθεση την επικοινωνία χώρου - θεατή, και τη συμμετοχή του δεύτερου στο χώρο, χρησιμοποιώντας συχνά και εφαρμογές διάδρασης. Αναμενόμενα, πολλά μουσεία του εξωτερικού ερευνούν την εξέλιξη τους στην τεχνολογία των παρουσιάσεων μέσα από τη χρήση μοντέλων, οπτικοακουστικών μέσων κλπ., όπως το Μουσείο του Λονδίνου (Museum of London) ήδη από το 1976. Σταδιακά υιοθετήθηκαν στην Αμερική οι αναπαραστάσεις, αφηγήσεις και ερμηνείες των εκθεμάτων ¹³ (Meriman 2004: 85).

¹³ Αρχικά, προκλήθηκαν διάφορες αντιδράσεις και εκφράστηκαν έντονες κριτικές από ακαδημαϊκούς κυρίως, που υποστήριζαν ότι με αυτόν τον τρόπο αναπαράγονται συγκεκριμένες ερμηνείες του παρελθόντος που είναι βολικές, νοσταλγικές και μεροληπτικές ή κατευθυνόμενες υπέρ των κυρίαρχων τάξεων. Με βάση αυτές τις απόψεις, συμφωνήθηκε τα μουσεία να στραφούν προς το κοινό τους και τις τοπικές κοινωνίες τους, να

Ο σχεδιασμός και η επιμέλεια εκθέσεων, αφορούν πλέον στη δημιουργία του κατάλληλου πλαισίου προβολής και ανάδειξης των έργων τέχνης και περιλαμβάνουν την ανάπτυξη της κεντρικής ιδέας, τον καθορισμό των έργων που θα προβληθούν σε συνδυασμό με τον τρόπο παρουσίασής τους και την κατάλληλη διαμόρφωση του χώρου που θα φιλοξενήσει την έκθεση, ενώ ακολουθούν αναμενόμενα τη στροφή της τέχνης προς το χώρο, λαμβάνοντας υπόψη, εκτός από την ανάδειξη των έργων, τη λειτουργική ένταξη τους στο χώρο, και την ένταξη και του θεατή σε αυτόν. (Γράβα 2010: 7). Η McLean (1993: 5) ενδεικτικά αναφέρει: «Αντί να τοποθετούμε τα αντικείμενά μας σε βάθρα, είναι η ώρα να τοποθετήσουμε στο βάθρο και τους επισκέπτες μας», άποψη που θεωρείται από τον Black (2005: 9) ως βασικό στοιχείο που θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη για το στήσιμο κάθε μουσείου. Χαρακτηριστική άλλωστε είναι και η άποψη του Miles (2001) για το μουσείο: «Το χειρότερο μουσείο, είναι αυτό που καλεί τους επισκέπτες να διαβάσουν, να θαυμάσουν και να απορήσουν για όσα έπρεπε να ξέρουν πριν το επισκεφτούν».

Έχοντας λοιπόν πλέον ως στόχο τον εκδημοκρατισμό της γνώσης και την επικοινωνία με τον επισκέπτη, οι επιμελητές έκθεσης αρχίζουν να φροντίζουν για τον τρόπο προσέγγισης και ερμηνείας των έργων από το κοινό. Ξεφεύγοντας από την απλή ταξινόμηση των προηγούμενων δεκαετιών, κύριο ρόλο παίζει πλέον το νόημα (και όχι η πληροφορία), η ιστορία πίσω από το αντικείμενο, οι κοινωνίες πίσω από τα πράγματα (Σκαλτσά & Τζώνος 2012).

«Ένα σύνολο έργων, άσχετα από το αν ανήκουν σε έναν ή πολλούς καλλιτέχνες, μπορούν να τοποθετηθούν με χίλιους δύο τρόπους, ανάλογα με το σκεπτικό που θέλουμε να προβληθεί.», αναφέρει ο Παπαδόπουλος (2010). Διαφορετικές ενέργειες γίνονται για την ανάδειξη συναφειών και επιδράσεων ή διαφορών σε μία ομαδική έκθεση ή την πορεία ενός καλλιτέχνη μέσα στο χώρο. Αντίστοιχα, κάθε κοινωνία και ιστορική στιγμή προσφέρει τις δικές της οπτικές και σημασίες στους θεατές των έργων τέχνης. «Δεν ειδώθηκε με τον ίδιο τρόπο ο Μπρακ στις αρχές του 20^{ου} αι. και στις αρχές του 21^{ου}. Αλλά και πάλι, τον αντιλαμβανόμαστε διαφορετικά εάν τον τοποθετήσουμε δίπλα στο Σεζάν, τον Πικάσο ή τον Ντυσάν» (Παπαδόπουλος 2010: 42,61).

Με βάση αυτές τις διαπιστώσεις, στο στήσιμο ενός μουσείου φαίνεται ότι μπορούν να συνεισφέρουν σήμερα και ο νοηματικός και ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός. Ο νοηματικός σχεδιασμός, αναζητά θεματικούς και ιστορικούς συσχετισμούς του προβαλλόμενου έργου με

δουλεύουν σε συνεργασία με αυτές και να αντιπροσωπεύουν διαφορετικές φωνές/απόψεις στις παρουσιάσεις τους (Meriman, 2004).

προγενέστερα έργα από την ιστορία της τέχνης, ώστε να υπάρξει σημείο αναφοράς, στο οποίο θα βασιστεί ο θεατής για να προσεγγίσει την έκθεση. Παράλληλα, στοχεύει να αναδείξει το ιστορικό κοινωνικό και επιστημονικό υπόβαθρο πίσω από τα αντικείμενα και να τα εντάξει σε αυτό, αναδεικνύοντας τα νοήματα πίσω από τα εκθέματα. Ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός αντίστοιχα, φαίνεται να χρησιμοποιεί τα εκφραστικά μέσα της αρχιτεκτονικής για να αναδείξει τα νοήματα αυτά και να τα επαναδιατυπώσει. Οι επεμβάσεις αυτές στη δομή του χώρου μπορούν να οδηγήσουν στη δημιουργία της ζητούμενης οργανικής σχέσης των έργων με τον εκθεσιακό χώρο, όπως αναφέρει η Κοσκινά (2009).

Αναγνωρίζεται σήμερα λοιπόν, όλο και περισσότερο, η ανάγκη για την ενεργή συμμετοχή της αρχιτεκτονικής στην εκθεσιακή διαδικασία, αλλά συχνά αυτή φαίνεται να εξαντλείται στο επίπεδο της διάταξης των έργων και της διαδρομής των επισκεπτών μέσα στο μουσείο, τονίζει ο Γεωργιάδης (2004: 88-94). Για τη δημιουργία της ζητούμενης αρμονικής σύνθεσης, αναζητείται ουσιαστικά σε ένα μουσειακό χώρο, η «αντιληπτική οργάνωση του περιβάλλοντος», η οποία επιτυγχάνεται μέσα από την ανάπτυξη σχέσεων, συσχετίσεων, ιεραρχήσεων και αλληλεπιδράσεων, μεταξύ των στοιχείων του χώρου - ήχος, αφή, δομή- που μπορεί να αντιληφθεί ο θεατής (Φατούρος 1971). Η σύγχρονη λοιπόν μουσειολογική συνθήκη φαίνεται να στοχεύει στην εξέλιξη/ξεπέρασμα της διαδοχικής, συνεχούς διάταξης των έργων, επιδιώκοντας τη δημιουργία ανοιχτού/ελεύθερου χώρου, χωρίς τοίχους, ανιστορική ανάμειξη εκθεμάτων, εννοιακή ομαδοποίηση/θεματοποίηση, ή ακόμα και αναγωγή της εκθεσιακής εμπειρίας σε συνθήκες ενσυναίσθησης, με στόχο τη δημιουργία "νέων αντιστοιχίσεων" και μεταβιβάσεων, του έργου με το θεατή (Γεωργιάδης 2004: 88-94).

Ο επιμελητής της έκθεσης λοιπόν, μπορεί να συνεισφέρει στην ανάγνωση και κατανόησή της από τον θεατή. Ως ενδεικτική αναφέρεται εδώ η παρουσίαση των αρμοδιοτήτων του επιμελητή έκθεσης, όπως παρουσιάζονται από τη διαδικτυακή εφαρμογή για παιδιά «The exhibitionists» των National Museums Liverpool,¹⁴ μία εφαρμογή που θεωρείται ότι αναδεικνύει επιτυχώς την επικοινωνιακή διάσταση του μουσείου, εμπλέκοντας το δυνητικό επισκέπτη στη λειτουργία και το στήσιμο του: Κατά το στήσιμο μίας μουσειακής έκθεσης, επιλέγεται το θέμα της έκθεσης και ορίζονται τα πλαίσια, μέσα στα οποία αυτή θα κινηθεί, λαμβάνοντας αρχικά υπόψη το είδος και το μέγεθος των έργων που θα παρουσιαστούν, τον εκθεσιακό χώρο (εσωτερικός-εξωτερικός), τις διαστάσεις του, και την ομάδα κοινού στην οποία απευθύνεται η έκθεση. Παράλληλα, με βάση στατιστικά στοιχεία υπολογίζεται το ποσοστό του κόσμου που αναμένεται να επισκεφτεί το χώρο, ώστε να γίνει

¹⁴ «The exhibitionists», National Museums Liverpool:
[http://www.liverpoolmuseums.org.uk/nof/maths/access/default.asp?\[nav\]=1](http://www.liverpoolmuseums.org.uk/nof/maths/access/default.asp?[nav]=1) (τελευταία επίσκεψη: 19/5/12).

ανάλογη διάταξη των διαδρόμων, των εξόδων κινδύνου και του φωτισμού. Στην πορεία, συνήθως επιλέγονται κατασκευές ανάδειξης και στήριξης των αντικειμένων που θα προβληθούν και πιθανές αλλαγές στον εκθεσιακό χώρο (πχ. βάψιμο, στήσιμο κατασκευών, ρύθμιση του φωτισμού). Μετά την τοποθέτηση των έργων, επιλέγονται λεζάντες, φωτογραφίες και επεξηγήσεις, που βοηθούν τον επισκέπτη να κατανοήσει το θέμα της έκθεσης και να την ερμηνεύσει. Τέλος, η προώθηση της, μπορεί να γίνει μέσα από αφίσες, φυλλάδια, δελτία τύπου, συνεντεύξεις, παρουσιάσεις, και εκδηλώσεις.

Η επιμέλεια έκθεσης ως εργαλείο μουσειακής εκπαίδευσης.

Βασική προϋπόθεση για την εξοικείωση του κοινού, και ιδιαίτερα των μαθητών, με το μουσείο, είναι η δημιουργία σχέσεων και ερμηνευτικών προσεγγίσεων με τα εκθέματα. Μέσα λοιπόν από την επιμέλεια έκθεσης και την εκπαιδευτική πολιτική που ακολουθείται, μπορούν ίσως να περιοριστούν «οι δυσκολίες ανάγνωσης που προκύπτουν από το στοιχείο ότι κάθε αντικείμενο βρίσκεται στο μουσείο, πλήρως αποκομμένο από το περιβάλλον παραγωγής και χρήσης του, από τα ιστορικά και πολιτισμικά του συμφραζόμενα» (Νάκου 2001: 55-63). Σε αρκετές περιπτώσεις, η δυσκολία αυτή προσέγγισης κάμπτεται μέσα από τις διάφορες εκπαιδευτικές δράσεις, που δοκιμάζουν να υπερβούν και τους περιορισμούς που θέτουν οι ομαδοποιήσεις των εκθεμάτων στα μουσεία (Οικονόμου 199: 50-55). Τέτοιες πρωτοβουλίες, ουσιαστικά αποτελούν μία διαδικασία νοερής αποδόμησης των εκθέσεων και δημιουργίας νέων θεματικών διαδρομών που περιλαμβάνουν περιορισμένο αριθμό αντικειμένων, καθώς μέσα από τις πολυάριθμες διαδρομές που σχεδιάζονται, τα ίδια συχνά μουσειακά αντικείμενα χρησιμοποιούνται σε διαφορετικούς κάθε φορά συνδυασμούς, που αλλάζουν ανάλογα με το θέμα, τους στόχους και το περιεχόμενο της κάθε δραστηριότητας (Τσιτούρη 2010: 151).

Η χρήση της επιμέλειας έκθεσης ως μουσειακό εκπαιδευτικό εργαλείο στο σχολείο, αφορά τη γνωριμία των παιδιών με τον τρόπο που το μουσείο στήνεται και λειτουργεί και περιλαμβάνει συχνά την υιοθέτηση παραδειγμάτων και πρακτικών της δουλειάς του επιμελητή έκθεσης. Η δημιουργία εκθέσεων και μαθητικών μουσείων στο πλαίσιο των σχολικών εορτασμών ¹⁵, θα μπορούσε ίσως να αποτελέσει μία τέτοια πρακτική, με την προϋπόθεση ότι αυτή θα εφαρμόζεται σωστά και πολύπλευρα και δεν θα αφορά μόνο την

¹⁵ Ως ενδεικτική, παρουσιάζεται η αναφορά της Κ. Κύρδη, σε μουσειακό πρόγραμμα της Α' τάξης σχολείου του Βύρωνα με θέμα το παιχνίδι, με βάση το οποίο οργανώθηκε και έκθεση με κατασκευές των παιδιών:

«Αποφάσισαν να συνοδεύονται τα αντικείμενα από κάρτες με πληροφορίες για τα υλικά, τον κατασκευαστή και τη χρονολογία κατασκευής, ... όπως στο μουσείο, για να καταλάβουν». (Κύρδη, 2010: 353).

παράταξη παλαιών αντικειμένων, όπως συνήθως συμβαίνει. (βλ. Ενότητα 3.3., παρ. 5). Αντίστοιχες πρακτικές, αν και λίγες, μπορούν να εντοπιστούν και από την πλευρά του μουσείου. Ενδεικτικά αναφέρονται οι δράσεις που εφαρμόστηκαν από το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, στο πλαίσιο της συμμετοχής του στις «Ανοιχτές Μέρες» το 2002, κατά τις οποίες μικροί και μεγάλοι επισκέπτες ανακάλυψαν το μουσείο πίσω από το μουσείο και πριν από τη έκθεση (Γκότσης & Βοσνίδης 2010: 170). Οι διαδραστικές εφαρμογές του Κέντρου Πολιτισμού «Ελληνικός Κόσμος», που δίνουν τη δυνατότητα στους μαθητές να οργανώσουν μέσα από τη χρήση υπολογιστή, τη διαδρομή που τους ταιριάζει καλύτερα, με βάση τα ενδιαφέροντα, τις γνώσεις και τις προτιμήσεις τους, φαίνεται να κινείται επίσης προς αυτήν την κατεύθυνση. Αντίστοιχα φαίνεται να λειτουργεί και η διαδικτυακή εφαρμογή «The exhibitionists» των National Museums Liverpool, που προαναφέρθηκε, στην οποία οι μαθητές καλούνται να γνωρίσουν τις αρμοδιότητες του επιμελητή έκθεσης και να δράσουν ανάλογα, ακολουθώντας τα βήματα που τους προτείνονται.

Με βάση λοιπόν τη διαπίστωση, ότι η επιμέλεια έκθεσης, αποτελεί ένα βασικό κεφάλαιο για το στήσιμο και τη λειτουργία του μουσείου και την επικοινωνία του με τον κόσμο, προτείνεται και στο πλαίσιο της διπλωματικής αυτής εργασίας ως εργαλείο μουσειακής εκπαίδευσης μαθητών. Η υπόθεση αφορά ότι, γνωρίζοντας «το μουσείο πίσω από το μουσείο» (Γκότσης & Βοσνίδης 2010: 170), γνωρίζοντας δηλαδή τον τρόπο με τον οποίο αυτό στήνεται και λειτουργεί, οι επισκέπτες θα μπορούσαν να εξοικειωθούν με αυτό και να έρθουν πιο κοντά στη φύση και το ρόλο του μουσείου στην κοινωνία.

2.5. Οι νέες τεχνολογίες και το διαδίκτυο στη μουσειακή εκπαίδευση.

Καθώς ο ορισμός και η ταυτότητα του μουσείου μεταβάλλονται ανάλογα με τις κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές και τεχνολογικές αλλαγές, τα μουσεία και ευρύτερα οι χώροι πολιτισμού, οδηγήθηκαν από τη δεκαετία του 1960 και μετά, στη σταδιακή υιοθέτηση νέων τεχνολογικών μέσων και εφαρμογών, στο πλαίσιο της καλύτερης επικοινωνίας με το κοινό τους και με βασικό στόχο τη δημιουργία ενός ευέλικτου αλλά και ελκυστικού μαθησιακού περιβάλλοντος. «Η ανάγκη του μουσείου για επικοινωνία, οδήγησε στην αποδοχή νέων επικοινωνιακών πρακτικών με σκοπό να γίνει πιο προσιτό και ανοιχτό στην κοινωνία.», αναφέρει χαρακτηριστικά η Οικονόμου (2003: 98-122). Πολλά μουσεία ερευνούν τις εξελίξεις στην τεχνολογία των παρουσιάσεων μέσα από τη χρήση νέων μοντέλων, οπτικοακουστικών μέσων κλπ. και παίρνουν αντίστοιχες πρωτοβουλίες (πχ. Museum of London 1976, National Museum of Wales 2000), στοχεύοντας στο συνδυασμό ψυχαγωγίας

και μάθησης αλλά και σε ένα αποτελεσματικότερο μάρκετινγκ που θα πολλαπλασίαζε τον αριθμό των επισκεπτών τους και θα έφερνε μεγαλύτερα εισοδήματα στα ιδρύματα αυτά (Meriman 2004: 85).

Οι νέες τεχνολογίες, χρησιμοποιήθηκαν αρχικά στα μουσεία για την καταγραφή των αντικειμένων τους και τη διαχείριση των συλλογών τους, ενώ στη συνέχεια βοήθησαν στη διεύρυνση, επικοινωνία και εξυπηρέτηση του κοινού τους, δίνοντας του τη δυνατότητα πρόσβασης στο μουσειακό υλικό με σύγχρονους, τεχνολογικά, τρόπους. Επιπλέον, τα νέα μέσα χρησιμοποιήθηκαν για τον εμπλουτισμό της μαθησιακής διαδικασίας στους χώρους πολιτισμού, προσφέροντας μία «πιο ποιοτική» ίσως εμπειρία στηριγμένη σε βιωματικές και διαδραστικές μεθόδους (Μπούνια, Οικονόμου & Πιτσιάβα 2010: 335). Η χρήση βίντεο, οθονών αφής, προσομοιωτών, εικονικής πραγματικότητας και άλλων μέσων ¹⁶ δεν βοηθούν μόνο στην παροχή πληροφοριακού υλικού για τα εκθέματα, αλλά «ζωντανεύουν» την έκθεση, δίνουν τη δυνατότητα στους επισκέπτες να βιώσουν εμπειρίες, εξηγούν σύνθετες ιδέες, βοηθούν στην αναβίωση σημαντικών ιστορικών γεγονότων και εποχών και πολλαπλασιάζουν τις ευκαιρίες για αλληλεπίδραση (Οικονόμου 2004: 3). Από τη δεκαετία του 1990 και μετά, εμφανίστηκαν ανάλογες εφαρμογές πολυμέσων, χρήση διαδραστικών εκθεμάτων, ενώ παρατηρήθηκε και ραγδαία εξάπλωση του διαδικτύου στο χώρο των μουσείων (Carmil 1997: 35-61).

Η αξιοποίηση λοιπόν των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ)¹⁷ έδωσε (και συνεχίζει να δίνει) την ευκαιρία για ένα πλούσιο σε ερεθίσματα μαθησιακό περιβάλλον, που μπορεί να παρέχει πρόσβαση σε όλους, εμπλουτίζοντας τη μουσειακή επίσκεψη, κάτι που γίνεται ολοένα και πιο συστηματικά τα τελευταία χρόνια διεθνώς, «τόσο εντός των πολιτιστικών οργανισμών, με τη μορφή διαδραστικών εκθεμάτων, φορητών συσκευών πληροφόρησης και άλλων, όσο και διαδικτυακά (online) με τη δημιουργία ιστοσελίδων που προσφέρουν πολλά περισσότερα από απλές πληροφορίες» (Μπούνια,

¹⁶ Βλ. μεταξύ άλλων, Ίδρυμα Ευγενίδου: δυνατότητα χρήσης της εφαρμογής mobile o.s.r. (Open Science Resources) για εξατομικευμένη περιήγηση στη Διαδραστική Έκθεση Επιστήμης και Τεχνολογίας, κατά την οποία ο επισκέπτης μπορεί με χρήση του κινητού του να πάρει πληροφορίες για τα εκθέματα που τον ενδιαφέρουν.

¹⁷ Μεταφορά του όρου ICT (Information and Communications Technologies) που έχει καθιερωθεί στη διεθνή βιβλιογραφία και έχει προέλευση επίσημα κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (Μουζάκης, 2006). Τεχνολογίες που επιτρέπουν την επεξεργασία και τη μετάδοση μιας ποικιλίας μορφών αναπαράστασης της πληροφορίας (σύμβολα, εικόνες, ήχος, βίντεο και τα μέσα που είναι φορείς αυτών των μηνυμάτων (Κόμης 2004: 16).

Οικονόμου & Πιτσιάβα 2010: 335). Αρχικά, οι ιστοσελίδες των μουσείων ήταν προκατασκευασμένες και απευθύνονταν σε απομακρυσμένο κοινό που αναζητούσε γενικές πληροφορίες για το μουσείο, ενώ στην εξέλιξη τους ξεκίνησαν να «εκμεταλλεύονται τη δυνατότητα του διαδικτύου για διαδραστικότητα και αναμετάδοση» (Meriman 2004: 96). «Τα μεγάλα μουσεία, επενδύουν ισχυρά σε αυτό το μέσο επικοινωνιακής πρακτικής, χρησιμοποιώντας το συχνά, όχι μόνο πλέον ως μέσο μετάδοσης πρακτικών πληροφοριών ή κοινοποίησης των συλλογών και ποικίλων δραστηριοτήτων τους, αλλά και ως μέσο δημοσίευσης των εκπαιδευτικών τους προγραμμάτων, υλοποιώντας την από απόσταση εκπαίδευση» (Μυρογιάννη 2011: 164).

Με τον τρόπο αυτό, ουσιαστικά αξιοποιούνται οι θεωρίες της μάθησης σε συνδυασμό με τις δυνατότητες που παρέχουν οι νέες τεχνολογίες, με στόχο τη δημιουργία ιστοσελίδων, κατάλληλα διαμορφωμένων για παιδιά και ενήλικες, που προσφέρουν ποικίλο εκπαιδευτικό υλικό προς χρήση, το οποίο μπορεί να ανανεώνεται συχνά. Στο πλαίσιο αυτό, η χρήση του διαδικτύου ως μέσο μουσειακής εκπαίδευσης κερδίζει όλο και περισσότερο έδαφος, τόσο στην Ελλάδα, όσο και διεθνώς, ενώ εισάγονται και ως νέες ελκυστικές πρακτικές, η εικονική περιήγηση και τα ψηφιακά παιχνίδια.

Η εικονική περιήγηση, μία πολύ ενδιαφέρουσα πρακτική που προσφέρει άμεση αλληλεπίδραση με τα εκθέματα και τους χώρους του μουσείου, υιοθετείται τα τελευταία χρόνια από όλο και περισσότερα μουσεία και πολιτιστικούς χώρους διεθνώς. Τα εικονικά μουσεία (virtual museums), αποτελώντας επέκταση ουσιαστικά των ψηφιακών αποθετηρίων των πολιτιστικών οργανισμών, «υπόσχονται μέσω των τεχνολογιών εικονικής πραγματικότητας να μετατρέψουν την περιήγηση σε χώρους πολιτισμού, σε μία συναρπαστική και εκπαιδευτική για το χρήστη εμπειρία» (Μπήτρος, Δημητρόπουλος, Βρέλλης, Βέρρα, Σιντόρης & Αβούρη 2010: 737), που μπορεί να περιλαμβάνει κατηγορίες εμπειριών που ίσως να μην μπορούσαν να βιωθούν διαφορετικά, όπως αλληλεπίδραση με αντικείμενα που πιθανόν δεν είναι διαθέσιμα στην πραγματικότητα, λόγω συντήρησης, τοποθεσίας, μεγέθους, ή/και άλλων παραγόντων (Μπακογιάννη & Καβακλή 2003: 4). Οι δυνατότητες που μπορεί να προσφέρουν τέτοιες εφαρμογές, για την επικοινωνία και διεύρυνση του μουσειακού κοινού, φαίνεται ότι γίνονται αντιληπτές ευρέως, γεγονός που αποδεικνύεται και από τη συχνή εφαρμογή τους σε μουσεία και οργανισμούς (ενδεικτικά αναφέρονται πχ. οι ιστοσελίδες των: The state Hermitage Museum¹⁸ στη Ρωσία και του

¹⁸ State Hermitage Museum virtual tour: http://www.heritagemuseum.org/html_En/08/hm89_0_0.html
(τελευταία επίσκεψη: 19/5/12).

Μουσείου Ηρακλειδών¹⁹ στην Αθήνα), ενώ ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η διαδικτυακή εφαρμογή Google-art project,²⁰ η οποία περιλαμβάνει εικονικές περιηγήσεις σε μουσεία από όλο τον κόσμο (μέχρι σήμερα 151 μουσεία, εκ των οποίων πολλά και στην Ελλάδα, όπως το Μουσείο Ακρόπολης, το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης και το Μουσείο Μπενάκη). Αντίστοιχα, τα ψηφιακά παιχνίδια, «ως μια ειδική κατηγορία λογισμικού με την οποία τα παιδιά είναι από νωρίς εξοικειωμένα» (Μανώλη 2010: 263), συναντώνται τα τελευταία χρόνια σε ιστοσελίδες μουσείων, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στο εξωτερικό, ενώ εν γένει διακρίνονται έξι μοντέλα εκπαιδευτικών προγραμμάτων που κυριαρχούν στο διαδίκτυο: δημιουργικό παιχνίδι, περιήγηση, παραπομπές, πάζλ, παίξιμο ρόλων και προσομοιώσεις (ενδεικτικά αναφέρονται π.χ. οι ιστοσελίδες των : Metropolitan Museum of Art στη Νέα Υόρκη,²¹ Museum of London,²² Μουσείο Ακρόπολης,²³ Μουσείο Μπενάκη²⁴).

Όπως παρατηρείται τέλος και από έρευνες σχετικά με τον τρόπο μάθησης παιδιών και ενηλίκων στο διαδίκτυο, φαίνεται ότι οι ενήλικες δείχνουν ιδιαίτερη προτίμηση στην περιήγηση, στις παραπομπές και στις προσομοιώσεις, καθώς ξέρουν τι θέλουν να μάθουν και το αναζητούν, ενώ τα παιδιά προτιμούν το δημιουργικό παιχνίδι και το παίξιμο ρόλων, σε ιστοσελίδες που θα τους προκαλέσουν την περιέργεια και θα τους βοηθήσουν να αποβάλλουν τον δισταγμό τους (Schaller, Allison-Bunnell, Borun & Chambers 2002).

Η χρήση λοιπών των νέων τεχνολογιών από τα μουσεία, φαίνεται ότι ανοίγει εντελώς νέους δρόμους επικοινωνίας και μάθησης, προσφέροντας νέες δυνατότητες, όπως είναι η καταγραφή και τεκμηρίωση, συντήρηση και ασφάλεια του μουσειακού υλικού, η μελέτη και οργάνωση εκθέσεων, δίνοντας στους επιμελητές έκθεσης «περισσότερες επιλογές προσέγγισης των επισκεπτών του μουσείου» (Γκαζή & Νικηφορίδου 2008: 387), η οργάνωση

¹⁹ Herakleidon Museum virtual tour:

<http://www.herakleidon-art.gr/virtualtour/index.html> (τελευταία επίσκεψη: 19/5/2012).

²⁰ Google Art Project: <http://www.googleartproject.com/> (τελευταία επίσκεψη: 19/5/2012).

²¹ The Metropolitan Museum Of Art – Knights in Central Park:

<http://www.metmuseum.org/metmedia/interactives/art-trek/knights-in-central-park> (τελευταία επίσκεψη: 19/5/2012).

²² Museum of London – Virtual Object handling workshop:

http://www.museumoflondon.org.uk/learning/features_facts/voh/voh_kit/index.htm# (τελευταία επίσκεψη: 19/5/2012).

²³ Μουσείο Ακρόπολης – Αθηνά η Θεά της Ακρόπολης: <http://www.acropolis-athena.gr/> (τελευταία επίσκεψη: 19/5/2012).

²⁴ Μουσείο Μπενάκη – Μια ζωγραφιά του Νίκου Χατζηκυριάκου Γκίκα:

http://www.benaki.gr/electronic_game_gr.asp (τελευταία επίσκεψη: 19/5/2012).

εκδόσεων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων, αλλά και η εξυπηρέτηση ερευνητών, η επικοινωνία και ενημέρωση του ευρύτερου κοινού και ο συνδυασμός εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας (Λάγκαρη 2012: 39). Όσον αφορά τη χρήση του διαδικτύου ως εργαλείο μουσειακής εκπαίδευσης, οι δυνατότητες επικοινωνίας αυξάνονται λόγω της εύκολης και δωρεάν πρόσβασης του κοινού στο υλικό.

Η μουσειακή εκπαίδευση με τη χρήση νέων τεχνολογιών, κερδίζει αναμενόμενα έδαφος και στην Ελλάδα, με διδακτικές προτάσεις που προσπαθούν να συμβαδίσουν με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα σπουδών, ώστε να έχουν το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα.²⁵ «Το κλειδί για το μέλλον θεωρείται εν πολλοίς η εξατομίκευση και η προσαρμογή στις προσωπικές ανάγκες του καθενός ... που θα διευκολύνει την «απόδραση» από τα ελλειπτικά μοντέλα που κυριαρχούν ακόμα στα επίσημα εκπαιδευτικά ιδρύματα και θα απελευθερώσει τις δυνατότητες, καθώς ο καθένας θα μπορεί να ασκήσει την επιλογή του και να πάρει την ευθύνη για την δική του μάθηση» (Μπούνια, Οικονόμου & Πιτσιάβα 2010: 336-337). Παρ' όλα αυτά, οι νέες τεχνολογίες έχουν συχνά κατηγορηθεί ότι ενθαρρύνουν συγκεκριμένους τύπους μάθησης, κάποιες φορές σε βάρος άλλων, και δεν είναι αναγκαστικά αποτελεσματικότερες από πιο παραδοσιακές στρατηγικές, καθώς επικρίνονται και για αποπροσανατολισμό του επισκέπτη, ενώ παράλληλα εξετάζεται, η συνεχής ενημέρωση και ευχρηστία τους.

Στην παρούσα μελέτη, το διαδίκτυο και οι νέες τεχνολογίες (προβολή εικόνων, βίντεο, χρήση υπολογιστή), χρησιμοποιούνται ως εργαλεία μουσειακής εκπαίδευσης, με στόχο να συμβάλουν στη γνωριμία των μαθητών με τους μουσειακούς χώρους, τη φυσιογνωμία, τα εκθέματα και τις δράσεις τους, χωρίς όμως να αντικαθιστούν σε καμία περίπτωση την πραγματική μουσειακή επίσκεψη.

²⁵ Ενδεικτικά αναφέρονται: Εκπαιδευτική Πύλη του ΥΠΕΠΘ: http://www.e-yliko.gr/resource/teach_Prot.aspx, με προτάσεις διδασκαλίας που χρησιμοποιούν τα νέα μέσα, Ψηφιακό Αποθετήριο Open Science Resources (OSR): <http://www.osrportal.eu/el/>, που δίνει πρόσβαση στις ψηφιακές συλλογές ευρωπαϊκών κέντρων επιστημών και μουσείων, παρέχοντας τη δυνατότητα δημιουργίας ή παρακολούθησης εκπαιδευτικών διαδρομών.

3. Ερευνητικό Μέρος

Στο κεφάλαιο αυτό, παρουσιάζεται το προτεινόμενο ερευνητικό πρόγραμμα: «Μουσειακές δράσεις για την αλλαγή στάσεων και αντιλήψεων για τα μουσεία», στηριζόμενο στην παραπάνω βιβλιογραφική έρευνα. Αναλύονται ο σκοπός και οι στόχοι του προγράμματος, το περιεχόμενο, η εφαρμογή και τα αποτελέσματά του, ως προς το αρχικό ερώτημα της έρευνας: εάν η επαφή με τον τρόπο που στήνεται και λειτουργεί ένα μουσείο, μπορεί να έχει επίδραση στον τρόπο αντιμετώπισης του από το κοινό.

3.1. Στόχοι και μέθοδος έρευνας.

Παρακάτω παρουσιάζονται οι στόχοι και η μέθοδος έρευνας του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού προγράμματος.

3.1.1. Βασικά Ερωτήματα και στόχοι:

Μπορεί η επιμέλεια μουσειακής έκθεσης ως εκπαιδευτικό εργαλείο να επηρεάσει τις στάσεις και τις αντιλήψεις των μαθητών/τριών σχετικά με τα μουσεία;

Στόχος: Να δειχθεί αν με την εφαρμογή ενός εκπαιδευτικού προγράμματος που αποσκοπεί στη γνωριμία των μαθητών/τριών με τον τρόπο που το μουσείο στήνεται και λειτουργεί, μπορεί να αλλάξουν οι στερεοτυπικές αντιλήψεις που ενδεχομένως επικρατούν στους μαθητές για τα μουσεία.

Ερευνητικά Ερωτήματα: Επιλέγονται 5 αντιλήψεις που υποθέσαμε ότι επικρατούν ευρέως σχετικά με τα μουσεία. Με ερωτήσεις ανοικτού τύπου πριν και μετά από την εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος επιδιώκεται η διερεύνηση δύο ερωτημάτων:

1. Εάν αυτές οι αντιλήψεις επικρατούν και στους μαθητές.
2. Εάν αυτές οι αντιλήψεις ισχύουν ή τροποποιούνται μετά την εφαρμογή του προγράμματος.

3.1.2. Αναλυτική περιγραφή της μεθόδου.

Παρακάτω παρουσιάζεται αναλυτικά η μέθοδος της έρευνας που ακολουθήθηκε κατά την εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος.

Για την διερεύνηση των παραπάνω ερωτημάτων επιλέχθηκε ως δείγμα μία τάξη Δ' Δημοτικού με 22 μαθητές, ιδιωτικού σχολείου της Νότιας Αττικής (Ιδιωτικό Σχολείο Β. Ζώνη «Γεννάδειος Σχολή»). Η επιλεγμένη τάξη αποτελούνταν από 14 κορίτσια και 8 αγόρια και ο μέσος όρος ηλικίας τους ήταν 9,5 έτη. Η επιλογή βασίσθηκε σε παλαιά γνωριμία της υποφαινόμενης με το σχολείο. Ο διευθυντής του σχολείου, μετά από συζήτηση και παρουσίαση του ερευνητικού προγράμματος, πρότεινε την εφαρμογή του στην τάξη της Δ' Δημοτικού, συμβάλλοντας στην εξέλιξη της ερευνητικής μελέτης. Την επιλογή του ερευνητικού δείγματος, ακολούθησε η επαφή με τη δασκάλα της συγκεκριμένης τάξης με την οποία και συμφωνήθηκε η εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος την ώρα της «Ευέλικτης Ζώνης» του σχολικού προγράμματος. Αφού ενημερώθηκαν και οι γονείς των μαθητών, ξεκίνησε η εφαρμογή του ερευνητικού προγράμματος, το οποίο περιλάμβανε 3 φάσεις:

1^η φάση. Μελέτη των αντιλήψεων των μαθητών για το μουσείο πριν από την εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος.

Στο στάδιο αυτό, συλλέγονται τα δεδομένα με ερωτήσεις ανοικτού τύπου, καταγράφονται και αναλύονται ως προς τις αντιλήψεις που επικρατούν σχετικά με τα μουσεία στο επιλεγμένο δείγμα, πριν από την εφαρμογή του προγράμματος.

2^η φάση. Εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος.

Α. Ψηφιακή περιήγηση μέσω υπολογιστή σε επιλεγμένα μουσεία και κατευθυνόμενη συζήτηση για θέματα που αφορούν:

- τύπους εκθεμάτων
- τρόπους προβολής και παρουσίασης
- προσφερόμενες δραστηριότητες
- τις αρμοδιότητες ενός επιμελητή έκθεσης

Β. Στήσιμο μουσείου από τους μαθητές. Τα παιδιά καλούνται να δράσουν τα ίδια σαν επιμελητές έκθεσης και με βάση αυτά που έμαθαν, να επιλέξουν τα αντικείμενα που τους ενδιαφέρουν και τον τρόπο παρουσίασής τους, στήνοντας το δικό τους μουσείο.

Γ. Το μουσείο παρουσιάζεται στο κοινό από τους μαθητές.

3^η φάση: Μελέτη των αντιλήψεων των μαθητών για το μουσείο μετά την εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος.

Στο στάδιο αυτό συλλέγονται τα νέα δεδομένα ως προς τις αντιλήψεις των μαθητών για τα μουσεία, με βάση τις ίδιες ερωτήσεις ανοιχτού τύπου που δόθηκαν και στην 1^η φάση και γίνεται ανάλυση και ερμηνεία τους σε σύγκριση με τα αποτελέσματα της 1^{ης} Φάσης.

3.1.3. Μέθοδος Συλλογής δεδομένων.

Η συλλογή των δεδομένων έγινε σε δείγμα 22 μαθητών Δ' Δημοτικού (N=22). Για τη συλλογή δεδομένων δόθηκαν οι ακόλουθες ερωτήσεις στο δείγμα πριν και μετά από την εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος, στην 1^η και στην 3^η φάση αντίστοιχα:

1. «Μουσείο». Γράψτε τι σας έρχεται στο μυαλό με αυτήν τη λέξη.
2. Τι μπορούμε να βρούμε μέσα σε ένα μουσείο;
3. Τι δραστηριότητες μπορούμε να κάνουμε;
4. Σκεφτείτε ένα μουσείο που γνωρίζετε. Τι σας έκανε εντύπωση (καλή και κακή) σε αυτό;
Γιατί;

Η επιλογή των ερωτήσεων βασίστηκε στο γεγονός ότι αυτές θα έπρεπε:

- Να είναι σύντομες και κατανοητές, αλλά να δίνουν ελευθερία στον τρόπο σκέψης και έκφρασης, ώστε να καταγραφούν εντυπώσεις και συναισθήματα, δηλώνοντας τη γενικότερη στάση των μαθητών απέναντι στα μουσεία.
- Να εξετάζουν τη μουσειακή εμπειρία σαν σύνολο και όχι αποσπασματικά (μόνο με βάση τα εκθέματα), για να γίνει κατανοητός ο τρόπος αντίληψης του μουσείου από τους μαθητές.

Τα μουσεία που επιλέχθηκαν για τη συλλογή των δεδομένων:

Συνολικά, τα μουσεία που παρουσιάστηκαν κατά τη διάρκεια εφαρμογής του ερευνητικού σχεδίου ήταν τα εξής:

Μουσείο Ακρόπολης: ψηφιακό παιχνίδι «Αθηνά, η θεά της Ακρόπολης».

<http://www.acropolis-athena.gr/> (τελευταία επίσκεψη: 19/5/2012).

Λόγος επιλογής: Οι διάφοροι τρόποι προβολής και ανάδειξης αρχαίων εκθεμάτων (παρατακτικά, σε προθήκες, ελεύθερα στο χώρο, σε αναπαράσταση της πραγματικότητας) καθώς και το προσφερόμενο ψηφιακό παιχνίδι, που θεωρήθηκε ότι θα μπορούσε να ενισχύσει την αντίληψη για τον ψυχαγωγικό ρόλο του μουσείου.

Ελληνικός Κόσμος: ψηφιακή περιήγηση «360° στην Αρχαία Μίλητο.»

<http://www.ime.gr/choros/miletus/360vr/gr/> (τελευταία επίσκεψη: 19/5/2012).

Λόγος επιλογής: Ο διαφορετικός τρόπος προβολής (με χρήση εικονικής πραγματικότητας) της αρχαίας ελληνικής κληρονομιάς σε σχέση με το Μουσείο της Ακρόπολης.

Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο: Παρουσίαση μέσω φωτογραφιών και βίντεο.

(Προσωπικό αρχείο – φωτογραφικό αρχείο από την ιστοσελίδα του μουσείου.)

<http://www.namuseum.gr/> (τελευταία επίσκεψη: 19/5/2012).

Λόγος επιλογής: Οι τρόποι έκθεσης και προβολής των αρχαίων αντικειμένων που βασίζονταν σε φωτογραφίες, ήταν διαφορετικοί σε σύγκριση με τα προηγούμενα μουσεία. (παρατακτικά, σε προθήκες)

Μουσείο Αφής: φωτογραφικό υλικό από την ιστοσελίδα του μουσείου.

<http://www.tactualmuseum.gr/> (τελευταία επίσκεψη: 19/5/2012).

Λόγος επιλογής: Ο διαφορετικός τρόπος προβολής των αρχαίων αντικειμένων (ελεύθερα στο χώρο που επιτρέπουν την αφή) σε σχέση με τα προηγούμενα μουσεία, καθώς και ο κοινωνικός ρόλος του συγκεκριμένου μουσείου.

Μουσείο Μπενάκη: Παρουσίαση μέσω φωτογραφιών και βίντεο. (Προσωπικό

αρχείο.) (τελευταία επίσκεψη: 19/5/2012).

Λόγος επιλογής: Οι πολλαπλοί τρόποι έκθεσης και προβολής αντικειμένων του υλικού πολιτισμού, καθώς και η ύπαρξη χώρων ξεκούρασης και παιχνιδιού, που θεωρήθηκε ότι θα μπορούσαν να ενισχύσουν την αντίληψη για μία συνολικά ευχάριστη μουσειακή εμπειρία.

Μουσείο Νεότερης Κεραμικής: Παρουσίαση μέσω φωτογραφιών και βίντεο.
(Προσωπικό αρχείο.)

Λόγος επιλογής: Ο τρόπος προβολής των εκθεμάτων (σε αναπαράσταση ιστοριών) και η ύπαρξη απλών, καθημερινών αντικειμένων ως μουσειακών εκθεμάτων.

Metropolitan Museum of Art Νέα Υόρκη: παρουσίαση αίθουσας μέσω φωτογραφιών και ψηφιακά παιχνίδια «Knights in Central Park» από την ιστοσελίδα του μουσείου.

<http://www.metmuseum.org/metmedia/interactives/art-trek/knights-in-central-park> (τελευταία επίσκεψη: 19/5/2012).

Λόγος επιλογής: Ο τρόπος παρουσίασης αντικειμένων του υλικού πολιτισμού από ένα μητροπολιτικό μουσείο τέχνης του εξωτερικού και το γεγονός ότι πρόκειται για ένα μεγάλο μουσείο με πολλές αίθουσες και διαφορετικές συλλογές. Παράλληλα, βασικό ρόλο στην επιλογή, έπαιξε και η ύπαρξη των ψηφιακών παιχνιδιών, που θεωρήθηκε ότι θα μπορούσαν να ενισχύσουν την αντίληψη για τον ψυχαγωγικό ρόλο του μουσείου.

Μουσείο Ηρακλειδών: εικονική περιήγηση από την ιστοσελίδα του μουσείου.

<http://www.herakleidon-art.gr/virtualtour/index.html> (τελευταία επίσκεψη: 19/5/2012).

Λόγος επιλογής: Η προβολή και έκθεση έργων της μοντέρνας τέχνης, ώστε τα παιδιά να μην συνδέουν τα μουσεία μόνο με την αρχαία τέχνη.

Museum of Modern Art (MOMA) Νέα Υόρκη: ψηφιακή περιήγηση μέσω της εφαρμογής Google art-project.

<http://www.googleartproject.com/museums/moma> (τελευταία επίσκεψη: 19/5/2012).

Λόγος επιλογής: Ο τρόπος προβολής και έκθεσης έργων της μοντέρνας τέχνης από ένα μουσείο του εξωτερικού και οι διαφορετικοί τύποι εκθεμάτων.

Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης: Παρουσίαση φωτογραφιών από εκθέσεις.
(προσωπικό αρχείο.)

Λόγος επιλογής: Η ύπαρξη σύγχρονων εκθεμάτων και έργων που βρίσκονται σε εξέλιξη, καθώς και η χρήση νέων μέσων.

Συλλογή Παιχνιδιών και Παιδικής Ηλικίας (Μουσείο Μπενάκη): παρουσίαση φωτογραφιών από την ιστοσελίδα του μουσείου.

<http://www.benaki.gr/index.asp?id=10103&lang=gr> (τελευταία επίσκεψη: 19/5/2012).

Λόγος επιλογής: Η ύπαρξη μουσειακής συλλογής με παιχνίδια, που σχετίζεται με τη δημιουργία του «Μουσείου παιχνιδιών» των μαθητών.

Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας: παρουσίαση φωτογραφιών από την ιστοσελίδα του μουσείου. <http://www.gnhm.gr/> (τελευταία επίσκεψη: 19/5/2012).

Λόγος επιλογής: Η ύπαρξη διαφορετικού τύπου εκθεμάτων και οι πολλαπλοί τρόποι παρουσιάσής τους, καθώς και το γεγονός ότι κάποια παιδιά (4/22) το ανέφεραν κατά τη διάρκεια του προγράμματος.

Madam Tussauds Λονδίνο: παρουσίαση φωτογραφιών από προσωπικό αρχείο. Λόγοι επιλογής: Η ύπαρξη διαφορετικού τύπου εκθεμάτων και το γεγονός ότι αναφέρθηκε από τους μαθητές κατά τη διάρκεια του προγράμματος.

Deutsches Weihnachtsmuseum: παρουσίαση φωτογραφιών από την ιστοσελίδα του μουσείου. <http://www.weihnachtsmuseum.de/> (τελευταία επίσκεψη: 19/5/2012).

Λόγος επιλογής: Η ύπαρξη διαφορετικού τύπου εκθεμάτων, η θεματική σύνδεση με την εποχή εφαρμογής του ερευνητικού προγράμματος (περίοδος Χριστουγέννων) και το γεγονός ότι μία μαθήτρια το ανέφερε κατά τη διάρκεια του προγράμματος.

3.1.4. Κατηγορίες ανάλυσης Δεδομένων.

Τα δεδομένα αναλύθηκαν με βάση τις ακόλουθες κατηγορίες αντιλήψεων:

1. Σύνδεση του μουσείου με την ιστορικότητα και τη μεγάλη αξία των εκθεμάτων.
2. Σύνδεση του μουσείου με τη γνώση, τη μόρφωση, τη δημιουργικότητα, την Ψυχαγωγία.
3. Αντίληψη ότι τα μουσεία είναι κουραστικά – βαρετά - μεγάλα και μη προσιτά.
4. Σύνδεση του μουσείου με το παρελθόν – Στατική αντίληψη της ιστορίας.
5. Διευρυμένη αντίληψη για τα μουσεία – διαφορετικοί τύποι μουσείων, εκθεμάτων, δραστηριοτήτων.
6. Μη αξιολογήσιμα αποτελέσματα.

Ο χωρισμός των κατηγοριών, βασίστηκε στη θεωρητική έρευνα πάνω στις στάσεις και αντιλήψεις του κοινού για τα μουσεία σήμερα, αλλά προσαρμόστηκε και διαμορφώθηκε ανάλογα με το περιεχόμενο των απαντήσεων που έδωσαν οι μαθητές, ώστε κάθε απάντηση να εντάσσεται σε συγκεκριμένες κατηγορίες και να μπορεί να γίνει σύγκριση και ανάλυση των δεδομένων. Οι κατηγορίες χωρίστηκαν με τέτοιο τρόπο, ώστε η μία να μην αναιρεί την άλλη και μία απάντηση να μπορεί να εντάσσεται σε πολλές κατηγορίες.

Οι απαντήσεις των παιδιών (22) σε κάθε ερώτηση, είτε πριν είτε μετά την εφαρμογή του προγράμματος, εμπεριέχουν πολλές σκέψεις, οι οποίες καταμετρούνται, αναλύονται και εντάσσονται σε περισσότερες από μία επιλεγμένες κατηγορίες αντιλήψεων. Το γεγονός αυτό, δικαιολογείται από τον τύπο των ερωτήσεων (ανοιχτός), που ευνοεί την ελεύθερη σκέψη και έκφραση. πχ. στην ερώτηση 1 («Μουσείο». Τι σας έρχεται στο μυαλό με αυτήν τη λέξη;) η μαθήτρια Νο 1 απάντησε: «Ότι θα δούμε τέλεια, πολύτιμα πράγματα, θα κουραστούμε αλλά δεν πειράζει.», απάντηση που περιέχει 2 σκέψεις. Κατά την ανάλυση των δεδομένων οι σκέψεις αυτές εντάχθηκαν στις κατηγορίες ανάλυσης δεδομένων 1 (Σύνδεση του μουσείου με την ιστορικότητα και τη μεγάλη αξία των εκθεμάτων) και 3 (Κουραστικά – βαρετά - μεγάλα και μη προσιτά μουσεία.). Αντίστοιχα, η απάντηση της στην ίδια ερώτηση μετά την εφαρμογή του προγράμματος: «Μου έρχεται στο μυαλό κάτι πολύ ωραίο και καμιά φορά διασκεδαστικό, βλέπουμε και αγάλματα και μαθαίνουμε καινούργια πράγματα.», εμπεριέχει 2 διαφορετικές σκέψεις που εντάχθηκαν στις κατηγορίες ανάλυσης δεδομένων 2 (Σύνδεση του μουσείου με τη γνώση, τη μόρφωση, τη δημιουργικότητα, την ψυχαγωγία) και 4 (Σύνδεση του μουσείου με το παρελθόν – Στατική αντίληψη της ιστορίας.). Για το λόγο αυτό, στον πίνακα 7 που παρουσιάζει το σύνολο των αντιλήψεων του επιλεγμένου δείγματος για τα μουσεία (N=22), το σύνολο, αναφέρεται στις συνολικές σκέψεις των μαθητών που εκφράστηκαν μέσα από τις απαντήσεις τους, δηλ. 75 πριν από την εφαρμογή του προγράμματος και 82 μετά την εφαρμογή.

Παρακάτω παρουσιάζονται ενδεικτικές απαντήσεις των μαθητών ανά κατηγορία, σύμφωνα με το σύστημα κατηγοριών ανάλυσης δεδομένων:

Κατηγορία αντίληψης 1: Σύνδεση του μουσείου με την ιστορικότητα και τη μεγάλη αξία των εκθεμάτων.

Ενδεικτικές απαντήσεις μαθητών:

«Μπορούμε να βρούμε εντυπωσιακά πράγματα...», «...πράγματα φοβερά που δεν τα χωράει το μυαλό μας», «βλέπουμε μεγάλα ωραία αγάλματα...», «...σημαντικά έργα τέχνης»,

«...σημαντικά πράγματα», «μπορούμε να δούμε πράγματα πολύ όμορφα...», «..σημαντικά αξιοθέατα», «...πολλά αρχαία αγάλματα και πήλινα αντικείμενα», «...πολύτιμα αντικείμενα...»

Κατηγορία αντίληψης 2: Σύνδεση του μουσείου με τη γνώση, τη μόρφωση, τη δημιουργικότητα, την ψυχαγωγία.

Ενδεικτικές απαντήσεις μαθητών:

«Μπορούμε να βρούμε και να μάθουμε πολλά πράγματα...», «Μου έρχεται στο μυαλό ότι μαθαίνεις πράγματα που δεν τα ήξερες...», «...να μάθουμε πολλά για τη ζωή των αρχαίων», «Μου έρχεται στο μυαλό κάτι πολύ ωραίο, φοβερό μαθαίνουμε καινούργια πράγματα...», «Εμένα μου έρχεται ότι θα περάσω πολύ καλά εκεί και νιώθω μεγάλο ενθουσιασμό...», «Πιστεύω ότι το μουσείο θα ήταν καλό και θα περνάγαμε καλά γιατί θα βλέπαμε διάφορα...», «Μου αρέσει το δικό μας μουσείο, είναι εντυπωσιακό, μου φέρνει καλές σκέψεις όπως: περηφάνια γιατί βοηθάω, συνεργάζομαι και είμαι μέλος της ομάδας, ...χαρά και ελπίδα να γίνω καλύτερος άνθρωπος.» «Καμιά φορά μπορούμε να παίξουμε και να γελάσουμε και να μάθουμε νέα πράγματα», «Μπορούμε να κάνουμε διάφορες δραστηριότητες όπως: να παίξουμε παιχνίδια με κάρτες, κρεμάλα με λέξεις, τρίλιζα, παιχνίδια με ιππότες», «...εντυπωσιακά πράγματα και δραστηριότητες που σε απασχολούν άμα βαριέσαι.», «Μου έρχεται στο μυαλό να μάθω καινούργια πράγματα, να φτιάξω και εγώ το δικό μου μουσείο και να γίνω επιχειρηματίας»

Κατηγορία αντίληψης 3: Κουραστικά – βαρετά - μεγάλα και μη προσιτά μουσεία.

Ενδεικτικές απαντήσεις μαθητών:

«...ένα βαρετό πράγμα αλλά και ενδιαφέρον», «...ένα βαρετό μέρος που αν το εξερευνήσουμε μπορεί να βγει διασκεδαστικό», «καμιά φορά βαριέσαι γιατί είναι μεγάλα», «...θα κουραστούμε αλλά δεν πειράζει.»

Κατηγορία αντίληψης 4: Σύνδεση του μουσείου με το παρελθόν – στατική αντίληψη της ιστορίας.

Ενδεικτικές απαντήσεις μαθητών:

«...αγάλματα, αρχαίες πέτρες ορυκτά και παλιά όπλα», «...παλιά πράγματα και παιχνίδια των αρχαίων», «...ολόκληρες παλιές πόλεις», «...απολιθώματα», «...ήρωες του 1821 και παλιά όπλα», «...παλιά αγγεία και αγαλματάκια», «...παλιά όπλα και κέρνα ομοιώματα...», «Μπορούμε να δούμε πως ζούσαν οι αρχαίοι.»

Κατηγορία αντίληψης 5: Διευρυμένη αντίληψη για τα μουσεία – διαφορετικοί τύποι μουσείων, εκθεμάτων, δραστηριοτήτων.

Ενδεικτικές απαντήσεις μαθητών:

«Σε ένα μουσείο μπορούμε να βρούμε αρχαία αγάλματα αλλά και πολλά άλλα όπως φοβερά βίντεο, πήλινα πράγματα ηλεκτρονικά πράγματα, και παιχνίδια.», «...πράγματα από τον παλιό και το σύγχρονο κόσμο.», «Μπορούμε να βρούμε αρχαία πράγματα όπως: βάζα, εργαλεία κλπ. και μερικά μουσεία έχουν σύγχρονα πράγματα όπως ηλεκτρονικά πράγματα, αναπαραστάσεις και πολλά άλλα», «Μπορούμε να βρούμε τα πάντα, έργα τέχνης-σύγχρονες μηχανές και αγάλματα που μας ταξιδεύουν στα παλιά χρόνια.», «..μουσικά όργανα, αγάλματα, σύγχρονα αντικείμενα, πήλινα πράγματα, παιχνίδια και πολλά άλλα», «Μπορούμε να βρούμε αγάλματα αλλά και μυθιστορήματα, βίντεο, φωτογραφίες και απλά πράγματα που χρησιμοποιούμε αλλά και ζώα αν είναι με ζώα το μουσείο.», «Μπορούμε να βρούμε μεγάλα έργα τέχνης και μικρούλικά παιχνίδια...», «...εντυπωσιακά βαρετά αλλά και διασκεδαστικά πράγματα.»

3.2. Εφαρμογή του ερευνητικού σχεδίου.

Παρακάτω παρουσιάζεται αναλυτικά ο τρόπος και τα στάδια εφαρμογής του ερευνητικού σχεδίου.

3.2.1. Δοκιμαστικό «πilotικό» πρόγραμμα – Ομάδα ελέγχου.

Αρχικά εφαρμόστηκε δοκιμαστικό «πilotικό» πρόγραμμα μικρής διάρκειας, με στόχο τον εντοπισμό αδυναμιών και παραλείψεων και τη βελτίωση του κυρίως εκπαιδευτικού προγράμματος.

Το δοκιμαστικό πρόγραμμα, πραγματοποιήθηκε σε τάξη 20 μαθητών Β΄ Δημοτικού σχολείου της Νέας Σμύρνης (6^ο Δημοτικό Σχολείο Νέας Σμύρνης) και περιλάμβανε 6 συναντήσεις μίας ώρας. (περίοδος Μαΐου – Ιουνίου 2011). Η επιλογή έγινε μετά από έρευνα σε σχολεία της περιοχής και παρουσίαση του ερευνητικού προγράμματος. Η διευθύντρια του συγκεκριμένου σχολείου ενδιαφέρθηκε για το ερευνητικό πρόγραμμα και πρότεινε την εφαρμογή του στην τάξη της Β΄ Δημοτικού, ενώ μετά από συνεννόηση και με τη δασκάλα του τμήματος και την ενημέρωση των γονιών των μαθητών, το πρόγραμμα εντάχθηκε στην ώρα των Εικαστικών.

Δείγμα: 20 μαθητές τάξης Β΄ Δημοτικού σχολείου της Νέας Σμύρνης (N=20), εκ των οποίων 12 κορίτσια και 10 αγόρια με μέσο όρο ηλικίας τα 8 έτη.

1^η συνάντηση (4/5/2011): Γνωριμία με τους μαθητές και διερεύνηση στάσεων και αντιλήψεων τους για τα μουσεία.

Μετά τη γνωριμία με τους μαθητές, ακολούθησε κατευθυνόμενη συζήτηση σχετικά με τις πρότερες εμπειρίες τους, τα συναισθήματα και τις γνώσεις τους σχετικά με τα μουσεία. Οι μαθητές φάνηκε να αντιμετωπίζουν θετικά το συγκεκριμένο θέμα, και ενώ στην αρχή ανέφεραν ότι δε γνωρίζουν κανένα μουσείο, με την έναρξη της συζήτησης, προς έκπληξη και της δασκάλας, παρατηρήθηκε ότι παρά τη μικρή τους ηλικία, οι περισσότεροι αναφέρθηκαν τελικά σε εμπειρίες τους από επισκέψεις σε μουσεία και φάνηκε να γνωρίζουν τρόπους έκθεσης και παρουσίασης εκθεμάτων. Τα περισσότερα παιδιά (14/20) μίλησαν για λαογραφικά και ιστορικά – αρχαιολογικά μουσεία που είτε είχαν δει, είτε είχαν ακούσει από τους γονείς τους είτε είχαν τα ίδια επισκεφθεί στην Αθήνα αλλά και στην επαρχία (πχ. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Μουσείο Ακρόπολης, Ιστορικό Μουσείο, Μουσείο Μπενάκη, τοπικά λαογραφικά μουσεία), ενώ κάποια ανέφεραν και μουσεία του εξωτερικού. (Μουσείο Αιγύπτου, Μουσείο κέρινων ομοιωμάτων). Οι στάση τους δεν ήταν πάντα θετική, καθώς αρκετοί μαθητές ανέφεραν ότι τα μουσεία τους είχαν φανεί βαρετά ή κουραστικά (10/20), παρ' όλα αυτά, φάνηκε να έχουν πιο θετική αντίληψη για τα εκθέματα που παρουσιάζονται στα μουσεία, καθώς όλοι σχεδόν αναφέρθηκαν στην ομορφιά και αξία τους (πχ. ωραία, θαυμαστά, πολύτιμα και σημαντικά αντικείμενα)

Αναμενόμενα, οι απαντήσεις τους σχετικά με τα αντικείμενα που παρουσιάζονται στις μουσειακές εκθέσεις περιλάμβαναν την παρουσίαση μεγάλων, πολύτιμων και σπάνιων συλλογών, που συνδέονται με το παρελθόν. Τέλος, όταν η συζήτηση κατευθύνθηκε προς τον τρόπο έκθεσης και παρουσίασης, επικράτησε η άποψη των οργανωμένων σε «ράφια» και προθήκες αντικειμένων.

Η συνάντηση τελείωσε με σύντομη παρουσίαση και συζήτηση μαζί με τη δασκάλα και τους μαθητές, του προγράμματος που θα ακολουθήσει.

2^η συνάντηση (11/5/2011): Εξοικείωση με λεξιλόγιο σχετικό με τα μουσεία - συζήτηση και ερμηνεία.

Η 2^η συνάντηση ξεκίνησε με στόχο την εξοικείωση της τάξης, με λεξιλόγιο που αφορά τα μουσεία. Εφαρμόστηκε λεκτικό παιχνίδι (κρεμάλα) με τα παιδιά, στο οποίο

παρουσιάστηκαν, δίνοντας αφορμή για συζήτηση και επεξήγηση, λέξεις που σχετίζονται με τη μουσειακή εκπαίδευση: μουσείο, έκθεση, εκθέμα, επιμελητής έκθεσης.

Οι μαθητές ανταποκρίθηκαν θετικά στο παιχνίδι και αναγνώρισαν εύκολα τις λέξεις «μουσείο» και «έκθεση», ενώ οι άλλες λέξεις «εκθέμα» και «επιμελητής έκθεσης», καθώς δεν ήταν ευρέως γνωστές, έδωσαν έναυσμα για συζήτηση γύρω από το αντικείμενο. Παρ' όλα αυτά, παρατηρήθηκε αδυναμία στο συγκεκριμένο σημείο του προγράμματος, καθώς οι μαθητές που δεν έβρισκαν εύκολα τα γράμματα που σχημάτιζαν τις επιλεγμένες λέξεις, σταμάτησαν να προσέχουν και να συμμετέχουν.

Μετά το παιχνίδι, έγινε συζήτηση σχετικά με τα εκθέματα που μπορούμε να βρούμε σε ένα μουσείο, και δόθηκε η κατεύθυνση ότι ένα μουσείο μπορεί να περιλαμβάνει «τα πάντα», και μία συλλογή μπορεί να έχει από πολύτιμα, μέχρι καθημερινά αντικείμενα, παλιά ή σύγχρονα, αρκεί αυτά να είναι στο πεδίο των ενδιαφερόντων μας. Μετά, ζητήθηκε από τα παιδιά να επιλέξουν τι είδους εκθέματα θα ήθελαν να έχει το δικό τους μουσείο. Κατά τη διαδικασία της επιλογής, αφού ακούστηκαν διάφορες απόψεις (πολύτιμα αντικείμενα, «αντικείμενα των αρχαίων», πίνακες, ζωγραφιές, κούκλες, παιχνίδια, κλπ.), ψηφίστηκε και με τη δική μας προτροπή, η δημιουργία μουσείου παιχνιδιών.

Για την επιλογή λήφθηκε υπόψη, η πρωταρχική θέση που έχει στη ζωή του παιδιού το παιχνίδι και το γεγονός ότι τα αντικείμενα της νέας μουσειακής συλλογής, θα έπρεπε:

- Να είναι αντικείμενα για τα οποία τα παιδιά ενδιαφέρονται.
- Να είναι αντικείμενα που έχουν όλα τα παιδιά.
- Να μπορούν να μετακινηθούν εύκολα.

Στο τέλος της συνάντησης, ζητήθηκε από τους μαθητές να επιλέξουν ποια παιχνίδια τους θα ήθελαν να εκθέσουν και να τα φέρουν στις επόμενες συναντήσεις στην τάξη.

3^η συνάντηση (18/5/2011): Παρουσίαση επιλεγμένων μουσείων με χρήση εποπτικών μέσων.

Στο στάδιο αυτό, ξεκίνησε η παρουσίαση μέσα από φωτογραφικό υλικό και εικονικές περιηγήσεις, όπου αυτές προσφέρονται, μουσειακών και εκθεσιακών χώρων και η «ψηφιακή» επίσκεψη μαζί με τους μαθητές στους χώρους αυτούς.

Αρχικά, παρουσιάστηκε το μουσείο Μπενάκη, με προβολή επιλεγμένων φωτογραφιών από τους χώρους του μουσείου. Οι φωτογραφίες που παρουσιάστηκαν (φωτογραφίες από προσωπικό αρχείο), επιλέχθηκαν να εστιάζουν όχι μόνο στα εκθέματα αλλά και στο χώρο, ώστε να γίνεται κατανοητός ο τρόπος παρουσίασης των συλλογών. Συγκεκριμένα, δόθηκε βάση, στην προβολή αντικειμένων από την προϊστορική και αρχαία ελληνική τέχνη σε

προθήκες, με παρατακτική σύνδεση, και στη θεματική προβολή εκθεμάτων από την περίοδο της Οθωμανικής κατοχής και της Φραγκοκρατίας στην Ελλάδα (15^{ος}-19^{ος} αι.). Ιδιαίτερη αναφορά, έγινε στην παρατήρηση σκηνών από την καθημερινή ζωή των ανθρώπων (μαγειρικά σκεύη, έπιπλα, ενδυμασίες, διακόσμηση σπιτιού), τα οποία στο μουσείο παρουσιάζονται σε αναπαράσταση, τραβώντας το ενδιαφέρον των παιδιών. Επισημάνθηκε επίσης, η ύπαρξη στο χώρο καθισμάτων για ξεκούραση των επισκεπτών, αλλά και τα προγράμματα για παιδιά, που περιλαμβάνουν συζήτηση, παιχνίδι και ζωγραφική. Με βάση αυτά, εφαρμόστηκε με τους μαθητές παιχνίδι με κάρτες από φωτογραφίες του μουσείου, στοιχείο που έκανε πιο ενεργή και ενδιαφέρουσα τη συμμετοχή τους.

4^η συνάντηση (25/5/2011): Παρουσίαση επιλεγμένων μουσείων με χρήση εποπτικών μέσων.

Μετά τη συζήτηση γύρω από το μουσείο Μπενάκη, προβλήθηκαν χώροι από το μουσείο της Ακρόπολης και το χώρο πολιτισμού «Ελληνικός Κόσμος» του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού. Η παρουσίαση έγινε με φωτογραφίες από το χώρο και εικονική περιήγηση στα εκθέματα, που προσφέρεται και από τα 2 μουσεία στις ακόλουθες ιστοσελίδες:

<http://www.acropolis-athena.gr/> , <http://www.ime.gr/choros/miletus/360vr/gr/> .

Στο μουσείο της Ακρόπολης, παίζοντας ψηφιακά το παιχνίδι « Αθηνά, η Θεά της Ακρόπολης», έγινε αναφορά στη θεματική ανάπτυξη των συλλογών, στα αντικείμενα που παρουσιάζονται σε προθήκες, στα αρχαϊκά αγάλματα τα οποία βρίσκονται ελεύθερα στο χώρο, επιτρέποντας στον επισκέπτη να κινηθεί ανάμεσα τους και να τα παρατηρήσει από όλες τις πλευρές, και στις μακέτες και τις αναπαραστάσεις των εκθεμάτων.

Στο χώρο του «Ελληνικού Κόσμου» αντίστοιχα, έγινε αναφορά, στην έκθεση: «Υπάρχει σε όλα λύση; Ταξίδι στον κόσμο των αρχαίων ελληνικών μαθηματικών» που λειτουργεί στο χώρο, με διάφορα διαδραστικά εκθέματα που χρειάζονται τη συμμετοχή των παιδιών (πχ. μαθηματικό πρόβλημα των μαθητών της Αρχαίας Αθήνας), στο οποίο παρουσιάζονται όχι αυθεντικά εκθέματα αλλά αντίγραφα και σύγχρονες κατασκευές. Παράλληλα, έγινε περιγραφή και προβολή φωτογραφιών για τα διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα του συγκεκριμένου χώρου, με στόχο να τονιστεί ότι σε κάθε μουσείο μπορούν όχι μόνο να δουν κάτι, αλλά και να παίζουν και να διασκεδάσουν μαθαίνοντας. Αναφέρθηκε επίσης, η διαφορά στον τρόπο παρουσίασης των εκθεμάτων σε σχέση με το μουσείο της Ακρόπολης, καθώς και στα δύο υπάρχουν αναπαραστάσεις εκθεμάτων και χώρου, αλλά στο συγκεκριμένο μουσείο αυτές γίνονται με χρήση βίντεο και εικονικής πραγματικότητας.

Τέλος, προβλήθηκαν φωτογραφίες και από το Μουσείο Αφής, με στόχο να γίνει αντιληπτός ο διαφορετικός τρόπος παρουσίασης αρχαίων εκθεμάτων, τα οποία υπάρχουν στο μουσείο σε αντίγραφα, καλώντας τον επισκέπτη να τα αγγίξει για να τα αντιληφθεί.

5^η συνάντηση (1/6/2011): Συγκέντρωση υλικού – Προετοιμασία για στήσιμο μουσείου.

Στην συνάντηση αυτή, συγκεντρώθηκε το υλικό που είχαν φέρει οι μαθητές και συζητήθηκε ο τρόπος που αυτό θα παρουσιαζόταν. Στο σημείο αυτό παρατηρήθηκαν προβλήματα λόγω έλλειψης οργάνωσης του χώρου, καθώς δεν υπήρχε συγκεκριμένος χώρος φύλαξης και παρουσίασης των εκθεμάτων και ήταν αρκετοί οι μαθητές που δεν ήθελαν να αφήσουν τα παιχνίδια τους στο σχολείο. Η έκθεση έγινε επομένως αναγκαστικά με λιγότερα εκθέματα (παιχνίδια), από ότι είχε αρχικά υπολογιστεί. Η παρουσίαση των εκθεμάτων έγινε στην τάξη, χρησιμοποιώντας κάποια θρανία και τη βιβλιοθήκη της τάξης.

Μετά από συζήτηση πάνω στους τρόπους έκθεσης και προβολής αντικειμένων που είχαν ήδη παρουσιαστεί, αλλά στον τρόπο εργασίας ενός επιμελητή έκθεσης, οι μαθητές καλούνται οι ίδιοι να δράσουν σαν επιμελητές, αποφασίζοντας την έκθεση των παιχνιδιών τους σε αναπαράσταση, δίνοντας και τη δυνατότητα στον επισκέπτη να τα αγγίξει αλλά με προσοχή.

Στη συνέχεια, οι μαθητές χωρίστηκαν σε ομάδες, αναλαμβάνοντας το χωρισμό των παιχνιδιών θεματικά, με στόχο τη δημιουργία τριών διαφορετικών ιστοριών, αλλά και τη φωτογράφιση των εκθεμάτων, με στόχο τη δημιουργία αφίσας που θα διαφήμιζε το μουσείο στο υπόλοιπο σχολείο.

6^η συνάντηση (2/6/2011): Άνοιγμα μουσείου στο κοινό – Αξιολόγηση αποτελεσμάτων.

Στο τελικό αυτό στάδιο, το μουσείο ετοιμάζεται και ανοίγει για το κοινό. Η αφίσα που δημιουργήθηκε δίνεται στους μαθητές και μοιράζεται στο σχολείο. Τα παιδιά φαίνονται περήφανα για το έργο τους και καλούν τους συμμαθητές τους στο χώρο, επεξηγώντας τους τις ιστορίες που έφτιαξαν με τα παιχνίδια.

Δυστυχώς, λόγω της παρουσίασης της έκθεσης στην τάξη, η προσέλευση κοινού περιορίστηκε σε δασκάλους και μαθητές των γύρω τμημάτων, ενώ έμεινε ανοιχτή μόνο για μία μέρα, καθώς δεν μπορούσε να εξασφαλιστεί η ασφάλεια των εκθεμάτων.

Παρ' όλα αυτά, μετά από συζήτηση με τους μαθητές και τη δασκάλα της τάξης, θεωρήθηκε ότι το πρόγραμμα είχε κάποιο αποτέλεσμα, καθώς φάνηκε να υπάρχει θετικότερη αντιμετώπιση των παιδιών προς τα μουσεία και εμπλουτισμός των γνώσεων τους προς αυτά. Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε και η δασκάλα «τα παιδιά φάνηκε τελικά ότι είχαν κάποιες

γνώσεις γενικές για τα μουσεία, και μέσα από αυτό το πρόγραμμα, τις έκαναν πιο συγκεκριμένες στο μυαλό τους και μπόρεσαν να τις χρησιμοποιήσουν.» Παράλληλα, με βάση το πρόγραμμα, κανονίστηκε και πραγματική επίσκεψη των μαθητών στο μουσείο Μπενάκη από τη διευθύντρια, η οποία ανέφερε: «Έχουν πάρει το ερέθισμα για να ανακαλύψουν τα μουσεία και να τα αντιμετωπίσουν δεκτικά και με ενδιαφέρον. Ζητούμενο παραμένει να συνεχιστεί και να εμπλουτιστεί η μουσειακή τους εκπαίδευση, ώστε να διαμορφώσουν μία θετική στάση απέναντι στα μουσεία και στο πως μπορούν να τα αξιοποιήσουν.»

Οι παρατηρήσεις που έγιναν από το δοκιμαστικό «πιλοτικό» πρόγραμμα βοήθησαν στη βελτίωση του ερευνητικού προγράμματος ως προς τα εξής σημεία:

1. Από την αρχή της εφαρμογής του δοκιμαστικού προγράμματος, φάνηκε ότι είναι ένα θέμα που μπορεί να προκαλέσει το ενδιαφέρον των μαθητών, καθώς παρατηρήθηκε ότι συμμετείχαν ενεργά στις συζητήσεις και παρά τη μικρή ηλικία τους οι περισσότεροι είχαν ήδη εμπειρίες και απόψεις σχετικά με τα μουσεία.
2. Παρατηρήθηκε εμπλουτισμός του λεξιλογίου τους. Ενώ στην αρχή του προγράμματος διαπιστώθηκε ότι οι μαθητές δεν μπορούσαν να ανακαλέσουν εύκολα στο μυαλό τους εμπειρίες ή εικόνες από μουσεία και εκθέματα, μετά το τέλος του προγράμματος παρατηρήθηκε μεγαλύτερη ευχέρεια στο χειρισμό λέξεων σχετικά με τα μουσεία και στην περιγραφή μουσειακών επισκέψεων και εμπειριών.
3. Η παρουσίαση των μουσείων με τη χρήση εποπτικών μέσων, σε συνδυασμό με κάποιες εικονικές επισκέψεις σε μουσεία, όπου αυτές προσφέρονταν, κρίθηκαν θετικά καθώς φάνηκε να κινητοποιούν το ενδιαφέρον των μαθητών. Το κυρίως ερευνητικό πρόγραμμα περιλαμβάνει βέβαια και πραγματικές επισκέψεις σε μουσεία, καθώς η «ψηφιακή» αυτή παρουσίαση, δεν έχει σκοπό να αντικαταστήσει την πραγματική επίσκεψη σε μουσειακούς/εκθεσιακούς χώρους και την επαφή με τα εκθέματα, αλλά να λειτουργήσει συμπληρωματικά. Κρίνεται πάντως, ότι το νέο αυτό πεδίο της μουσειακής εκπαίδευσης μέσα από το Διαδίκτυο, μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη διαμόρφωση στάσης των μαθητών απέναντι στα μουσεία.
4. Παρατηρήθηκε ότι η ανταπόκριση των παιδιών κατά την παρουσίαση μουσείων που τους ήταν γνωστά από προηγούμενη επίσκεψη τους πχ. Μουσείο Μπενάκη ήταν ιδιαίτερα θετική, παρατήρηση που οδήγησε στην ανάλογη διαμόρφωση του κεντρικού ερευνητικού προγράμματος. Κρίθηκε βέβαια σκόπιμη, η παρουσίαση περισσότερων

μουσείων και η προσθήκη και μουσείων του εξωτερικού στις συζητήσεις, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι κάποια παιδιά είχαν εμπειρίες και από αυτά, και με απώτερο στόχο να δοθεί πληρέστερη εικόνα για τα μουσεία.

5. Η χρήση του παιχνιδιού κατά τη διάρκεια των συζητήσεων – παρουσιάσεων, βοήθησε στην καλύτερη κατανόηση και συμμετοχή των μαθητών, ενώ είχε ως βασικό στόχο την ανάδειξη και του ψυχαγωγικού ρόλου του μουσείου. Για το λόγο αυτό, κρίθηκε τελικά, ότι το παιχνίδι θα έπρεπε να γίνει περισσότερο ομαδικό και να περιλαμβάνει μεγαλύτερο κομμάτι των παρουσιάσεων ή να γίνεται, αν είναι εφικτό, και μέσα από τις σελίδες του μουσείου, ώστε να γίνει περισσότερο κατανοητή η σύνδεση της ψυχαγωγίας με το μουσείο.
6. Ιδιαίτερα προβλήματα παρατηρήθηκαν στην οργάνωση του χώρου και τη συγκέντρωση του υλικού, καθώς χωρίς τη βοήθεια της δασκάλας της τάξης, δεν κατέστη δυνατό να βρεθεί λύση για τη φύλαξη των παιχνιδιών που έφεραν τα παιδιά, ούτε για το χώρο που αυτά θα παρουσιαζόταν. Έγινε κατανοητό από το αποτέλεσμα, ότι θα έπρεπε να βρεθεί χώρος φύλαξης των αντικειμένων και ειδικός χώρος παρουσίας της έκθεσης, ώστε να έχει σε αυτήν πρόσβαση περισσότερος κόσμος (πχ. γονείς, φίλοι).
7. Η αξιολόγηση του προγράμματος έγινε μόνο μέσα από συζήτηση και καταγραφή απόψεων μαθητών και δασκάλων και δεν ήταν εύκολο να προκύψουν συγκεκριμένα αποτελέσματα. Κρίνεται λοιπόν σκόπιμη η καταγραφή των απαντήσεων που δίνουν οι μαθητές πριν και μετά το πρόγραμμα, ώστε να γίνει σύγκριση και ανάλυση των δεδομένων.
8. Το πρόγραμμα στο σύνολο του κρίθηκε θετικά, καθώς μέσα από αυτό έγινε αναφορά στη μουσειακή εκπαίδευση, πεδίο το οποίο συνήθως δε θίγεται επαρκώς στο σχολείο, ενώ δόθηκε και έναυσμα για θετικότερη στάση απέναντι στα μουσεία.

3.2.2. Το κύριο ερευνητικό πρόγραμμα.

Το κύριο ερευνητικό πρόγραμμα, στηρίχθηκε στις παρατηρήσεις που προέκυψαν από το δοκιμαστικό πρόγραμμα και εφαρμόστηκε σε τάξη 22 μαθητών Δ' Δημοτικού, περιλαμβάνοντας 11 συναντήσεις μίας ώρας. (περίοδος Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου 2011). Η αξιολόγηση του, στηρίχθηκε σε ερωτηματολόγιο, το οποίο δόθηκε πριν και μετά από την εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος και περιλάμβανε 4 ερωτήσεις ανοικτού τύπου:

1. «Μουσείο». Γράψτε τι σας έρχεται στο μυαλό με αυτήν τη λέξη.
2. Τι μπορούμε να βρούμε μέσα σε ένα μουσείο;
3. Τι δραστηριότητες μπορούμε να κάνουμε;
4. Σκεφτείτε ένα μουσείο που γνωρίζετε. Τι σας έκανε εντύπωση (καλή και κακή) σε αυτό;
Γιατί;

Οι απαντήσεις των μαθητών στο ερωτηματολόγιο, καταγράφηκαν και κατηγοριοποιήθηκαν με βάση συγκεκριμένες κατηγορίες αντιλήψεων, ώστε να μπορεί να γίνει η σύγκριση και ανάλυσή τους.

Δείγμα: 22 μαθητές Δ' Δημοτικού ιδιωτικού σχολείου της Νότιας Αττικής. (N=22)

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα:

1^η συνάντηση (3/10/2011): Γνωριμία, διερεύνηση αντιλήψεων των μαθητών και συλλογή δεδομένων.

Μετά τη γνωριμία με τους μαθητές, ακολούθησε κατευθυνόμενη ομαδική συζήτηση σχετικά με τις γνώσεις, τις εμπειρίες και τα συναισθήματα τους σχετικά με τα μουσεία, ενώ δόθηκαν και ερωτήσεις ανοιχτού τύπου, ώστε να καταγραφούν οι απόψεις τους πάνω στο θέμα και να βοηθηθεί η συλλογή δεδομένων.

Δόθηκαν λοιπόν οι εξής ερωτήσεις ανοιχτού τύπου και συλλέχθηκαν αντίστοιχα οι απαντήσεις:

1. «Μουσείο». Γράψτε τι σας έρχεται στο μυαλό με αυτήν τη λέξη.
2. Τι μπορούμε να βρούμε μέσα σε ένα μουσείο;
3. Τι δραστηριότητες μπορούμε να κάνουμε;
4. Σκεφτείτε ένα μουσείο που γνωρίζετε. Τι σας έκανε εντύπωση (καλή και κακή) σε αυτό; Γιατί;

Κατά τη διάρκεια της συζήτησης, αρκετοί μαθητές (10/22), φάνηκε να έχουν γνώσεις και εμπειρίες σε μουσειακούς χώρους, καθώς ανέφεραν διάφορα μουσεία που είτε είχαν επισκεφθεί, είτε είχαν ακούσει, κυρίως λαογραφικά, ιστορικά – αρχαιολογικά και φυσικής ιστορίας (μουσείο Ακρόπολης, Μπενάκη, Μουσείο – σπίτι του Κολοκοτρώνη στο Λιμπόβισι Αρκαδίας, Μουσείο Γουλανδρή) ενώ δεν έλειψαν και αναφορές σε μουσεία του εξωτερικού. (Μουσείο Χριστουγέννων - Deutsches Weihnachtsmuseum, Μουσείο Madame Tussauds). Η στάση τους απέναντι στα μουσεία περιορίστηκε ωστόσο, στο θαυμασμό κάποιων

συγκεκριμένων εκθεμάτων, αφήνοντας απέξω τη γενικότερη μουσειακή εμπειρία, την οποία δεν ανέφεραν ούτε στη συζήτηση, αλλά όπως αποδείχθηκε, ούτε και στις γραπτές απαντήσεις τους. Εντύπωση προκάλεσε τέλος, το γεγονός ότι κανένας μαθητής δεν ανέφερε το Μουσείο Συναισθημάτων, το οποίο είχαν επισκεφθεί πριν 2 εβδομάδες με το σχολείο. Στο τέλος της συνάντησης έγινε παρουσίαση του προγράμματος που θα ακολουθούσε.

2^η συνάντηση (6/10/2011): Εξοικείωση με λεξιλόγιο σχετικό με τα μουσεία - συζήτηση και ερμηνεία - Επιλογή εκθεμάτων για παρουσίαση.

Στο στάδιο αυτό επιχειρήθηκε εξοικείωση των μαθητών με λέξεις που αφορούν τα μουσεία, χρησιμοποιώντας λεκτικά παιχνίδια (σύνθεση γραμμάτων και κρεμάλα).

Οι λέξεις που παρουσιάστηκαν: μουσείο, έκθεση, έκθεμα, επιμελητής έκθεσης.

Οι μαθητές χωρίστηκαν σε ομάδες και η κάθε μία ανέλαβε πρώτα να σχηματίσει τη ζητούμενη λέξη από τα γράμματα που της δόθηκαν και μετά να την παρουσιάσει στην τάξη σε μορφή κρεμάλας, ώστε να τη βρουν και οι υπόλοιποι. Το παιχνίδι είχε απήχηση στα παιδιά, καθώς όλοι συμμετείχαν, και στη συνέχεια αφού όλες οι λέξεις ερμηνεύτηκαν, προσπάθησαν να τις χρησιμοποιήσουν σε προτάσεις. Με τα παιχνίδια, δόθηκε έναυσμα για συζήτηση πάνω σε θέματα που αφορούν τύπους εκθεμάτων αλλά και τις αρμοδιότητες ενός επιμελητή έκθεσης. Ο επιμελητής έκθεσης, που αρχικά παρομοιάστηκε με τον επιμελητή της τάξης, τονίστηκε ότι μπορεί να είναι υπεύθυνος για τα εκθέματα ενός μουσείου, τον τόπο και τον τρόπο που αυτά θα τοποθετηθούν και θα παρουσιαστούν στο κοινό. Παράλληλα, δόθηκε η κατεύθυνση, ότι ένα μουσείο μπορεί να περιλαμβάνει «τα πάντα», και μία συλλογή μπορεί να έχει από πολύτιμα, μέχρι καθημερινά αντικείμενα, παλιά ή σύγχρονα, αρκεί αυτά να είναι στο πεδίο των ενδιαφερόντων μας, στοιχείο που φάνηκε να εντυπωσιάζει ιδιαίτερα τα παιδιά. «Μπορούμε να φτιάξουμε μουσείο με τα παιχνίδια μας... Ποπό! Δεν το πιστεύω! Γιούπι!»

Με αφορμή αυτή τη συζήτηση, ζητήθηκε τέλος από τους μαθητές να σκεφτούν και να ψηφίσουν τι εκθέματα θα ήθελαν να περιέχει το δικό τους μουσείο, λειτουργώντας και οι ίδιοι σαν επιμελητές έκθεσης. Αφού ακούστηκαν διάφορες απόψεις (πολύτιμα αντικείμενα, ορυκτά, μινιατούρες, μπάλες, ζωγραφιές κλπ.) και λήφθηκαν υπόψη και τα κριτήρια επιλογής που χρησιμοποιήθηκαν στο δοκιμαστικό πρόγραμμα, επιλέχθηκε η δημιουργία «μουσείου παιχνιδιών», ως διευρυμένη κατηγορία, που θα μπορούσε να περιλαμβάνει τα περισσότερα αντικείμενα που πρότειναν τα παιδιά. Στο τέλος της συνάντησης, ζητείται από τους μαθητές να επιλέξουν ποια παιχνίδια τους θα ήθελαν να εκθέσουν και να τα φέρουν στις επόμενες συναντήσεις στην τάξη.

3η συνάντηση (13/10/2011): «Ψηφιακή» περιήγηση σε επιλεγμένα αρχαιολογικά μουσεία.

Στην 3^η συνάντηση ξεκινά η ψηφιακή περιήγηση σε επιλεγμένα μουσεία, μέσω φωτογραφιών, βίντεο, επισκέψεις στην ιστοσελίδα του κάθε μουσείου και, όπου αυτό προσφερόταν, εικονική περιήγηση και ψηφιακά παιχνίδια. Στόχος της παρουσίασης αυτής, η προβολή των μουσείων και των εκθεμάτων και η προετοιμασία της τάξης, για πραγματική επίσκεψη σε κάποια μουσεία, έχοντας ως επίκεντρο τις εξής θεματικές:

- τύπους εκθεμάτων.
- τρόπους προβολής και παρουσίασης.
- προσφερόμενες δραστηριότητες.
- τις αρμοδιότητες ενός επιμελητή έκθεσης.

Αρχικά παρουσιάστηκε το Μουσείο της Ακρόπολης, μέσα από φωτογραφίες του χώρου και των εκθεμάτων του (από την ιστοσελίδα του μουσείου και προσωπικό αρχείο). Το μουσείο ήταν αρκετά γνωστό στους μαθητές, κάποιοι (4/22) το είχαν ήδη επισκεφθεί, ενώ ανταποκρινόταν στη γενικότερη εντύπωση που επικρατούσε στους μαθητές, ότι τα μουσεία παρουσιάζουν αρχαία εκθέματα με μεγάλη ιστορική αξία, άποψη που συνδέεται με τις επιλεγμένες κατηγορίες στερεοτυπικών αντιλήψεων του ερευνητικού προγράμματος: 1. Σύνδεση του μουσείου με την ιστορικότητα και τη μεγάλη αξία των εκθεμάτων, 4. Σύνδεση του μουσείου με το παρελθόν – Στατική αντίληψη της ιστορίας.

Η συζήτηση κινήθηκε εκτός από τα εκθέματα και γύρω από τον τρόπο παρουσίασής τους: σε προθήκες, σε αναπαράσταση και ελεύθερα στο χώρο, ενώ ιδιαίτερη εντύπωση προκάλεσε το γυάλινο δάπεδο, μέσα από το οποίο, όπως αναφέρθηκε, βλέπουμε «μία ολόκληρη πόλη κάτω από τα πόδια μας». Ιδιαίτερη αναφορά έγινε στους λόγους επιλογής του κάθε τρόπου παρουσίασης πχ. «Τα αρχαϊκά αγάλματα παρουσιάζονται ελεύθερα στο χώρο, ώστε ο επισκέπτης να μπορεί να κινηθεί ανάμεσα τους και να τα δει από όλες τις πλευρές», «τα μικρά αντικείμενα παρουσιάζονται σε προθήκες για να μπορούμε να τα δούμε, αλλά να είναι προφυλαγμένα». «Τα σπασμένα κομμάτια των αγαλμάτων παρουσιάζονται σε αναπαράσταση, ώστε να μην είναι αποσπασματικά, δίνοντας τη συνολική εικόνα του αγάλματος» κλπ..

Η παρουσίαση ολοκληρώθηκε, παίζοντας με τους μαθητές το ψηφιακό παιχνίδι «Αθηνά, η θεά της Ακρόπολης», το οποίο προσφέρεται από την ιστοσελίδα του μουσείου, <http://www.acropolis-athena.gr/>.

Αν και η έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής (ύπαρξη μόνο ενός υπολογιστή), δεν βοήθησε τη συμμετοχή όλων στο παιχνίδι, αυτό φάνηκε να προκαλεί το ενδιαφέρον των

μαθητών και βοήθησε στην παρατήρηση με πιο άμεσο τρόπο από ότι πριν, των διαφορετικών τρόπων προβολής και ανάδειξης εκθεμάτων που συναντώνται στο συγκεκριμένο μουσείο. Παράλληλα, αποτελώντας τρόπο διασκέδασης και ομαδικού παιχνιδιού, έδωσε αφορμή για συζήτηση πάνω στις προσφερόμενες δραστηριότητες του μουσείου (ξεναγήσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα, παιχνίδια), στοιχεία που φάνηκε να μην είναι ευρέως γνωστά.

Στο τέλος του προγράμματος έγινε αναφορά και προβολή επιλεγμένων φωτογραφιών από το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο (από προσωπικό αρχείο), το οποίο γνώριζαν αλλά δεν είχαν επισκεφθεί οι μαθητές, τονίζοντας τη θεματική σύνδεση των εκθεμάτων που παρουσιάζονται με τα εκθέματα του μουσείου της Ακρόπολης, και την επιλογή του τρόπου παρουσίασής τους.

Στο σημείο αυτό, παρουσιάστηκε σημαντική δυσκολία, καθώς διαπιστώθηκε αδυναμία από το σχολείο να ακολουθήσει το καθορισμένο πρόγραμμα επισκέψεων σε μουσεία, το οποίο αρχικά περιλάμβανε 3 πραγματικές επισκέψεις (Μουσείο Ακρόπολης, Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Μουσείο Κεραμικής). Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα αναγκάζεται εδώ να τροποποιηθεί, περιλαμβάνοντας πλέον μόνο ψηφιακές περιηγήσεις μουσείων. Για το λόγο αυτό, σχεδιάζονται περισσότερες παρουσιάσεις, με εκτενέστερη αναφορά στα επιλεγμένα θέματα, ώστε να δοθεί όσο γίνεται πιο ολοκληρωμένη εικόνα. Το ερευνητικό πρόγραμμα στρέφεται λοιπόν στη χρήση του διαδικτύου ως βασικό εργαλείο μουσειακής εκπαίδευσης.

4^η συνάντηση (20/10/2011): «Ψηφιακή» περιήγηση σε επιλεγμένα μουσεία.

Το επόμενο μουσείο που παρουσιάστηκε ήταν το Κέντρο Πολιτισμού Ελληνικός Κόσμος, του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού. Στόχος της συγκεκριμένης παρουσίασης, ήταν η προβολή διαφορετικού τύπου εκθεμάτων και τρόπων παρουσίασής τους. Αρχικά παρουσιάστηκε η Έκθεση «Υπάρχει σε όλα λύση; Ταξίδι στον κόσμο των αρχαίων ελληνικών μαθηματικών» (από προσωπικό αρχείο), τονίζοντας το διαδραστικό κομμάτι της συγκεκριμένης έκθεσης, που απαιτεί τη συμμετοχή των μαθητών (πχ. σε μαθηματικό πρόβλημα της Αρχαίας Αθήνας), αλλά και την ύπαρξη, όχι αυθεντικών εκθεμάτων, αλλά αντιγράφων και σύγχρονων κατασκευών και αναπαραστάσεων. Στη συνέχεια, κάνοντας αναφορά στο διαφορετικό τρόπο προβολής της αρχαίας πολιτιστικής κληρονομιάς σε σχέση με το μουσείο της Ακρόπολης, παρουσιάστηκε η εφαρμογή «Διαδραστική περιήγηση στην Αρχαία Μίλητο», η οποία προσφέρεται από την ιστοσελίδα του μουσείου, δίνοντας μία ιδέα των προβολών που πραγματοποιούνται στους χώρους του με αντίστοιχες θεματικές. (<http://www.ime.gr/choros/miletus/360vr/gr/>)

Οι μαθητές έπαιξαν και εξερεύνησαν το χώρο και εντυπωσιάστηκαν από την εικονική αναπαράσταση. Παράλληλα, έγινε ενημέρωση για την πληθώρα εκπαιδευτικών προγραμμάτων και δραστηριοτήτων του συγκεκριμένου χώρου, με στόχο την προβολή του ψυχαγωγικού ρόλου του μουσείου. (Κατηγορία αντιλήψεων 2: Σύνδεση του μουσείου με τη γνώση, τη μόρφωση, τη δημιουργικότητα, την ψυχαγωγία).

Τέλος, έγινε αναφορά, με προβολή επιλεγμένων φωτογραφιών στο «Μουσείο Αφής» (από την ιστοσελίδα του μουσείου), ένα μουσείο που δε γνώριζαν οι μαθητές. Στόχος της παρουσίασης, ήταν η προβολή του κοινωνικού ρόλου του μουσείου, αλλά και η συζήτηση για έναν ακόμη ενδιαφέροντα τρόπο παρουσίασης εκθεμάτων, μέσω της αφής αλλά και της χρήσης αντιγράφων και όχι πρωτότυπων αντικειμένων, όπως στην περίπτωση του Αρχαιολογικού μουσείου.

Στο τέλος της συνάντησης, θετικό κρίνεται το στοιχείο, ότι αρκετοί από τους μαθητές ζήτησαν τις ηλεκτρονικές διευθύνσεις των ψηφιακών εφαρμογών που είχαν παρουσιαστεί («Αθηνά, η θεά της Ακρόπολης» και «Διαδραστική περιήγηση στην Αρχαία Μίλητο»), ώστε να τις δουν και στο σπίτι.

5^η συνάντηση (3/11/2011): «Ψηφιακή» περιήγηση σε επιλεγμένα λαογραφικά μουσεία.

Στη συνάντηση αυτή, επιλέχθηκε η προβολή μουσείων που έχουν ως εκθέματα απλά, καθημερινά και όχι πολύτιμα αντικείμενα όπως στις προηγούμενες παρουσιάσεις, με στόχο να ενισχυθεί η διευρυμένη αντίληψη για τα μουσεία.

Αρχικά έγινε προβολή φωτογραφιών και βίντεο (από προσωπικό αρχείο) από το μουσείο Μπενάκη. Αφού παρουσιάστηκαν προς συζήτηση οι διαφορετικοί τρόποι προβολής και ανάδειξης εκθεμάτων: σε προθήκες παρατεταγμένα ή σε αναπαράσταση, δόθηκε ιδιαίτερη βάση στα αντικείμενα του υλικού πολιτισμού από την περίοδο της Οθωμανικής κατοχής και της Φραγκοκρατίας στην Ελλάδα (15^{ος}-19^{ος} αι.), τα οποία συνθέτουν την καθημερινή ζωή των ανθρώπων της εποχής. Η παρουσίαση τους σε αναπαράσταση ιστοριών και καθημερινών σκηνών, παρουσιάζει ιδιαίτερο ερμηνευτικό ενδιαφέρον για το κοινό και ιδιαίτερα για τα παιδιά. Στο σημείο αυτό, εφαρμόστηκε παιχνίδι με κάρτες, με στόχο να κινηθεί το ενδιαφέρον των μαθητών και να διευκολυνθεί η κατανόηση.

Οι μαθητές χωρίστηκαν σε 4 ομάδες και μοιράστηκαν κάρτες από φωτογραφίες των εκθεμάτων του μουσείου που αναπαριστούν μία σκηνή. Κάθε ομάδα κλήθηκε να παρατηρήσει τη φωτογραφία που της δόθηκε και να σκεφθεί μία ιστορία γύρω από αυτήν. Η ύπαρξη καθημερινών αντικειμένων που μοιάζουν με τα σημερινά, τα οποία χρησιμοποιούνται από κούκλες που συμβολίζουν ανθρώπους (μεγάλους και παιδιά) στις αναπαραστάσεις,

βοηθούν την ανάπτυξη της φαντασίας και την ερμηνεία της εικόνας. Οι εικόνες από τις συλλογές του μουσείου που δόθηκαν στα παιδιά, παρουσιάστηκαν στο σύνολο της τάξης και η κάθε ομάδα ανέφερε την ιστορία της (πχ. «είναι μία πλούσια οικογένεια που έχει γιορτή και έρχονται τώρα οι καλεσμένοι α φάνε και τα παιδιά πάνε να παίξουν μόνα τους...»).

Με βάση το παιχνίδι συζητήθηκε στην τάξη, αυτός ο τρόπος παρουσίασης, που φάνηκε να γοητεύει ιδιαίτερα τα παιδιά, και τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα του σε σχέση με τους προηγούμενους τρόπους προβολής εκθεμάτων. (πχ. κινεί το ενδιαφέρον, είναι κατανοητός και πιο ευχάριστος αλλά δεν θα μπορούσαν όλα τα αντικείμενα να παρουσιάζονται έτσι γιατί έχουν άλλες ιδιότητες και χρήσεις.) Τέλος, έγινε αναφορά και στον ψυχαγωγικό ρόλο του μουσείου, τονίζοντας τα εκπαιδευτικά προγράμματα που οργανώνει, τα οποία που περιλαμβάνουν τέτοιου τύπου παιχνίδια και δραστηριότητες.

Στη συνέχεια της συνάντησης παρουσιάστηκαν φωτογραφίες και βίντεο από το μουσείο Κεραμικής (από προσωπικό αρχείο), τονίζοντας την παρουσίαση απλών καθημερινών αντικειμένων, χρησιμοποιώντας και πάλι το παιχνίδι τις αφήγησης ιστοριών με βάση τα αντικείμενα. Παρατηρήθηκε επίσης, η διαφορά με τα αντικείμενα των «πλούσιων αριστοκρατικών οικογενειών» των συλλογών του μουσείου Μπενάκη σε σχέση με τα «αντικείμενα και το εργαστήριο του κεραμοποιού και τις φωτογραφίες από την καθημερινή ζωή των απλών ανθρώπων».

6^η συνάντηση (10/11/2011): Συζήτηση για την «Ψηφιακή» περιήγηση σε επιλεγμένα μουσεία κατά την προηγούμενη συνάντηση.

Η 6^η συνάντηση ξεκίνησε συζητώντας τις εντυπώσεις των παιδιών από τα μουσεία που είχαν μέχρι τώρα παρουσιάσει, δείχνοντας κάποιες ενδεικτικές φωτογραφίες για να ανακαλέσουν στη μνήμη τους, τους χώρους. Παρατηρήθηκε μεγαλύτερο ενδιαφέρον των μαθητών για συζήτηση, καθώς οι εικόνες που παρουσιάστηκαν τους ήταν πλέον οικείες και πέρασαν γρήγορα στην παρουσίαση εκθεμάτων του κάθε μουσείου, στην αφήγηση ιστοριών σε σχέση με αυτά, αλλά και στην αναφορά των ψηφιακών παιχνιδιών των 2 πρώτων μουσείων, τα οποία κάποια παιδιά (3/22) είχαν ήδη παίξει και στο σπίτι με τους γονείς τους. Θετικό κρίθηκε επίσης το γεγονός, ότι σε κάποιες φωτογραφίες οι μαθητές παρατήρησαν περισσότερες λεπτομέρειες από ότι στην αρχή, γεγονός που οδήγησε σε περαιτέρω συζήτηση για το αντικείμενο. (πχ. στις φωτογραφίες από τους χώρους του μουσείου Μπενάκη, παρατήρησαν τις καρέκλες που υπάρχουν στο χώρο. Η παρατήρηση αυτή, έδωσε αφορμή για να συζητηθεί το γεγονός, ότι ένα μουσείο δεν πρέπει να είναι κουραστικό, αλλά μπορεί να

προσφέρει δυνατότητα ξεκούραστης περιήγησης και ψυχαγωγίας, ώστε να αποτελέσει ευχάριστη εμπειρία.)

Στη συνέχεια της συνάντησης, παρουσιάστηκαν εικόνες από τους χώρους και τις συλλογές του Metropolitan Museum of Art στη Νέα Υόρκη, από την ιστοσελίδα του μουσείου). Αρχικά, έγινε αναφορά στην πληθώρα των συλλογών που παρουσιάζονται στις αίθουσες του με βάση το σχεδιάγραμμα που παρέχει η ιστοσελίδα του μουσείου, στοιχείο που εντυπωσίασε τους μαθητές, τόσο λόγω των εκθεμάτων που τους κίνησαν το ενδιαφέρον, αλλά και λόγω του μεγέθους του μουσείου. Στο σημείο αυτό, καθώς εντοπίστηκε μέσα από τη συζήτηση, η 3^η κατηγορία στερεοτυπικής αντίληψης που αφορά τα «Κουραστικά – βαρετά - μεγάλα και μη προσιτά μουσεία», δόθηκε η κατεύθυνση, ότι ένα μεγάλο μουσείο, μπορούμε να το επισκεφθούμε πολλές φορές για να δούμε αυτά που μας ενδιαφέρουν, ώστε να μη γίνει κουραστική και βαρετή η επίσκεψη μας. Με βάση αυτή τη συζήτηση, επιλέχθηκε για «ψηφιακή» περιήγηση εκείνη την ημέρα, η αίθουσα «Arms and Armor Gallery», που παρουσιάζει όπλα, πανοπλίες και αναπαραστάσεις ιπποτών (15^{ος} - 19^{ος} αι.) από διάφορες περιοχές του κόσμου (Ευρώπη, Ασία, Αμερική, Ιαπωνία, Ινδία). Έγινε περιήγηση στις αίθουσες της συλλογής και σύγκριση με τις συλλογές του μουσείου Μπενάκη, καθώς και εδώ τα εκθέματα παρουσιάζονται σε αναπαράσταση, δίνοντας αφορμή για αφήγηση ιστοριών. Στο τέλος της περιήγησης, προβλήθηκαν και τα ψηφιακά παιχνίδια Knights in Central Park, που προσφέρει το μουσείο με βάση τη συγκεκριμένη συλλογή.

(<http://www.metmuseum.org/metmedia/interactives/art-trek/knights-in-central-park>)

Οι μαθητές χωρίστηκαν σε ομάδες και έπαιξαν με μεγάλο ενθουσιασμό τα παιχνίδια, με βάση τα οποία έγινε και αναφορά στον ψυχαγωγικό ρόλο του μουσείου και στις δραστηριότητες που μπορούν να γίνουν μέσα και έξω από αυτό. Στο τέλος της συνάντησης, έγινε συλλογή των πρώτων παιχνιδιών-εκθεμάτων και αναζητήθηκε χώρος για τη φύλαξη τους.

7^η συνάντηση (24/11/2011): «Ψηφιακή» περιήγηση σε επιλεγμένα μουσεία Μοντέρνας και Σύγχρονης Τέχνης.

Στο στάδιο αυτό, ξεκίνησε η παρουσίαση μουσείων Μοντέρνας και Σύγχρονης Τέχνης. Καθώς η αντίληψη για την ύπαρξη στα μουσεία εκθεμάτων που σχετίζονται με το παρελθόν ήταν ευρεία, όπως διαφάνηκε και από την καταμέτρηση των πρώτων απαντήσεων των μαθητών, έγινε προσπάθεια ανατροπής και διεύρυνσης της συγκεκριμένης άποψης.

Αρχικά, παρουσιάστηκε ο χώρος του μουσείου Ηρακλειδών, με εικονική περιήγηση στους χώρους του μουσείου (από την ιστοσελίδα του). Οι μαθητές περιηγήθηκαν ψηφιακά στις αίθουσες, στις οποίες παρουσιάζεται η έκθεση του Edgar Degas. Δόθηκε βάση στο

γεγονός ότι η συλλογή αυτή δεν είναι μόνιμη, αλλά περιοδική, και τέτοιου τύπου εκθέσεις, που συναντώνται συχνά, μπορεί να είναι επίσης πολύ ενδιαφέρουσες, ενώ συχνά περιλαμβάνουν και θέματα που σχετίζονται με την εποχή μας. Αν και παρατηρήθηκε πρόβλημα στην οργάνωση, καθώς δεν μπορούσαν να συμμετέχουν όλοι οι μαθητές στην εικονική περιήγηση και έχασαν γρήγορα το ενδιαφέρον τους, επισημάνθηκε ότι τα έργα που παρουσιάζονται, είναι γλυπτά και πίνακες ενός σημαντικού καλλιτέχνη του προηγούμενου αιώνα.

Αντίστοιχα, πραγματοποιήθηκε εικονική περιήγηση σε επιλεγμένους χώρους, του Van Gogh Museum στο Άμστερνταμ (μέσω της εφαρμογής Google art-project), δίνοντας βάση στον τρόπο έκθεσης και προβολής των εκθεμάτων, με ιδιαίτερη αναφορά στους επεξηγηματικούς πίνακες που βοηθούν στην ερμηνεία τους. Στη συνέχεια, προβλήθηκαν εικόνες από το Museum of Modern Art (MOMA) στη Νέα Υόρκη (μέσω της εφαρμογής Google art-project). Κατά την εικονική περιήγηση στο μουσείο, συζητήθηκε η σημασία της συγκεκριμένης εφαρμογής (Google art-project), μέσω της οποίας μπορούμε να επισκεφθούμε «εικονικά», μουσεία που βρίσκονται σε άλλες χώρες, ενώ δόθηκε και η ιστοσελίδα στους μαθητές, ώστε ένα δοκιμάσουν να τη χρησιμοποιήσουν και οι ίδιοι στο σπίτι τους. Καθώς η παρουσίαση φάνηκε να εντυπωσιάζει –«Ουάου μπορούμε να δούμε όλο το μουσείο από εκεί!»– επισημάνθηκε ότι η χρήση της δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να αντικαταστήσει την πραγματική επίσκεψη στα μουσεία αυτά, μπορεί όμως να μας προετοιμάσει για μία επίσκεψη και να μας δώσει μία κεντρική ιδέα για στοιχεία που αφορούν το μουσείο και ιδιαίτερα τα έργα που παρουσιάζονται εκεί. Στο συγκεκριμένο μουσείο, τονίστηκε η ύπαρξη των τόσο διαφορετικών στοιχείων της μοντέρνας τέχνης που μπορεί να προβάλλονται σε ένα μουσείο και το γεγονός ότι πλέον τα εκθέματα είναι κοντά στην εποχή μας.

8^η συνάντηση (1/12/2011): Περιήγηση σε μουσείο – Στήσιμο μουσείου «παιχνιδιών».

Στην αρχή της συνάντησης, έγινε παρουσίαση εικόνων από επιλεγμένα μουσεία, ολοκληρώνοντας τον κύκλο των «ψηφιακών περιηγήσεων». Συγκεκριμένα, παρουσιάστηκαν εικόνες από περιοδικές εκθέσεις του Εθνικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης («Τέχνης Πολιτική», «Αντί Γραφής», «Ο ζωγράφος Α.Κ.»), τονίζοντας τις εκφράσεις της σύγχρονης τέχνης (κυρίως εγκαταστάσεις και περιβάλλοντα) και τα νέα μέσα που προβάλλονται και χρησιμοποιούνται στο μουσείο (πχ. βίντεο και υπολογιστές). Ιδιαίτερη σημασία, δόθηκε στο γεγονός ότι τα έργα έχουν γίνει από σύγχρονους καλλιτέχνες, των οποίων οι συλλογές μπορεί να εμπλουτίζονται και να εξελίσσονται, σε αντίθεση με τις συλλογές των προηγούμενων μουσείων, αλλά και στον τρόπο έκθεσης των έργων που συχνά,

λόγω και του χαρακτήρα της σύγχρονης τέχνης, φαίνεται να προσπαθεί να εντάξει τον επισκέπτη στο έργο και το χώρο. Παράλληλα, σε κάποια έργα επιδιώκεται η συμμετοχή μέσω αφής, κίνησης ή ακοής του επισκέπτη.

Τέλος, έγινε παρουσίαση ορισμένων μουσείων και εκθέσεων που είχαν αναφερθεί κατά τη διάρκεια των συναντήσεων, προβάλλοντας φωτογραφίες, όπου αυτό ήταν εφικτό. Συγκεκριμένα, προβλήθηκαν εικόνες από το μουσείο Φυσικής Ιστορίας Γουλανδρή, τη Συλλογή Παιχνιδιών και Παιδικής Ηλικίας του μουσείου Μπενάκη, το μουσείο Madam Tussauds στο Λονδίνο και το Deutsches Weihnachtsmuseum.

Στο σημείο αυτό, ξεκίνησαν και οι διαδικασίες για το στήσιμο του μουσείου από τους μαθητές. Αφού η συγκέντρωση παιχνιδιών είχε σχεδόν ολοκληρωθεί, (ως χώρος αποθήκευσης χρησιμοποιήθηκε μετά από συνεννόηση το γραφείο του διευθυντή, καθώς δεν βρισκόταν άλλος χώρος ασφαλούς αποθήκευσης), επιλέχθηκε ως χώρος στησίματος του μουσείου, η τάξη. Στη συνέχεια, συζητήθηκε ο τρόπος παρουσίασης και ανάδειξης των εκθεμάτων-παιχνιδιών, με βάση τους τρόπους και τους τύπους που παρουσιάστηκαν στις συναντήσεις. Αναφέρθηκαν οι διαφορετικοί τύποι μουσείων, εκθεμάτων και τρόπων έκθεσής τους και οι μαθητές κλήθηκαν να δημιουργήσουν τη δική τους συλλογή και να την παρουσιάσουν με μορφή έκθεσης στην τάξη τους. Κάθε παιδί έγραψε σε ένα χαρτί τις ιδέες του για το μουσείο «παιχνιδιών» της τάξης του και όλες οι ιδέες διαβάστηκαν και ομαδοποιήθηκαν.

Οι κεντρικές ιδέες ήταν:

- Προβολή παιχνιδιών σε αναπαράσταση ιστορίας.
- Τοποθέτηση εύθραυστων παιχνιδιών και χειροποίητων κατασκευών σε ράφια.
- Ύπαρξη παιχνιδιών που να μπορούν να τα αγγίζουν οι επισκέπτες.
- Λεζάντες με επεξήγηση των παιχνιδιών και των ιστοριών τους.
- Μαθητές που θα ξεναγούν στο νέο μουσείο.
- Κουκλοθέατρο με κάποια παιχνίδια.
- Προβολή βίντεο με τα παιχνίδια.

Παρατηρήθηκε εδώ, εμπλουτισμός του λεξιλογίου των παιδιών σε σχέση με τις αρχικές συζητήσεις και μεγαλύτερη ελευθερία στην έκφραση ιδεών, ιδιαίτερα σχετικά με τους τρόπους αναπαράστασης των εκθεμάτων. πχ. «Μπορούμε να βάλουμε ό,τι θέλουμε... να βάλουμε τα παιχνίδια σε αναπαράσταση και άλλα να τα πάρουμε βίντεο να αφηγούνται μία ιστορία.», «Μπορούμε να παίζουμε και κουκλοθέατρο τη μέρα της έκθεσης.», «..θα είναι πιο ενδιαφέρον αν κάποια τα κρεμάσουμε από ψηλά, και τα παιχνίδια που δε θέλουμε να

χαλάσουμε να τα βάλουμε σε ψηλά ράφια και να τα φωτίσουμε.», «Να βάλουμε και πίνακες από κάτω...» κλπ.)

9^η συνάντηση (8/12/2011): Στήσιμο μουσείου από τους μαθητές – Επιμέλεια έκθεσης.

Μετά από συζήτηση και αφού λήφθηκαν υπόψη οι περιορισμοί και οι προδιαγραφές του χώρου και το σύντομο χρονικό προσφερόμενο χρονικό διάστημα προετοιμασίας, επιλέχθηκε με ψηφοφορία, η παρουσίαση των εκθεμάτων – παιχνιδιών με βάση τις εξής κατηγορίες:

1. Παιχνίδια μικρά σε αναπαράσταση, ελεύθερα στο χώρο.
2. Εύθραυστα και χειροποίητα αντικείμενα σε ράφια και πάγκους.
3. Φωτογραφικό κολάζ και ζωγραφική.
4. Προβολή βίντεο με αναπαράσταση ιστορίας.

Τα εκθέματα συγκεντρώθηκαν στην τάξη και διαχωρίστηκαν ανάλογα με τις κατηγορίες, ενώ την ομαδοποίηση ακολούθησε η εύρεση κατάλληλων πάγκων και ραφιών για την παρουσίαση των αντικειμένων. Για τη σωστή οργάνωση του μουσείου, οι μαθητές χωρίστηκαν και δούλεψαν με ιδιαίτερο ενθουσιασμό σε ομάδες:

- 1^η ομάδα: Ζωγραφική – Φωτογράφιση παιχνιδιών.
- 2^η ομάδα: Παιχνίδια σε αναπαράσταση ιστορίας – βιντεοσκόπηση.
- 3^η ομάδα: Εύθραυστα και χειροποίητα αντικείμενα σε παρατακτική σύνδεση.
- 4^η ομάδα: Λεξάντες.
- 5^η ομάδα: Δημιουργία αφίσας για το μουσείο.

Συγκεκριμένα, η 1η ομάδα αποφάσισε να ζωγραφίσει τις ιστορίες, μπροστά από τις οποίες θα παρουσιάζονταν τα αντικείμενα, ενώ η 2η να βρει τον τρόπο που θα τα παρουσιάσει και να βιντεοσκοπήσει κάποια από αυτά για να προβληθούν σε βίντεο με το άνοιγμα του μουσείου. Αντίστοιχα, η 3^η ομάδα ανέλαβε να τοποθετήσει τα αντικείμενα στα ράφια, η 4^η να τα καταγράψει και να γράψει τις λεξάντες που θα τα συνόδευαν και θα βοηθούσαν τον επισκέπτη στην ερμηνεία και η 5^η να ζωγραφίσει και να συγκεντρώσει φωτογραφίες για τη δημιουργία της αφίσας που θα παρουσίαζε την έκθεση στο κοινό. Με τον τρόπο αυτό λοιπόν, οι μαθητές κλήθηκαν να λειτουργήσουν ως επιμελητές έκθεσης, παίρνοντας μέρος στις δραστηριότητες που χρειάζονται για το στήσιμο και τη λειτουργία ενός μουσείου, με βασικό στόχο να το γνωρίσουν από κοντά, ώστε ο χώρος του μουσείου να γίνει οικείος και ενδιαφέρον για αυτούς.

10^η συνάντηση (16/12/2011): Προετοιμασίες για την παρουσίαση του μουσείου στο κοινό – Δημιουργία αφίσας.

Στην τελευταία συνάντηση, συνεχίστηκαν οι εργασίες των ομάδων που δεν είχαν ολοκληρωθεί και ξεκίνησαν να τοποθετούνται τα εκθέματα στους επιλεγμένους χώρους. Εκτός από τις αφίσες που δημιούργησαν τα παιδιά ζωγραφικά, ολοκληρώθηκε και η δημιουργία αφίσας μέσω υπολογιστή μετά από συγκέντρωση των φωτογραφιών που είχαν τραβηχτεί την προηγούμενη φορά. Στο συγκεκριμένο σημείο παρουσιάστηκε πρόβλημα, καθώς αποφασίστηκε ξαφνικά από το σχολείο η χρήση της τάξης για διαφορετικούς λόγους από την παρουσίαση του μουσείου, με αποτέλεσμα η συνάντηση να διακοπεί προσωρινά.

Στη συνέχεια, επιλέχθηκε μετά από συνεννόηση με τη διεύθυνση, η παρουσίαση του «Μουσείου παιχνιδιών» στην αίθουσα δίπλα από το αμφιθέατρο του σχολείου. Η τροπή αυτή του προγράμματος αποδείχθηκε πολύ θετική, καθώς η έκθεση συνδυάστηκε με τη χριστουγεννιάτικη παράσταση του Δημοτικού και του Νηπιαγωγείου στο Αμφιθέατρο και με το χριστουγεννιάτικο παζάρι, αποκτώντας περισσότερο κοινό.

Στη νέα αίθουσα, μεταφέρθηκαν τα παιχνίδια των μαθητών και επανατοποθετήθηκαν, κάνοντας της απαραίτητες αλλαγές, λόγω διαφορετικού χώρου. Το βίντεο δεν κατάφερε να προβληθεί λόγω τεχνικών περιορισμών, αλλά τα παιδιά επέλεξαν να έχουν μουσική και έδειχναν ευχαριστημένα με το αποτέλεσμα. Στην τελευταία φάση της συνάντησης μοιράστηκαν και τοποθετήθηκαν αφίσες για το άνοιγμα του μουσείου στο υπόλοιπο σχολείο, ενώ αποφασίστηκε και ο συνδυασμός του με το χριστουγεννιάτικο παζάρι, ώστε κάποια από τα χειροποίητα έργα των μαθητών να πουληθούν.

11^η συνάντηση (17/12/2011): Εγκαίνια του μουσείου και συζήτηση.

Από την επόμενη ημέρα το μουσείο άνοιξε για το κοινό. Με το τέλος της θεατρικής παράστασης του Δημοτικού, οι μαθητές κάλεσαν τον κόσμο στο χώρο του μουσείου και τον ξενάγησαν, δηλώνοντας περήφανοι για το έργο τους. Στο τέλος της παρουσίασης, ακολούθησε συζήτηση με τους μαθητές για τις εντυπώσεις τους και μοιράστηκαν ξανά οι αρχικές ερωτήσεις ανοιχτού τύπου, με στόχο να καταγραφούν οι απόψεις του σχετικά με τα μουσεία μετά από το τέλος του ερευνητικού προγράμματος:

1. «Μουσείο». Γράψτε τι σας έρχεται στο μυαλό με αυτήν τη λέξη.
2. Τι μπορούμε να βρούμε μέσα σε ένα μουσείο;
3. Τι δραστηριότητες μπορούμε να κάνουμε;
4. Σκεφτείτε ένα μουσείο που γνωρίζετε. Τι σας έκανε εντύπωση (καλή και κακή) σε αυτό; Γιατί;

Το μουσείο έμεινε ανοιχτό για όλη την τελευταία εβδομάδα πριν από τις διακοπές των Χριστουγέννων (19-23/12/2011) και την τελευταία ημέρα ξεστήθηκε με την προοπτική να επαναχρησιμοποιηθεί ο χώρος για αντίστοιχες δράσεις. Φωτογραφίες από το μουσείο μπήκαν στην ιστοσελίδα του σχολείου και στο σχολικό περιοδικό:

http://www.genadios.edu.gr/newsletter/mouseio_paixnidion.php

3.3. Ανάλυση των δεδομένων.

Οι νέες απαντήσεις των μαθητών συλλέχθηκαν, αναλύθηκαν και συγκρίθηκαν με τις αρχικές απαντήσεις πριν από την εφαρμογή του προγράμματος. Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν παρουσιάζονται παρακάτω.

Ανάλυση και σύγκριση των δεδομένων που συγκεντρώθηκαν πριν και μετά από την εφαρμογή του προγράμματος.

Παρακάτω παρουσιάζονται τα δεδομένα που συλλέχθηκαν από το ερωτηματολόγιο ανοιχτού τύπου, που δόθηκε πριν και μετά την εφαρμογή του προγράμματος, κατά κατηγορία στερεοτυπικής αντίληψης. Επισημαίνεται ότι οι πίνακες που παρουσιάζονται, αφορούν τις σκέψεις που εκφράστηκαν στις απαντήσεις των μαθητών στις τρεις πρώτες ερωτήσεις του ερωτηματολογίου, ενώ οι απαντήσεις που δόθηκαν στην τέταρτη ερώτηση του ερωτηματολογίου παρουσιάζονται ξεχωριστά, καθώς δεν μπορούν να κατηγοριοποιηθούν με βάση τις επιλεγμένες κατηγορίες.

Συνολικά, καταμετρήθηκαν 75 σκέψεις στις απαντήσεις των μαθητών στις τρεις πρώτες ερωτήσεις του ερωτηματολογίου πριν από την εφαρμογή του προγράμματος και 82 σκέψεις μετά την εφαρμογή του. (βλ. Πίνακα 7).

Πίνακας 2: Οι επιλεγμένες κατηγορίες στερεοτυπικών αντιλήψεων όπως εμφανίσθηκαν σε σχέση με τις 3 ερωτήσεις πριν από την εφαρμογή του προγράμματος.

Στερεοτυπικές αντιλήψεις	Ερωτήσεις		
	«Μουσείο» Γράψτε τι σας έρχεται στο μυαλό με αυτήν τη λέξη.	Τι μπορούμε να βρούμε μέσα σε ένα μουσείο;	Τι δραστηριότητες μπορούμε να κάνουμε;
1. Σύνδεση του μουσείου με την ιστορικότητα και τη μεγάλη αξία των εκθεμάτων.	✓	✓	✓
2. Σύνδεση του μουσείου με τη γνώση, τη μόρφωση, τη δημιουργικότητα, την ψυχαγωγία	✓	✓	✓
3. Κουραστικά – βαρετά - μεγάλα και μη προσιτά μουσεία.	✓		✓
4. Σύνδεση του μουσείου με το παρελθόν – στατική αντίληψη της ιστορίας.	✓	✓	✓
5. Διευρυμένη αντίληψη για τα μουσεία – διαφορετικοί τύποι μουσείων, εκθεμάτων, δραστηριοτήτων.		✓	

Πίνακας 3: Οι επιλεγμένες κατηγορίες στερεοτυπικών αντιλήψεων όπως εμφανίσθηκαν σε σχέση με τις 3 ερωτήσεις μετά από την εφαρμογή του προγράμματος.

Στερεοτυπικές αντιλήψεις	Ερωτήσεις		
	«Μουσείο». Γράψτε τι σας έρχεται στο μυαλό με αυτήν τη λέξη.	Τι μπορούμε να βρούμε μέσα σε ένα μουσείο;	Τι δραστηριότητες μπορούμε να κάνουμε;
1. <i>Σύνδεση του μουσείου με την ιστορικότητα και τη μεγάλη αξία των εκθεμάτων.</i>		✓	
2. <i>Σύνδεση του μουσείου με τη γνώση, τη μόρφωση, τη δημιουργικότητα, την ψυχαγωγία</i>	✓	✓	✓
3. <i>Κουραστικά – βαρετά - μεγάλα και μη προσιτά μουσεία.</i>			✓
4. <i>Σύνδεση του μουσείου με το παρελθόν – στατική αντίληψη της ιστορίας.</i>	✓		
5. <i>Διευρυμένη αντίληψη για τα μουσεία – διαφορετικοί τύποι μουσείων, εκθεμάτων, δραστηριοτήτων.</i>	✓	✓	✓

Οι παραπάνω πίνακες παρουσιάζουν το πώς κατανεμήθηκαν οι απαντήσεις των μαθητών, σε σχέση με τις επιλεγμένες κατηγορίες αντιλήψεων. Παρατηρείται, ότι οι απαντήσεις των μαθητών, και συγκεκριμένα οι σκέψεις που εκφράστηκαν μέσα στις απαντήσεις τους στην κάθε ερώτηση, εντάσσονται σε περισσότερες από μία κατηγορίες αντιλήψεων. Επισημαίνεται επίσης, η αλλαγή στο περιεχόμενο των απαντήσεων των μαθητών, που παρατηρείται πριν και μετά από την εφαρμογή του προγράμματος, καθώς διαφοροποιείται η κατανομή των στερεοτυπικών αντιλήψεων ανά ερώτηση.

Πίνακας 4: Αριθμός στερεοτυπικών αντιλήψεων στις απαντήσεις που δόθηκαν πριν και μετά το πρόγραμμα, με βάση την Ερώτηση 1: «Μουσείο». Γράψτε τι σας έρχεται στο μυαλό με αυτήν τη λέξη.

Κατηγορίες στερεοτυπικών αντιλήψεων	Πριν από το πρόγραμμα	Μετά το πρόγραμμα
1. Σύνδεση του μουσείου με την ιστορικότητα και τη μεγάλη αξία των εκθεμάτων.	4	0
2. Σύνδεση του μουσείου με τη γνώση, τη μόρφωση, τη δημιουργικότητα, την ψυχαγωγία.	10	14
3. Κουραστικά – βαρετά - μεγάλα και μη προσιτά μουσεία.	4	0
4. Σύνδεση του μουσείου με το παρελθόν – στατική αντίληψη της ιστορίας.	4	1
5. Διευρυμένη αντίληψη για τα μουσεία – διαφορετικοί τύποι μουσείων, εκθεμάτων, δραστηριοτήτων.	0	12
6. Μη αξιολογήσιμα αποτελέσματα.	2 *	1 **

* «Όταν πηγαίνω στο μουσείο», «Να φέρουμε όλα τα παιχνίδια! Γιούπι, π. ωραία, νιώθω τέλεια, μπορούμε να φέρουμε τα ωραιότερα παιχνίδια, τι χαρά! Θα φέρουμε Polly pocket και κατασκευές!»

** κενή απάντηση

Ο πίνακας 4 παρουσιάζει τον αριθμό των στερεοτυπικών αντιλήψεων που εμφανίστηκαν στις απαντήσεις των μαθητών στην ερώτηση 1 του ερωτηματολογίου («Μουσείο». Γράψτε τι σας έρχεται στο μυαλό με αυτήν τη λέξη), πριν και μετά την εφαρμογή του προγράμματος. Όπως προκύπτει από τα παραπάνω δεδομένα, οι σκέψεις των μαθητών που συνδέονταν με μονομερείς αντιλήψεις για τα μουσεία, όπως η σύνδεση του μουσείου με την ιστορικότητα και τη μεγάλη αξία των εκθεμάτων, η στατική αντίληψη της ιστορίας και η σύνδεση του μουσείου με το παρελθόν, ή η αντίληψη των μουσείων ως κουραστικά, βαρετά, μεγάλα και μη προσιτά στο κοινό, μειώνονται αισθητά ή εξαφανίζονται στις απαντήσεις της συγκεκριμένης ερώτησης μετά από την εφαρμογή του προγράμματος. Αντίστοιχα, σκέψεις των μαθητών που εκφράζουν έναν πιο διευρυμένο και ανοιχτό ρόλο του μουσείου, αυξάνονται σημαντικά στο τέλος του προγράμματος.

Πίνακας 5: Αριθμός στερεοτυπικών αντιλήψεων στις απαντήσεις που δόθηκαν πριν και μετά το πρόγραμμα, με βάση την Ερώτηση 2: Τι μπορούμε να βρούμε μέσα σε ένα μουσείο;

Κατηγορίες στερεοτυπικών αντιλήψεων	Πριν από το πρόγραμμα	Μετά το πρόγραμμα
1. Σύνδεση του μουσείου με την ιστορικότητα και τη μεγάλη αξία των εκθεμάτων.	9	1
2. Σύνδεση του μουσείου με τη γνώση, τη μόρφωση, τη δημιουργικότητα, την ψυχαγωγία.	1	4
3. Κουραστικά – βαρετά - μεγάλα και μη προσιτά μουσεία.	0	0
4. Σύνδεση του μουσείου με το παρελθόν – στατική αντίληψη της ιστορίας.	9	0
5. Διευρυμένη αντίληψη για τα μουσεία – διαφορετικοί τύποι μουσείων, εκθεμάτων, δραστηριοτήτων.	7	20
6. Μη αξιολογήσιμα αποτελέσματα.	0	0

Ο πίνακας 5 παρουσιάζει τον αριθμό των στερεοτυπικών αντιλήψεων που εμφανίστηκαν στις απαντήσεις των μαθητών στην ερώτηση 2 του ερωτηματολογίου (Τι μπορούμε να βρούμε μέσα σε ένα μουσείο;), πριν και μετά την εφαρμογή του προγράμματος. Παρατηρείται ότι η 3^η στερεοτυπική αντίληψη (Κουραστικά – βαρετά - μεγάλα και μη προσιτά μουσεία) δεν εμφανίζεται στις σκέψεις των μαθητών ούτε πριν ούτε μετά το πρόγραμμα στις απαντήσεις της συγκεκριμένης ερώτησης, ενώ καταγράφονται σημαντικές αλλαγές στο περιεχόμενο των απαντήσεων των μαθητών που εκφράζουν τις υπόλοιπες αντιλήψεις, πριν και μετά από το πρόγραμμα. Συγκεκριμένα, οι σκέψεις των μαθητών για τα μουσεία, που συνδέονταν με την ιστορικότητα και τη μεγάλη αξία των εκθεμάτων ή τη στατική αντίληψη της ιστορίας μειώνονται σημαντικά στο τέλος του προγράμματος, ενώ οι σκέψεις που εκφράζουν πιο διευρυμένες αντιλήψεις για τα μουσεία αυξάνονται.

Πίνακας 6: Αριθμός στερεοτυπικών αντιλήψεων στις απαντήσεις που δόθηκαν πριν και μετά το πρόγραμμα, με βάση την Ερώτηση 3: Τι δραστηριότητες μπορούμε να κάνουμε (σε ένα μουσείο);

Κατηγορίες στερεοτυπικών αντιλήψεων	Πριν από το πρόγραμμα	Μετά το πρόγραμμα
1. Σύνδεση του μουσείου με την ιστορικότητα και τη μεγάλη αξία των εκθεμάτων.	3	0
2. Σύνδεση του μουσείου με τη γνώση, τη μόρφωση, τη δημιουργικότητα, την ψυχαγωγία.	11	19
3. Κουραστικά – βαρετά - μεγάλα και μη προσιτά μουσεία.	9	3
4. Σύνδεση του μουσείου με το παρελθόν – στατική αντίληψη της ιστορίας.	1	0
5. Διευρυμένη αντίληψη για τα μουσεία – διαφορετικοί τύποι μουσείων, εκθεμάτων, δραστηριοτήτων.	0	8
6. Μη αξιολογήσιμα αποτελέσματα.	1*	0

* κενή απάντηση

Ο πίνακας 6 παρουσιάζει τον αριθμό των στερεοτυπικών αντιλήψεων που εμφανίστηκαν στις απαντήσεις των μαθητών στην ερώτηση 3 (Τι δραστηριότητες μπορούμε να κάνουμε σε ένα μουσείο;) πριν και μετά την εφαρμογή του προγράμματος. Οι σκέψεις των μαθητών που εκφράστηκαν στη συγκεκριμένη ερώτηση, φαίνεται σχεδόν να μοιράζονται μεταξύ των αντιλήψεων 2 (Σύνδεση του μουσείου με τη γνώση, τη μόρφωση, τη δημιουργικότητα, την ψυχαγωγία) και 3 (Κουραστικά – βαρετά - μεγάλα και μη προσιτά μουσεία) πριν από την εφαρμογή του προγράμματος, ενώ μετά το πρόγραμμα οι περισσότερες σκέψεις που εκφράζονται στις απαντήσεις των μαθητών, κατατάσσονται στην αντίληψη 2, τη σύνδεση δηλ. του μουσείου με τη γνώση, τη μόρφωση, τη δημιουργικότητα και την ψυχαγωγία.

Πίνακας 7: Συνολικός αριθμός των στερεοτυπικών αντιλήψεων για τα μουσεία που εκφράστηκαν στις απαντήσεις των μαθητών πριν και μετά το πρόγραμμα και στις 3 ερωτήσεις του ερωτηματολογίου.

Κατηγορίες στερεοτυπικών αντιλήψεων	Πριν από το πρόγραμμα	Μετά το πρόγραμμα
1. Σύνδεση του μουσείου με την ιστορικότητα και τη μεγάλη αξία των εκθεμάτων.	16	1
2. Σύνδεση του μουσείου με τη γνώση, τη μόρφωση, τη δημιουργικότητα, την ψυχαγωγία.	22	37
3. Κουραστικά – βαρετά - μεγάλα και μη προσιτά μουσεία.	13	3
4. Σύνδεση του μουσείου με το παρελθόν – στατική αντίληψη της ιστορίας.	14	0
5. Διευρυμένη αντίληψη για τα μουσεία – διαφορετικοί τύποι μουσείων, εκθεμάτων, δραστηριοτήτων.	7	40
6. Μη αξιολογήσιμα αποτελέσματα.	3	1
Σύνολο	75	82

Ο πίνακας 7 παρουσιάζει το συνολικό αριθμό των στερεοτυπικών αντιλήψεων των μαθητών για τα μουσεία, που εκφράστηκαν στις απαντήσεις τους και στις 3 ερωτήσεις του ερωτηματολογίου. Όπως παρατηρείται, οι σκέψεις που εκφράστηκαν στις απαντήσεις των μαθητών πριν από την εφαρμογή του προγράμματος ήταν συνολικά 75, ενώ μετά την εφαρμογή του προγράμματος εντοπίζεται εμπλουτισμός των απαντήσεων, καθώς εκφράζονται 82 σκέψεις στις συνολικές απαντήσεις τους. Η θετική προδιάθεση των μαθητών για το πρόγραμμα φαίνεται και από το στοιχείο, ότι οι περισσότερες σκέψεις των μαθητών πριν το πρόγραμμα αφορούσαν τη σύνδεση του μουσείου με θετικά στοιχεία, όπως η γνώση, η μόρφωση, η δημιουργικότητα και η ψυχαγωγία.

Επισημαίνεται τέλος, ότι στις αρχικές καταμετρήσεις εντοπίζονται όλες οι κατηγορίες στερεοτυπικών αντιλήψεων στις απαντήσεις των μαθητών, ενώ μετά την εφαρμογή του προγράμματος, δεν υπάρχει πλέον η αντίληψη που αφορά τη σύνδεση του μουσείου με το παρελθόν και τη στατική αντίληψη της ιστορίας.

Η 4^η ερώτηση του ερωτηματολογίου, «Σκεφτείτε ένα μουσείο που γνωρίζετε. Τι σας έκανε εντύπωση (καλή και κακή) σε αυτό; Γιατί;», δεν περιλαμβάνεται στους παραπάνω πίνακες, καθώς, όπως αναφέρθηκε, οι απαντήσεις που δόθηκαν σε αυτήν την ερώτηση, δεν κατατάσσονται στις επιλεγμένες κατηγορίες στερεοτυπικών αντιλήψεων. Ο στόχος της συγκεκριμένης ερώτησης ήταν να διερευνηθούν οι γνώσεις και στάσεις των μαθητών απέναντι σε παλαιότερες δικές τους μουσειακές εμπειρίες.

Παρακάτω παρουσιάζονται οι απαντήσεις των μαθητών πριν και μετά την εφαρμογή του προγράμματος στην 4^η ερώτηση: Σκεφτείτε ένα μουσείο που γνωρίζετε. Τι σας έκανε εντύπωση (καλή και κακή) σε αυτό; Γιατί;

Απαντήσεις πριν από την εφαρμογή του προγράμματος:

Επτά παιδιά από τα 22, ανέφεραν στις απαντήσεις τους στην ερώτηση 4, το Μουσείο της Ακρόπολης. Συγκεκριμένα, οι απαντήσεις τους αφορούσαν κυρίως θετικές κρίσεις για τον τύπο των εκθεμάτων του μουσείου, λόγω της ύπαρξης αρχαίων εκθεμάτων, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στα αγάλματα και την αρχαία πόλη κάτω από το δάπεδο.

πχ. «Το μουσείο που γνωρίζω είναι το μουσείο της Ακρόπολης και μου είχε κάνει ωραία εντύπωση γιατί είδα αγάλματα και παλιά πράγματα», «Το μουσείο της Ακρόπολης μου έχει κάνει καλή εντύπωση γιατί γνωρίζω τη ζωή των αρχαίων κάτι απίστευτο για τα ανθρώπινα μάτια.», «Μου έκανε μεγάλη εντύπωση ότι κάτω από το μουσείο βρισκόταν μία τεράστια πόλη που είχε ανακαλυφθεί.»

Πέντε παιδιά από τα 22, ανέφεραν στις απαντήσεις τους στην ερώτηση 4 ότι δεν γνωρίζουν κάποιο μουσείο ή δεν έχουν επισκεφθεί ακόμα κάποιο.

πχ. «Δεν έχω πάει ακόμα.», «Δεν ξέρω.»

Πέντε παιδιά από τα 22 έδωσαν κενή απάντηση στην ερώτηση 4.

Ένα παιδί από τα 22 ανέφερε στην απάντηση του στην ερώτηση 4 το Μουσείο Γουλανδρή. Συγκεκριμένα, αναφέρει θετική εντύπωση για το μουσείο, λόγω του τύπου των εκθεμάτων του και του τρόπου έκθεσής τους.

«Μου αρέσει γιατί μου αρέσουν τα ζώα και να είναι βαλσαμωμένα»

Ένα παιδί από τα 22 ανέφερε στην απάντηση του στην ερώτηση 4 το Μουσείο Αυτοκινήτων. Συγκεκριμένα, αναφέρει θετική εντύπωση για το μουσείο, λόγω της ύπαρξης παλιών εκθεμάτων.

«Ένα μουσείο που γνωρίζω και έχω πάει είναι το μουσείο Αυτοκινήτων. Είναι πολύ ωραίο γιατί έχει πολλά αυτοκίνητα που είναι παλιά.»

Ένα παιδί από τα 22 ανέφερε στην απάντηση του στην ερώτηση 4 το Μουσείο –Σπίτι του Κολοκοτρώνη. Συγκεκριμένα, αναφέρει θετική εντύπωση για το μουσείο, λόγω του τύπου των εκθεμάτων του.

«Μου άρεσε γιατί μου αρέσουν πολύ οι ήρωες του 1821.»

Ένα παιδί από τα 22 ανέφερε στην απάντηση του στην ερώτηση 4 το Μουσείο Κέρινων Ομοιωμάτων Ιωαννίνων. Συγκεκριμένα, αναφέρει θετική εντύπωση για το μουσείο, λόγω του τύπου των εκθεμάτων του.

«Μου έχει κάνει καλή εντύπωση τα κέρινα ομοιώματα, οι φυλακές, τα όπλα αυτά.»

Ένα παιδί από τα 22 ανέφερε στην απάντηση του στην ερώτηση 4 το Μουσείο Συναισθημάτων. Συγκεκριμένα, αναφέρει θετική εντύπωση για το μουσείο, λόγω του τύπου των εκθεμάτων του.

«Το μουσείο συναισθημάτων είναι ένα μουσείο που έχει κομμένα χαρτόνια με κότες που κάνουν συναισθήματα, μου άρεσε και μου έκανε εντύπωση.»

Απαντήσεις μετά την εφαρμογή του προγράμματος:

Επτά παιδιά από τα 22, ανέφεραν στις απαντήσεις τους στην ερώτηση 4, το Μουσείο της Ακρόπολης. Συγκεκριμένα, ανέφεραν θετικές εντυπώσεις για το μουσείο, λόγω του τύπου των εκθεμάτων του και του τρόπου αναπαράστασης τους.

πχ. «Στο μουσείο της Ακρόπολης μου έχει κάνει εντύπωση αυτό το γυαλί που έχουν βάλει για να φαίνονται από κάτω τα παλιά σπίτια που είχαν οι αρχαίοι Έλληνες.», «Στο μουσείο της Ακρόπολης που έχω πάει, μου άρεσε πολύ όταν ήμαστε στο κήπο του και από κάτω το πάτωμα είναι γυάλινο και μέσα του έχει μία παλιά πόλη...Γιατί είναι εντυπωσιακό.», «Το μουσείο της Ακρόπολης μου έκανε εντύπωση γιατί βλέπουμε αγάλματα και γιατί τα πλακάκια είναι διάφανα και βλέπεις από κάτω.»

Τέσσερα παιδιά από τα 22, έδωσαν κενή απάντηση στην ερώτηση 4.

Τρία παιδιά από τα 22, ανέφεραν στις απαντήσεις τους στην ερώτηση 4, το Μουσείο Συναισθημάτων. Συγκεκριμένα, ανέφεραν θετικές εντυπώσεις για το μουσείο, λόγω των δραστηριοτήτων που γίνονται μέσα σε αυτό.

πχ. «Γνωρίζω ένα μουσείο που το λένε μουσείο συναισθημάτων και αυτό το μουσείο μου έκανε μεγάλη εντύπωση. Γιατί εκεί κάναμε διάφορες δραστηριότητες όπως: παίζαμε παιχνίδια με συναισθήματα ζωγραφίσαμε εικόνες και τις περιγράφαμε με συναισθήματα.» «Στο μουσείο συναισθημάτων με εντυπωσίασαν πολύ οι δραστηριότητες που είχαμε κάνει εγώ και οι συμμαθητές μου.», «το μουσείο συναισθημάτων. Η κακή εντύπωση σ' αυτό είναι ότι έχει λίγες αίθουσες ενώ μου αρέσουν τα μεγάλα μουσεία καλή εντύπωση σ' αυτό είναι τα διασκεδαστικά παιχνίδια που έχει μέσα.»

Δύο παιδιά από τα 22, ανέφεραν στις απαντήσεις τους στην ερώτηση 4 το Μουσείο Παιχνιδιών (της τάξης τους). Συγκεκριμένα, ανέφεραν θετική εντύπωση για το μουσείο, λόγω του τύπου των εκθεμάτων του και του τρόπου δημιουργίας του μουσείου.

«Δεν έχω πάει σε πολλά αλλά μ' αρέσει το δικό μας. Αυτό με τα παιχνίδια μου φέρνει καλές σκέψεις όπως: περηφάνια γιατί βοηθάω, είμαι μέλος μίας ομάδας και συνεργαζόμαστε. Είναι εντυπωσιακό, έχει ωραία πράγματα και έχει πλάκα.»

«Μου έκανε καλή εντύπωση ένα μουσείο με τα παιχνίδια που μπορούμε να τα δούμε, να τα αγγίζουμε και να παίζουμε.»

Τρία παιδιά από τα 22, ανέφεραν στις απαντήσεις τους στην ερώτηση 4 το Μουσείο Μπενάκη. Συγκεκριμένα, ανέφεραν κυρίως θετικές εντυπώσεις για το μουσείο, λόγω του τύπου των εκθεμάτων του και του τρόπου παρουσίασης τους.

«Το μουσείο που σκέφτομαι είναι το μουσείο Μπενάκη και καλή εντύπωση μου έκανε πόσο μεγάλο ήταν και τα πράγματα του.» «Μου αρέσει και να φτιάχνω ιστορίες με τα πράγματα. Κακή εντύπωση μου έκανε ότι ήταν λίγο ακριβό.» «Μου άρεσε το μουσείο Μπενάκη γιατί είναι μεγάλο και έχει πάρα πολλά πράγματα που μπορείς να δεις και να παίζεις ένα παιχνίδι που βρίσκεις ιστορίες.»

Ένα παιδί από τα 22 ανέφερε στην απάντηση του στην ερώτηση 4 το Κέντρο Πολιτισμού: Ελληνικός κόσμος. Συγκεκριμένα, ανέφερε θετική εντύπωση για τον τρόπο αναπαράστασης των εκθεμάτων του.

«Δεν έχω πάει αλλά σκέφτομαι ότι είναι πολύ ωραία τα βίντεο και η εικονική πραγματικότητα που βλέπει πράγματα όπως ήταν, κάτι απίστευτο για τα ανθρώπινα μάτια.»

Ένα παιδί από τα 22 ανέφερε στην απάντηση του στην ερώτηση 4 το Μουσείο Γουλανδρή. Συγκεκριμένα, ανέφερε θετική εντύπωση για το μουσείο, λόγω του τρόπου προβολής των εκθεμάτων του.

«Αυτό που μου έκανε εντύπωση είναι ότι τα ζώα ήταν στητά και σαν να είναι ζωντανά, δεν μου έκανε κάτι κακή εντύπωση.»

Ένα παιδί από τα 22 ανέφερε στην απάντηση του στην ερώτηση 4 το Μουσείο Χριστούγεννων. Συγκεκριμένα, ανέφερε θετική εντύπωση για το μουσείο, λόγω του τύπου των εκθεμάτων του.

«Ένα μουσείο με τα Χριστούγεννα! Με μουσική και στολίδια και δέντρα...είναι τέλεια και θα πάω να το δω.»

Τα παραπάνω στοιχεία, παρουσιάζουν τις απαντήσεις των μαθητών στην ερώτηση 4 του ερωτηματολογίου (Σκεφτείτε ένα μουσείο που γνωρίζετε. Τι σας έκανε εντύπωση (καλή και κακή) σε αυτό; Γιατί;). Επισημαίνεται ότι από την αρχή του προγράμματος, έντεκα από τους 22 μαθητές ανέφεραν στις απαντήσεις τους στην ερώτηση αυτή, κάποιο μουσείο που γνώριζαν, ενώ μετά την εφαρμογή του προγράμματος οι απαντήσεις εμπλουτίστηκαν, καθώς οι μαθητές που ανέφεραν κάποιο μουσείο στις απαντήσεις τους, έγιναν δεκαοχτώ.

Παρατηρείται τέλος, ότι εκτός από το μουσείο της Ακρόπολης, το μουσείο Γουλανδρή και το Μουσείο Συναισθημάτων που εμφανίστηκαν στις απαντήσεις των μαθητών και πριν και μετά την εφαρμογή του προγράμματος, τα υπόλοιπα μουσεία που αναφέρθηκαν είναι διαφορετικά στην αρχή και στο τέλος του ερευνητικού προγράμματος.

3.4. Συζήτηση των αποτελεσμάτων.

Με βάση τα δεδομένα που συλλέχθηκαν και παρουσιάστηκαν στο κεφάλαιο 4.3., αλλά και τις προφορικές συζητήσεις με τους μαθητές κατά τη διάρκεια εφαρμογής του ερευνητικού προγράμματος, αναφέρονται οι εξής παρατηρήσεις:

3.4.1. Γενικές παρατηρήσεις.

1. Το δείγμα του ερευνητικού προγράμματος (N=22) φαίνεται να είναι από την αρχή ενημερωμένο και θετικά προκατειλημμένο απέναντι στα μουσεία, στοιχείο που προκύπτει μέσα από τις συζητήσεις με τους μαθητές για πρότερες γνώσεις και εμπειρίες τους, αλλά και μέσα από τις απαντήσεις τους πριν την εφαρμογή του προγράμματος στο ερωτηματολόγιο, και ιδιαίτερα στην 4^η ερώτηση (Σκεφτείτε ένα μουσείο που γνωρίζετε. Τι σας έκανε εντύπωση (καλή και κακή) σε αυτό; Γιατί;). Χαρακτηριστικά, πολλοί μαθητές (14/22 όπως επισημάνθηκε), κατά τη διάρκεια της πρώτης συνάντησης ανέφεραν διάφορα μουσεία της Ελλάδας και του εξωτερικού που γνώριζαν, θαυμάζοντας τα εκθέματα τους, ενώ και στις γραπτές απαντήσεις τους εμφανίζεται η κατηγορία στερεοτυπικών αντιλήψεων 2 (Σύνδεση του μουσείου με τη γνώση, τη μόρφωση, τη δημιουργικότητα, την ψυχαγωγία), που αποτελεί θετική κρίση για τα μουσεία. Το γεγονός αυτό, κρίνεται καλό υπόβαθρο για την παρακολούθηση του προγράμματος από τους μαθητές και φαίνεται να παίζει καθοριστικό ρόλο στην αποδοχή του ερευνητικού σχεδίου και την επιτυχή εφαρμογή του.
2. Οι απαντήσεις των μαθητών πριν και μετά από το πρόγραμμα εμφανίζουν αναμενόμενα διαφορές, όπως φαίνεται και στους πίνακες 4,5,6,7. Γενικά, παρατηρείται μείωση των απαντήσεων που σχετίζονται με τις αντιλήψεις που αφορούν τη σύνδεση του μουσείου με την ιστορικότητα, το παρελθόν, τη μεγάλη αξία των εκθεμάτων και την κουραστική μουσειακή εμπειρία και αύξηση των απαντήσεων που συνδέουν το μουσείο με τη γνώση, τη μόρφωση, τη δημιουργικότητα και την ψυχαγωγία ή με τους διαφορετικούς τύπους και τρόπους μουσειακών εκθέσεων. Το γεγονός αυτό, φαίνεται να προωθεί την άποψη ότι η εφαρμογή του ερευνητικού προγράμματος, μπορεί να φέρει αλλαγή στις αντιλήψεις και στάσεις των μαθητών σε σχέση με τα μουσεία.
3. Η πρότερη γνώση και οι προηγούμενες εμπειρίες των μαθητών σχετικά με τα μουσεία διαμορφώνουν την αντίληψη τους για αυτά. Συγκεκριμένα, όπως διαφαίνεται από τις απαντήσεις των μαθητών στην ερώτηση 4 (Σκεφτείτε ένα μουσείο που γνωρίζετε. Τι σας έκανε εντύπωση (καλή και κακή) σε αυτό; Γιατί;), 12/22 μαθητές μπορούσαν να ανακαλέσουν στο μυαλό τους μουσειακές εμπειρίες τις οποίες έκριναν θετικά, κυρίως λόγω του τύπου των εκθεμάτων. Στην ίδια ερώτηση μετά το πρόγραμμα, οι μαθητές

που αναφέρουν μουσειακές εμπειρίες είναι 18/22, γεγονός που ίσως δείχνει μεγαλύτερη εξοικείωση και άνεση με το θέμα.

Καθώς ο στόχος της ερώτησης 4, για τη διερεύνηση των αντιλήψεων των μαθητών σχετικά με της μουσειακές εμπειρίες τους επιτεύχθηκε, παρατηρήθηκε ότι ενώ αρκετοί μαθητές αναφέρθηκαν σε προσωπικές μουσειακές τους εμπειρίες, η πλειοψηφία τους τις χαρακτήρισε μόνο ως θετικές, αγνοώντας το κομμάτι της ερώτησης που αναφέρεται στις κακές εντυπώσεις. Το στοιχείο αυτό, φαίνεται να οφείλεται στον ενθουσιασμό τους για τη εφαρμογή του συγκεκριμένου προγράμματος, αλλά και στην έλλειψη πολλών μουσειακών εμπειριών, ώστε να μπορούν να τις κρίνουν. Επισημαίνεται επίσης, ότι και μετά το τέλος του προγράμματος, οι περισσότεροι μαθητές (14/22) απάντησαν για μουσεία που είχαν πραγματικά επισκεφθεί και 4/22 ανέφεραν μουσεία που είχαν επισκεφθεί ψηφιακά στην τάξη κατά τη διάρκεια εφαρμογής του ερευνητικού προγράμματος.

Η βασική αλλαγή που παρατηρείται στις απαντήσεις των μαθητών στη συγκεκριμένη ερώτηση μετά την εφαρμογή του προγράμματος, είναι ο εμπλουτισμός του λεξιλογίου σχετικά με τα μουσεία, με μεγαλύτερες και πληρέστερες απαντήσεις που έχουν αναφορές όχι μόνο στον τύπο των εκθεμάτων αλλά και στον τρόπο παρουσίασης τους. Επισημαίνεται επίσης το στοιχείο, ότι κάποια μουσεία για τα οποία μίλησαν οι ίδιοι οι μαθητές κατά τη διάρκεια των συζητήσεων (πχ. Μουσείο Χριστουγέννων, μουσείο Φυσικής Ιστορίας Λονδίνου), δεν αναφέρθηκαν στις πρώτες γραπτές απαντήσεις τους.

Εντύπωση προκαλεί τέλος, ότι το Μουσείο Συναισθημάτων, μη ανήκοντας στον «παραδοσιακό» τύπο μουσείου λόγω της διαφορετικότητας των εκθεμάτων του, αναφέρθηκε μόνο από έναν μαθητή στα πρώτα ερωτηματολόγια και από κανέναν στις αρχικές προφορικές συζητήσεις, παρόλο που οι μαθητές το είχαν επισκεφθεί με το σχολείο 2 εβδομάδες πριν από την έναρξη του ερευνητικού προγράμματος. Αντίθετα, στο τέλος του προγράμματος, υπήρξαν περισσότερες αναφορές σε αυτό, είτε στα ερωτηματολόγια (3/22 μαθητές), είτε στις προφορικές συζητήσεις. Το γεγονός αυτό, φαίνεται να δείχνει ότι αρχικά ίσως να μην είχε θεωρηθεί «μουσείο» από τους μαθητές, ενώ μετά την εφαρμογή του προγράμματος και τη διεύρυνση του όρου «μουσείο», το ενέταξαν σε αυτήν την κατηγορία.

4. Παρατηρήθηκε τέλος, ότι αντικείμενα του υλικού πολιτισμού, ιδιαίτερα όταν εκθέτονται με βάση μία ιστορία (αναπαριστούν δηλ. μία εικόνα), πχ. Μουσείο

Μπενάκη, Μουσείο Κεραμικής, Μουσείο Ακρόπολης, Metropolitan Museum of Art της Νέας Υόρκης), κινούν ιδιαίτερα το ενδιαφέρον των μαθητών σε σχέση με άλλα εκθέματα και τρόπους αναπαράστασης. Συγκεκριμένα, 11/22 μαθητές αναφέρουν στις απαντήσεις τους, ότι τους κάνει ιδιαίτερη εντύπωση ότι μπορούν να δουν, «πώς ντύνονταν τα παιδιά της παλιά εποχής», τα «χρησιμοποιημένα» όπλα και ρούχα των ηρώων του 1821, ή η αρχαία πόλη κάτω από το μουσείο της Ακρόπολης που δείχνει «πώς ζούσαν οι αρχαίοι Έλληνες».

Ο συγκεκριμένος τρόπος παρουσίασης των εκθεμάτων με τέτοιο τρόπο ώστε να αναπαριστούν ιστορίες, καθώς εντυπωσίασε τους μαθητές, χρησιμοποιήθηκε και στο στήσιμο του «Μουσείου Παιχνιδιών» της τάξης τους. Οι ίδιοι εφάρμοσαν τα στοιχεία που κράτησαν από τις παρουσιάσεις των μουσείων και στο δικό τους μουσείο, παρουσιάζοντας τα παιχνίδια παρατακτικά ή δημιουργώντας ιστορίες (διάθεση αφήγησης μέσα από τα εκθέματα), χρησιμοποιώντας λεξάντες και αφίσες, ενώ επέλεξαν επίσης τη χρήση βίντεο με αφήγηση και μουσική.

3.4.2. Συζήτηση των αποτελεσμάτων ως προς τις επιλεγμένες κατηγορίες αντιλήψεων.

1. Σύνδεση του μουσείου με την ιστορικότητα και τη μεγάλη αξία των εκθεμάτων.

Η σύνδεση του μουσείου με την ιστορικότητα και τη μεγάλη αξία των εκθεμάτων, φαίνεται να είναι αρκετά ισχυρή, καθώς εμφανίζεται 16 φορές ως σκέψη στις απαντήσεις των μαθητών στο σύνολο των 75 σκέψεων που καταμετρήθηκαν πριν από την εφαρμογή του προγράμματος (πίνακας 7). Η αντίληψη αυτή, συναντάται στις απαντήσεις και των τριών πρώτων ερωτήσεων του ερωτηματολογίου (πίνακας 2), με περισσότερες αναφορές να γίνονται στις απαντήσεις της ερώτησης 2 [Τι μπορούμε να βρούμε μέσα σε ένα μουσείο (9 αναφορές, βλ. πίνακα 5)], η οποία ευνοεί απαντήσεις σχετικές με τον τύπο των εκθεμάτων. Αντίστοιχα, μετά την εφαρμογή του προγράμματος η συγκεκριμένη αντίληψη, συναντάται μόνο 1 φορά στο σύνολο των 82 σκέψεων που εκφράζονται στις απαντήσεις των μαθητών, και συγκεκριμένα στην ερώτηση 2. (Πίνακας 7).

Μεγάλο μέρος των αρχικών απαντήσεων, αναφέρουν την ύπαρξη στα μουσεία πολύτιμων ή μεγάλης αξίας αντικειμένων, στοιχείο που μειώνεται σημαντικά, όπως φαίνεται, μετά την εφαρμογή του προγράμματος, καθώς οι περισσότερες απαντήσεις εμπλουτίζονται, αναφέροντας την ύπαρξη στα μουσεία όχι μόνο πολύτιμων αλλά και απλών - καθημερινών πραγμάτων. Η αλλαγή αυτή, φαίνεται να οφείλεται στην παρουσίαση μουσείων με

αντικείμενα μικρής, καθημερινή αξίας, αλλά και στο γεγονός ότι οι μαθητές έστησαν ένα μουσείο με τα παιχνίδια τους, στοιχείο που διευρύνει το φάσμα των πιθανών εκθεμάτων ενός μουσείου.

2. Σύνδεση του μουσείου με τη γνώση, τη μόρφωση, τη δημιουργικότητα, την ψυχαγωγία.

Η θετική προδιάθεση των μαθητών απέναντι στα μουσεία επιβεβαιώνεται με το γεγονός ότι πριν την εφαρμογή του προγράμματος υπάρχουν 22 αναφορές (σκέψεις) στις απαντήσεις των μαθητών στο σύνολο των 75 σκέψεων που εκφράζονται, που συνδέουν το μουσείο με τη γνώση, τη μόρφωση, τη δημιουργικότητα και την ψυχαγωγία (Πίνακας 7). Σε αυτήν την κατηγορία, εντάσσονται απαντήσεις που δόθηκαν και στις 3 πρώτες ερωτήσεις του ερωτηματολογίου, με τις περισσότερες να δίνονται στην ερώτηση 3 [Τι δραστηριότητες μπορούμε να κάνουμε (σε ένα μουσείο); (11 αναφορές, βλ. πίνακα 6)]. Παρ' όλα αυτά, διαβάζοντας αναλυτικά τις απαντήσεις των μαθητών, παρατηρείται ότι το μουσείο γίνεται αντιληπτό περισσότερο ως χώρος γνώσης και μάθησης και λιγότερο ως χώρος παιχνιδιού και ψυχαγωγίας. Συγκεκριμένα, οι περισσότερες απαντήσεις που δίνονται πριν από την εφαρμογή του προγράμματος αφορούν τη μάθηση που προσφέρει το μουσείο μέσω των εκθεμάτων του, ενώ εντοπίζονται 3 που αναφέρονται στον ψυχαγωγικό ρόλο του μουσείου μέσω δραστηριοτήτων και παιχνιδιού και 1 που δηλώνει άγνοια των δραστηριοτήτων που μπορούν να γίνουν σε ένα μουσείο. («Μπορούμε να κάνουμε δραστηριότητες, αλλά δεν ξέρω ακριβώς τι.»).

Επισημαίνεται εδώ, ότι οι μαθητές που φαίνεται να έχουν παρακολουθήσει εκπαιδευτικά προγράμματα σε μουσεία (καθώς γνωρίζουν πιθανές δραστηριότητες στο χώρο του μουσείου), αν και λίγοι, φαίνεται να έχουν θετικότερη άποψη για τα μουσεία εν γένει.

Μετά την εφαρμογή του προγράμματος, παρατηρείται αύξηση του αριθμού των απαντήσεων που εμπίπτουν στη συγκεκριμένη κατηγορία (37 αναφορές στο σύνολο των απαντήσεων που δόθηκαν σε όλες τις ερωτήσεις), με τις περισσότερες να δίνονται στην ερώτηση 3 (19 αναφορές/σκέψεις). Η μικρή αυτή αλλαγή, κρίνεται θετικά, καθώς φαίνεται ότι μέσα από τα ψηφιακά παιχνίδια, τις συζητήσεις και τις δραστηριότητες που έγιναν στην τάξη, κάποιοι μαθητές, απέκτησαν θετικότερη αντίληψη για τα μουσεία και τις δραστηριότητες που μπορούν να γίνουν μέσα σε αυτά, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από τις τελευταίες απαντήσεις των παιδιών που αναφέρουν συχνά ως δραστηριότητα και το παιχνίδι μέσω υπολογιστή (πχ. «μπορούμε να δούμε την αίθουσα των ιπποτών και να παίξουμε παιχνίδια μαζί τους στο ίντερνετ για να μάθουμε τη στολή τους»).

3. Κουραστικά – βαρετά - μεγάλα και μη προσιτά μουσεία.

Η αντίληψη των μουσείων ως κουραστικά και βαρετά φαίνεται επίσης να έχει ισχύ στο συγκεκριμένο δείγμα, αν και όχι σε τόσο μεγάλο βαθμό όσο οι άλλες κατηγορίες αντιλήψεων. Συνολικά η κατηγορία αυτή πριν από την εφαρμογή του προγράμματος, εμφανίζεται 13 φορές στο σύνολο των σκέψεων που εκφράστηκαν (49 αναφορές/σκέψεις) στην 1^η και 3^η ερώτηση [του ερωτηματολογίου] (Πίνακας 7), με τις περισσότερες απαντήσεις να δίνονται στην ερώτηση 3 [Τι δραστηριότητες μπορούμε να κάνουμε (σε ένα μουσείο); (9 απαντήσεις βλ. πίνακα 6)]. Αντίστοιχα, μετά την εφαρμογή του προγράμματος, η συγκεκριμένη αντίληψη εμφανίζεται 3 φορές (στην ερώτηση 3) στο σύνολο των 82 σκέψεων που εκφράστηκαν μέσα στις απαντήσεις των μαθητών (πίνακας 7).

Η θεαματική αυτή αλλαγή, που φαίνεται να οφείλεται στο γεγονός ότι μέσα από το πρόγραμμα έγινε προσπάθεια να παρουσιαστεί ένας διαφορετικός τρόπος προσέγγισης του μουσείου, έγινε επίσης αντιληπτή και την ημέρα της 6^{ης} συνάντησης, όπου με αφορμή την ψηφιακή επίσκεψη στο Metropolitan Museum of Art της Νέας Υόρκης, συζητήθηκε ο τρόπος προσέγγισης μεγάλων μουσείων με πολλές αίθουσες και διαφορετικά εκθέματα.

4. Σύνδεση του μουσείου με το παρελθόν – στατική αντίληψη της ιστορίας

Ευρέως εντοπίστηκε επίσης ότι επικρατεί στο δείγμα και η αντίληψη που συνδέει τα μουσεία με το παρελθόν και την αρχαιότητα, καθώς στις περισσότερες απαντήσεις των μαθητών έγινε αναφορά στην ύπαρξη παλιών αντικειμένων, εκθεμάτων, αγαλμάτων κλπ. Συγκεκριμένα τέτοιου τύπου αντιλήψεις εμφανίστηκαν 14 φορές στο σύνολο των 75 σκέψεων που εκφράστηκαν στις απαντήσεις των παιδιών πριν από την εφαρμογή του προγράμματος, κυρίως στην ερώτηση 2 [Τι μπορούμε να βρούμε μέσα σε ένα μουσείο; (9 αναφορές)]. Μετά την εφαρμογή του προγράμματος η αντίληψη αυτή εμφανίζεται 1 φορά στο σύνολο των 82 απαντήσεων, στην ερώτηση 1: «Μουσείο». Γράψτε τι σας έρχεται στο μυαλό με αυτήν τη λέξη. Η αλλαγή αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι οι απαντήσεις των παιδιών μετά την εφαρμογή του προγράμματος, εμπλουτίστηκαν, αναφέροντας την ύπαρξη στα μουσεία όχι μόνο παλιών, αλλά και σύγχρονων εκθεμάτων.

5. Διευρυμένη αντίληψη για τα μουσεία – διαφορετικοί τύποι μουσείων, εκθεμάτων, δραστηριοτήτων.

Η κατηγορία στερεοτυπικής αντίληψης 5, η οποία εκφράζει μία πιο ολοκληρωμένη και διευρυμένη άποψη για τα μουσεία και τις μουσειακές συλλογές, εμφανίζεται πριν από την εφαρμογή του προγράμματος μόνο στις απαντήσεις της ερώτησης 2 (Τι μπορούμε να βρούμε μέσα σε ένα μουσείο;) και μάλιστα εκφράζεται ως σκέψη 7 φορές στο σύνολο των αναφορών/σκέψεων (26) που δίνονται στις απαντήσεις των μαθητών της συγκεκριμένης ερώτησης (πίνακας 7). Μετά την εφαρμογή του προγράμματος, η κατηγορία αυτή, περιλαμβάνει απαντήσεις των μαθητών και των τριών ερωτήσεων και μάλιστα σε μεγαλύτερο ποσοστό από ότι πριν. (πχ. στην ερώτηση 1 εκφράζεται ως σκέψη 12 φορές, στην ερώτηση 2: εκφράζεται 20 φορές και στην ερώτηση 3: 8 φορές). Η αλλαγή αυτή, κρίνεται θετικά, καθώς φαίνεται να αποδεικνύει εμπλουτισμό των γνώσεων των μαθητών σχετικά με τα μουσεία και τη μουσειακή εμπειρία εν γένει.

Παρατηρείται επίσης, ότι αρκετές απαντήσεις μαθητών που δόθηκαν μετά την εφαρμογή του προγράμματος και εντάσσονται στην κατηγορία αυτή, αναφέρουν την πιθανότητα ύπαρξης όχι μόνο θετικών αλλά και αρνητικών μουσειακών εμπειριών, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα τους, κάτι που κρίνεται θετικά, ως απόδειξη της διευρυμένης και μη εξωραϊσμένης αντίληψης τους για τα μουσεία.

4. Συμπεράσματα – Προτάσεις

Παρακάτω παρουσιάζονται τα συμπεράσματα που προέκυψαν από τη θεωρητική έρευνα και την εφαρμογή του ερευνητικού σχεδίου, καθώς και οι δράσεις που προτείνονται για εφαρμογή στο μέλλον με βάση τα παρόντα αποτελέσματα.

4.1. Αξιολόγηση ερευνητικής μελέτης

Συμπερασματικά, το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα κρίνεται επιτυχές, καθώς φαίνεται να κάλυψε τον αρχικό στόχο της ερευνητικής μελέτης, που αφορούσε στην αλλαγή πιθανών στάσεων και στερεοτυπικών αντιλήψεων των μαθητών για τα μουσεία, μέσα από μία σειρά μουσειοπαιδαγωγικών δράσεων, ενώ παράλληλα, όπως καταγράφηκε από τις απαντήσεις των μαθητών, παρατηρήθηκε εμπλουτισμός του λεξιλογίου και των σκέψεων τους σχετικά με τα μουσεία, στοιχείο που κρίνεται επίσης θετικά.

Οι αντιλήψεις που καταγράφηκαν στη θεωρητική έρευνα, ότι ισχύουν ευρέως στο κοινό (βλ. Ενότητα 3.2.2.), εντοπίστηκαν και στο επιλεγμένο δείγμα των μαθητών, οι οποίοι βέβαια επισημαίνεται, ότι είχαν ήδη (πριν την εφαρμογή του προγράμματος) αρκετές γνώσεις και εμπειρίες, αν και όχι απαραίτητα θετικές, σχετικά με τα μουσεία. Το στοιχείο αυτό πιθανώς να οφείλεται και στο συγκεκριμένο σχολείο, στο οποίο έλαβε χώρα το ερευνητικό πρόγραμμα, που ως ιδιωτικό, συμμετέχει σε περισσότερες δραστηριότητες εκτός του σχολικού προγράμματος, δίνοντας περισσότερα ερεθίσματα στους μαθητές. Παράλληλα, οι πρότερες γνώσεις και εμπειρίες των μαθητών, μπορεί να οφείλονται και στο γεγονός ότι οι οικογένειές τους, έχοντας καλή οικονομική κατάσταση, μπορεί να αφιερώνουν περισσότερο χρόνο σε τέτοιες δραστηριότητες, παραδοχή που στηρίζεται στις αναφορές της Hood (2004: 150) για τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των ανθρώπων που επισκέπτονται τα μουσεία (έρευνα που διεξήχθη στην Αμερική).

Η χρήση νέων τεχνολογιών και ιδιαίτερα του διαδικτύου, που χρησιμοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια εφαρμογής του προγράμματος, παρατηρήθηκε ότι κίνησαν το ενδιαφέρον των μαθητών, ενώ τους κινητοποίησαν να ψάξουν και πέρα από αυτά που τους παρουσιάστηκαν, στοιχείο πολύ σημαντικό, καθώς με τον τρόπο αυτό προωθείται το «ανακαλυπτικό μοντέλο μάθησης» του Hein (1998: 25), οδηγώντας στην ενεργητική και βιωματική μάθηση. Αναμενόμενα φαίνεται, ότι η χρήση αντίστοιχων μέσων, μπορεί να συμβάλει και στην άρση στερεοτύπων που συνδέονται με τη μία και μοναδική αλήθεια των μουσείων.

Οι εικονικές περιηγήσεις για παράδειγμα, κρίνεται ότι μπορεί να δώσουν μία αρκετά καλή εικόνα του μουσείου και των εκθεμάτων του και είναι αρκετά εύχρηστες και για μαθητές αυτής της ηλικίας (Δ Δημοτικού). Παρ' όλα αυτά, ζητούμενο παραμένει η μεγαλύτερη ευκρίνεια και γρήγορη φόρτωση των δεδομένων τους, για ευκολότερη περιήγηση. Οι ψηφιακές φωτογραφίες αντίστοιχα, που παρουσιάστηκαν μέσω υπολογιστή, λειτούργησαν θετικά στη διαμόρφωση άποψης των μαθητών για τα μουσεία, καθώς επικεντρώνονταν ακριβώς στο ζητούμενο θέμα, που δεν ήταν η απλή παρουσίαση εκθεμάτων, αλλά η απόκτηση μία γενικής εντύπωσης για το εκάστοτε μουσείο και τον τρόπο που στήνεται, λειτουργεί, επικοινωνεί και προσεγγίζει τον επισκέπτη. Τα ψηφιακά παιχνίδια τέλος, ήταν ιδιαίτερα ελκυστικά για τους μαθητές, όπως επιβεβαιώνεται και από τις έρευνες των Schaller, Allison-Bunnell, Borun και Chambers (2002: <http://www.archimuse.com/mw2002/papers/schaller/schaller.html>, τελευταία επίσκεψη: 19/5/2012), και θεωρείται για αυτό, ότι μπορούν να συμβάλλουν στην κατανόηση από τους μαθητές του ψυχαγωγικού ρόλου του μουσείου και να οδηγήσουν στη μάθηση μέσω του παιχνιδιού, που είναι και συχνά ζητούμενη σε χώρους άτυπης μάθησης.

Από τις βασικές αδυναμίες του προγράμματος, κρίνεται βέβαια η έλλειψη αρκετού εποπτικού υλικού, ώστε να έχουν πολλοί μαθητές πρόσβαση στο διαδίκτυο και στις ψηφιακές δραστηριότητες και όχι μόνο ο καθοδηγητής ή ένας κάθε φορά μαθητής, όπως τελικά έγινε κατά την εφαρμογή του ερευνητικού προγράμματος. Παράλληλα, αρνητικό θεωρείται και το γεγονός ότι δεν επιτεύχθηκε η πραγματοποίηση πραγματικών επισκέψεων σε μουσεία, όπως είχε αρχικά σχεδιαστεί. Θεωρείται ότι οι μουσειακές επισκέψεις θα εμπλούτιζαν τη μαθησιακή διαδικασία και θα μπορούσαν να δώσουν απτά στοιχεία για τον τρόπο προσέγγισης ενός μουσείου.

Η επαφή των παιδιών με τον τρόπο που το μουσείο στήνεται και λειτουργεί, η γνωριμία δηλ. «με το μουσείο πίσω από το μουσείο» (Γκότσης, Βοσνίδης 2010: 170), , που στόχευε οι μαθητές να γνωρίσουν το μουσείο από κοντά και να μην το θεωρούν ξένο, επιτεύχθηκε τόσο με την παρουσίαση διαφορετικών μουσειακών χώρων, εκθεμάτων και εκθεσιακών λογικών στην τάξη, όσο και με το στήσιμο μουσείου από τους ίδιους τους μαθητές, δηλ. την άμεση επαφή τους με την επιμέλεια έκθεσης, η οποία στο συγκεκριμένο πρόγραμμα χρησιμοποιήθηκε ως εκπαιδευτικό εργαλείο. Η διαδικασία αυτή, παρατηρήθηκε ότι ήταν αρκετά ελκυστική για τους μαθητές, καθώς από την αρχή σημειώθηκε μεγάλη συμμετοχή και ανταπόκριση στο στήσιμο του Μουσείου Παιχνιδιών. Στην επιτυχία του προγράμματος, φαίνεται να οδήγησε και η επιλογή ενός τόσο οικείου θέματος, όπως είναι το παιχνίδι για τα παιδιά, για την έκθεση της τάξης, καθώς όλοι είχαν άποψη για τον τρόπο παρουσίασης των εκθεμάτων και ήταν εύκολη η αφήγηση ιστοριών μέσα από τα αντικείμενα.

Η παρουσίαση του μουσείου στο κοινό από τους ίδιους τους μαθητές, θεωρείται τέλος ότι είχε επιτυχία, καθώς οι ίδιοι φαίνεται να επιβραβεύτηκαν για τη δράση τους και ένιωθαν περήφανοι και πρόθυμοι να ξεναγήσουν, να εξηγήσουν και να γνωρίσουν τους επισκέπτες στο μουσείο, στοιχεία που είναι άλλωστε βασικά για την κάθε μουσειακή εμπειρία. Θετική φαίνεται να ήταν τελικά και η στάση του σχολείου, παρόλο που δεν είχε εφαρμόσει στο παρελθόν αντίστοιχα προγράμματα. Συγκεκριμένα, παραχωρήθηκε ο χώρος δίπλα στο αμφιθέατρο για την παρουσίαση του Μουσείου Παιχνιδιών, συνδυάζοντας την έκθεση με τη χριστουγεννιάτικη σχολική εορτή, έλκοντας περισσότερο κόσμο, ενώ δημοσιεύτηκαν και φωτογραφίες από το Μουσείο στην ιστοσελίδα του σχολείου, επιβραβεύοντας τους συμμετέχοντες μαθητές. Με μεγαλύτερη βέβαια βοήθεια και συμμετοχή από το ίδιο το σχολείο και τους εκπροσώπους του, κρίνεται ότι το πρόγραμμα θα ήταν πιο ολοκληρωμένο και θα μπορούσε να έχει καλύτερη οργάνωση. Παρ' όλα αυτά, θεωρείται ότι με την εφαρμογή του ερευνητικού αυτού προγράμματος, τέθηκαν οι βάσεις για μεγαλύτερη ενασχόληση του σχολείου με θέματα μουσειακής εκπαίδευσης, που ήταν και το ζητούμενο.

4.2. Γενικά συμπεράσματα και προτάσεις

Η παρούσα ερευνητική μελέτη φαίνεται να επιβεβαιώνει και να επισημαίνει τη σημαντικότητα των μουσειακών δράσεων στο σχολείο, για τις στάσεις και αντιλήψεις των μαθητών για τα μουσεία. Οι αντιλήψεις αυτές, φαίνεται να επικρατούν από μικρή ηλικία και μπορούν επομένως να είναι καθοριστικές για τη συνολική εικόνα των επισκεπτών. Η σχέση λοιπόν μουσείου-σχολείου κρίνεται αναγκαία για τη σύγχρονη πολιτισμική εκπαίδευση.

Αν και τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρούνται, όπως αναφέρθηκε, σημαντικά βήματα των ελληνικών μουσείων προς το ευρύ κοινό και τις σχολικές ομάδες ιδιαίτερα, διαπιστώνεται και στην πράξη, ότι το σχολείο δεν έχει κάνει ακόμα σημαντικά βήματα προς το μουσείο, καθώς τα προγράμματα μουσειακής αγωγής στην τάξη, είναι ακόμα περιορισμένα. Παρόλο που οι προγραμματισμένες σχολικές επισκέψεις σε μουσεία πραγματοποιούνται συχνά με επιτυχία, δε φαίνεται να υπάρχει οργανωμένη κατευθυντήρια γραμμή προς το μουσείο, αλλά αντίθετα η προσέγγιση του, έγκειται συχνά στον κάθε εκπαιδευτικό και στο πώς θα δράσει μεμονωμένα.

Παρ' όλα αυτά, όπως φαίνεται και από την παρούσα ερευνητική μελέτη, η μουσειακή εκπαίδευση στο σχολείο είναι πολύ σημαντική, καθώς αποδεικνύεται ότι μπορεί να έχει θετικά αποτελέσματα, κινώντας το ενδιαφέρον των μαθητών, ενώ και οι διάφορες δράσεις της φαίνεται να έχουν ανταπόκριση. Για το λόγο αυτό, προτείνεται η εφαρμογή αντίστοιχων εκπαιδευτικών προγραμμάτων στα σχολεία, που θα προωθούν τη σχέση και συνεργασία μουσείου-σχολείου, ώστε αυτή να ενταχθεί στην καθημερινή σχολική πρακτική και να μην περιορίζεται σε περιστασιακές συναντήσεις. (Κύρδη 2002: 26). Για να είναι βέβαια αυτό εφικτό, απαιτείται ορθή οργάνωση και εφαρμογή των εκπαιδευτικών δράσεων, ώστε να είναι αποτελεσματικές.

Συγκεκριμένα, προτείνεται η χρήση του διαδικτύου και των νέων εργαλείων που προσφέρει (εικονικές περιηγήσεις, ψηφιακά παιχνίδια, παρουσιάσεις) στη μουσειακή εκπαίδευση, για τον εμπλουτισμό των μουσειακών επισκέψεων. Οι νέες τεχνολογίες, αποδεικνύεται ότι μπορούν να λειτουργήσουν θετικά για τη γνωριμία και διαμόρφωση στάσεων για τα μουσεία, όντας ιδιαίτερα ελκυστικές και για τα παιδιά, ενώ προσφέρουν και πληθώρα επιλογών για έρευνα, αξιολόγηση, σύγκριση και εύρεση εναλλακτικών αναγνώσεων των εκθεμάτων, οδηγώντας στην ενεργητική μάθηση, βασικό ζητούμενο της μουσειακής εκπαίδευσης. Η επιλογή των κατάλληλων ψηφιακών εφαρμογών, προσαρμοσμένων στην εκάστοτε ομάδα κοινού, που θα υποστηρίζουν τη συμμετοχή και τη διάδραση, μπορεί να

βοηθήσει στη προετοιμασία των μαθητών για τη μουσειακή επίσκεψη, αλλά και στο μεταγενέστερο στάδιο της εμπέδωσης και αξιολόγησής της.

Κρίνεται λοιπόν αναγκαία, η χρήση των νέων τεχνολογιών και ιδιαίτερα η δημιουργία και ανανέωση των ιστοσελίδων των μουσείων, με στόχο τη δημιουργία ελκυστικών περιβαλλόντων μάθησης, τα οποία να μπορούν να αξιοποιηθούν από το κοινό τους. Το σχολείο αντίστοιχα, οφείλει να εκμεταλλεύεται τις νέες ευκαιρίες μάθησης που προκύπτουν από τη χρήση της τεχνολογίας, χρησιμοποιώντας τα εργαλεία που του παρέχονται.

Η επιμέλεια έκθεσης, προτείνεται στην παρούσα ερευνητική μελέτη, ως βασικό εκπαιδευτικό μουσειακό εργαλείο για χρήση, και στο πλαίσιο του μουσείου αλλά και της σχολικής τάξης (όπως χρησιμοποιήθηκε και στο συγκεκριμένο ερευνητικό πρόγραμμα), καθώς μπορεί να έχει, όπως επισημάνθηκε, θετικά αποτελέσματα στη στάση των μαθητών απέναντι στα μουσεία. Το στήσιμο μουσείου από τους μαθητές, μπορεί να αποδειχθεί μεγάλου εκπαιδευτικού ενδιαφέροντος, με την προϋπόθεση βέβαια ότι εφαρμόζεται σωστά, λαμβάνοντας υπόψη όλους τους παράγοντες μίας μουσειακής έκθεσης, ώστε να μην αποτελεί αποσπασματική προσπάθεια, προωθώντας λανθασμένες αντιλήψεις.

Η πρόταση αυτή, αν και δεν βρίσκει ευρεία εφαρμογή ακόμα στην Ελλάδα, στηρίζεται στο γεγονός ότι σε διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα μουσείων του εξωτερικού (πχ. Liverpool museums²⁶, Michener Art Museum²⁷), δίνεται η δυνατότητα σε παιδιά δημοτικού να στήσουν έναν εκθεσιακό χώρο, ενώ προς αυτήν την κατεύθυνση κινούνται και οι προτάσεις της Πανελλήνιας Ένωσης Πολιτιστικών Θεμάτων,²⁸ όπως αυτές εκφράστηκαν και εφαρμόστηκαν στο 2ο Πανελλήνιο Συμπόσιο "Με τον παλμό του Πολιτισμού για ένα ζωντανό σχολείο" (2011),²⁹ με στόχο την ανάδειξη πολιτιστικών διεργασιών μέσα στο σχολείο.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, προτείνεται η εφαρμογή αντίστοιχων ερευνητικών προγραμμάτων σε ευρύτερο δείγμα μαθητών, ώστε να διευρυνθούν τα παρόντα αποτελέσματα, οδηγώντας στην εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων. Παράλληλα, η

²⁶ Liverpool museums, *The exhibitionists*:

[http://www.liverpoolmuseums.org.uk/nof/maths/access/default.asp?\[nav\]=1](http://www.liverpoolmuseums.org.uk/nof/maths/access/default.asp?[nav]=1)

²⁷ Michener Art Museum , *Δημιούργησε μία έκθεση*:

http://kids.michenerartmuseum.org/?option=com_nex&task=exhibitiontype&Itemid=32

²⁸ Πανελλήνια Ένωση Πολιτιστικών Θεμάτων (Π.Ε.Ε.ΠΟ.ΘΕ.): <http://peepothe.blogspot.gr/>

²⁹ 2ο Πανελλήνιο Συμπόσιο: *Με τον παλμό του Πολιτισμού για ένα ζωντανό σχολείο*, Νέα Εκπαιδευτήρια Γ. Μαλλιάρια (Άλιμος), 1-3 Απριλίου 2011.

εφαρμογή αντίστοιχων ερευνών σε οργανωμένες ομάδες ενηλίκων (πχ. σχολεία δεύτερης ευκαιρίας (ΣΔΕ), Επαγγελματικά Λύκεια (ΕΠΑΛ), ΙΕΚ, ΤΕΙ και πανεπιστήμια), θα μπορούσε επίσης να έχει ενδιαφέροντα αποτελέσματα για τη μουσειακή εκπαίδευση, τα οποία συνοδευόμενα από τα αποτελέσματα των ερευνών κοινού (visitor studies), θα μπορούσαν να καταδείξουν την αποτελεσματικότητα και αναγκαιότητα των μουσειακών δράσεων σε όλες τις ηλικιακές ομάδες.

Η εφαρμογή αντίστοιχων μουσειοπαιδαγωγικών δράσεων στην τυπική εκπαίδευση, κρίνεται λοιπόν ότι μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές, να ευαισθητοποιηθούν και να κινητοποιηθούν σε θέματα πολιτισμού, να προσεγγίσουν τα μουσεία, βλέποντάς τα ως προσιτά και ενδιαφέροντα και όχι ξένα προς αυτούς, μπορεί να συμβάλλει στο να μάθουν ευκολότερα και πιο ευχάριστα, να χρησιμοποιήσουν το μουσείο ως εργαλείο έρευνας και να το εντάξουν στην καθημερινότητα τους.

Τέλος, τα αποτελέσματα της παρούσας ερευνητικής μελέτης, θα είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον να διευρυνθούν, συγκρινόμενα με αποτελέσματα αντίστοιχων μελλοντικών ερευνών, στοιχείο που θα συμβάλλει στη διεξαγωγή γενικευμένων συμπερασμάτων και προτάσεων. Με τον τρόπο αυτό, προωθείται η αναγκαιότητα ύπαρξης της μουσειακής εκπαίδευσης στο σχολείο (ιδιαίτερα σε χώρες όπως η Ελλάδα, που στηρίζονται στον μουσειακό τουρισμό), και μάλιστα όχι περιστασιακά, αλλά ως μέρος «μίας ευρύτερης και μακρόχρονης πολιτισμικής και καλλιτεχνικής αγωγής, με συνέχεια σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες» (Βέμη 2010: 62). Συμπερασματικά, μία τέτοια προσέγγιση, που θα μπορεί πραγματικά να αξιοποιεί τα μουσεία και τους χώρους πολιτισμού ευρύτερα, μπορεί ίσως να θέσει τις προϋποθέσεις για την υποστήριξη του δικαιώματος όλων στον πολιτισμό (Νάκου 2006: 10).

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ελληνόγλωσσες

Βέμη Μπ. (2010). Από τις κούφιες λέξεις στην ομιλία του βιώματος. Στο: Βέμη, Μπ. και Νάκου, Ει. (Επιμ.), *Μουσεία και Εκπαίδευση*. Αθήνα: Νήσος. σ. 57–62.

Γερμανός, Δ. (2010). Το μουσείο πάει «σχολείο»; Στο: Βέμη, Μπ. και Νάκου, Ει. (Επιμ.), *Μουσεία και Εκπαίδευση*, Αθήνα: Νήσος. σ. 287-288.

Γκαζή, Α. & Νικηφορίδου, Α. (2008). Το βίντεο ως ερμηνευτικό μέσο. Η περίπτωση δύο πρόσφατων εκθέσεων στο Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού. Στο: Μπούνια, Α., Νικονάνου, Ν. & Οικονόμου, Μ. (Επιμ.), *Η τεχνολογία στην υπηρεσία της πολιτισμικής κληρονομιάς. Διαχείριση, Εκπαίδευση, Επικοινωνία*, Αθήνα: Καλειδοσκόπιο. σ. 387.

Γράψα, Ι. (2010). *Επιμέλεια και σχεδιασμός έκθεσης*, Μέρος 1^ο, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, με υπεύθυνο καθηγητή τον κ. Ηλιάκη, Μ, Κολλέγιο Βακαλό – University of Derby, MA in interior architectural design. σ. 7–10.

Γκότσης, Στ. (2007). *Αντιμέτωποι με τις προσδοκίες των επισκεπτών*, περιοδικό *Plissia*, τόμος Ι, Υπουργείο Πολιτισμού - Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο. σ. 35-41.

Γκότσης, Στ. (2010). Μουσειακές ερμηνευτικές δράσεις: Επιχειρώντας κάποιες οριοθετήσεις. Στο: Βέμη, Μπ. και Νάκου, Ει. (Επιμ.), *Μουσεία και Εκπαίδευση*. Αθήνα: Νήσος. σ. 140–142.

Γκότσης, Στ. & Βοσνίδης, Π. (2010). Για μία πολύπλευρη μουσειακή εκπαιδευτική πολιτική: Η εμπειρία του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου. Στο: Βέμη, Μπ. και Νάκου, Ει. (Επιμ.), *Μουσεία και Εκπαίδευση*. Αθήνα: Νήσος. σ.170.

Ζαφειράκου, Α. (2000). *Μουσεία και σχολεία, διάλογος και συνεργασίες, αναπαραστάσεις και πρακτικές*, Αθήνα: Τυπωθήτω. σελ. 19.

Ζωγράφος, Θ., Μπέσσοι, Δ. & Μπέσσα, Ε. (2008). *Εικαστικά Α' και Β' Δημοτικού* (βιβλίο μαθητή), Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα. σ. 54-57. :

http://www.pi-schools.gr/books/dimotiko/eikast_a_b/math/math_1_10.pdf

(τελευταία επίσκεψη: 20/4/2012).

Ιορδανίδου, Α., Καννελούπου, Ν., Κοσμά, Ε., Κουταβά, Β., Οικονόμου & Π., Παπαϊωάννου, Π. (2008). *Γλώσσα Στ' Δημοτικού Λέξεις... Φράσεις... Κείμενα γ' τεύχος* (βιβλίο μαθητή), Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη. σ. 57-72:

http://www.pi-schools.gr/books/dimotiko/glossa_st/st_mat_3.pdf

(τελευταία επίσκεψη: 20/4/2012).

Κατσουλάκος, Θ., Κατσαρού, Ε., Λένα & Μ., Καρυώτη, Ι. (2008). *Ιστορία Δ' Δημοτικού Στα Αρχαία Χρόνια* (βιβλίο δασκάλου), Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα. σ.15-16:

http://www.pi-schools.gr/books/dimotiko/history_d/BK_ISTORIA%20D%20DHMOT.pdf

(τελευταία επίσκεψη: 20/4/2012).

Καυταντζόγλου, Ρ., Τουνταςάκη, Ε. & Φρυδάκης, Μ. (2005). *Ιστορία, δομή και λειτουργία των εθνικών μουσείων της Ελλάδας Εθνικό Αρχαιολογικό, Βυζαντινό και Χριστιανικό, Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης. Μια έρευνα κοινού*, Τετράδια Μουσειολογίας, τεύχος 2. σ. 71-74.

Κύρδη, Κ. (2002). Αξιοποίηση των μουσειακών χώρων στο πλαίσιο της διαθεματικής προσέγγισης της σχολικής ύλης. Στο: 6ο Περιφερειακό Σεμινάριο *Μουσείο και Σχολείο*, Καβάλα, 20-22 Σεπτεμβρίου 2002. σ. 26-29.

Κύρδη, Κ. (2010). Αξιοποίηση μουσειακών χώρων στο πλαίσιο της σχολικής πράξης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Στο: Βέμη, Μπ. και Ειρήνη Νάκου, Ει. (Επιμ.), *Μουσεία και Εκπαίδευση*, Αθήνα: Νήσος. σ. 349 – 354.

Κύρδη, Κ. (2010 β). Λαϊκός Πολιτισμός και Σχολείο. Μία δυναμική σχέση. Στο: Γαβριλάκη, Ει. & Κατσαούνη, Φ. (Επιμ.), *Εκπαιδευτικά Προγράμματα και Νεώτερος Πολιτισμός*, Κέντρο Μελέτης Νεώτερης Κεραμικής, Αθήνα. σ. 1,4.

Κουβέλη, Α. (2000). *Η σχέση των μαθητών με το μουσείο: θεωρητική προσέγγιση, έρευνα στην Αθήνα και στην Ικαρία. Εκπαιδευτικά προγράμματα*. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.

Κοσκινά, Κ. (2009). *Αφιέρωμα: Μπιενάλε Σύγχρονης Τέχνης Θεσσαλονίκης*, Περιοδικό Lifo, 25.6.2009: <http://www.lifo.gr/mag/features/1596>

Κόμης, Β. (2004). *Εισαγωγή στις εκπαιδευτικές εφαρμογές των τεχνολογιών της πληροφορίας και των επικοινωνιών*, Αθήνα: Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών. σ.16.

Λάγκαρη, Ει. (2012) (τριμελής επιτροπή: Γεωργιτσογιάννη, Ευ., Γκαζή, Α., Νικολαΐδου, Μ.). *Η χρήση νέων τεχνολογιών στις Εκπαιδευτικές Δράσεις των Μουσείων*, Διπλωματική Εργασία, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο - ΠΜΣ: Εκπαίδευση και Πολιτισμός, Αθήνα. σ. 39:
http://estia.hua.gr:8080/dspace/bitstream/123456789/1732/1/lagkari_eirini.pdf

Μανώλη, Β. (2010). Ψηφιακά παιχνίδια σε ιστοσελίδες ελληνικών μουσείων για μαθητές Δημοτικού Σχολείου. Στο: Τζιμογιάννης, (Επιμ.), Πρακτικά Εργασιών 7ου Πανελλήνιου Συνεδρίου με Διεθνή Συμμετοχή, *Οι ΤΠΕ στην Εκπαίδευση*, τόμος II, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Κόρινθος, 23-26 Σεπτεμβρίου 2010. σ. 263.

Μουζάκης, Χ. (2006). *Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην εκπαίδευση ενηλίκων - Παραδείγματα και περιπτώσεις εφαρμογής*, Αθήνα: Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΙΔΕΚΕ).

Μπούνια, Α., Οικονόμου, Μ. & Πιτσιάβα, Ευ. (2010). Η χρήση νέων τεχνολογιών σε μουσειακά εκπαιδευτικά προγράμματα: αποτελέσματα έρευνας στα ελληνικά μουσεία. Στο: Βέμη, Μπ. και Νάκου, Ει. (Επιμ.), *Μουσεία και Εκπαίδευση*, Αθήνα: Νήσος. σ. 335 – 337.

Μυρογιάννη, Ε. (2011). Μουσειακή εκπαίδευση στο διαδίκτυο. Στο: Καλεσοπούλου, Δ. (Επιμ.), *Παιδί και Εκπαίδευση στο Μουσείο. Θεωρητικές αφηγήσεις, παιδαγωγικές πρακτικές*, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, Ελληνικό Παιδικό Μουσείο. σ. 164.

Μπήτρος, Ι., Δημητρόπουλος, Λ., Βρέλλης, Ι., Βέρρα, Μ., Σιντόρης, Χ., & Αβούρης, Ν. (2010). Μαθαίνοντας σε εικονικά μουσεία. Στο: Τζιμογιάννης (Επιμ.), *Οι ΤΠΕ στην*

Εκπαίδευση, Πρακτικά Εργασιών 7ου Πανελλήνιου Συνεδρίου με Διεθνή Συμμετοχή, τόμος II, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Κόρινθος, 23-26 Σεπτεμβρίου 2010. σ. 737.

Μπακογιάννη, Σ. & Καβακλή, Ε. (2003). *Μουσεία και Ανοικτή Εκπαίδευση: Εκπαιδευτικά Προγράμματα Μουσείων στο Διαδίκτυο*, Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη. σ. 4:

http://www.ct.aegean.gr/people/vkavakli/publications/pdf_files/open03_kavakli.pdf

(τελευταία επίσκεψη: 19/5/12).

Νάκου, Ει. (2006). Μουσεία και σχολεία – Εμπειρίες και προοπτικές. Εισήγηση στο Επιστημονικό Διήμερο με θέμα: *Η τέχνη και ο πολιτισμός ως πεδίο ευέλικτων διαθεματικών προσεγγίσεων*, Προτάσεις για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, Πανεπιστήμιο Κρήτης, 13-14 Μαΐου 2006. σ.1-3,10.

Νάκου, Ει. (2001). *Μουσεία: εμείς, τα πράγματα και ο πολιτισμός*, Αθήνα: Νήσος. σσ. 55-63, 74-76, 159-164.

Νάκου, Ει. (2006). Διδακτική της Ιστορίας, υλικός πολιτισμός και μουσεία. Στο: Κόκκινος, Γ. και Νάκου, Ει. (Επιμ.), *Προσεγγίζοντας την Ιστορική Εκπαίδευση στις Αρχές του 21^{ου} Αιώνα*, Αθήνα: Μεταίχμιο. σ. 280-312.

Νάκου, Ει. (2010). Το μουσείο ως χώρος συνάντησης ποικίλων εκπαιδευτικών αντιλήψεων και πρακτικών: Γενικές παρατηρήσεις με βάση έρευνα σε πανεπιστήμια και μουσεία της χώρας μας. Στο: Βέμη, Μπ. και Νάκου, Ει. (Επιμ.), *Μουσεία και Εκπαίδευση*, Αθήνα: Νήσος. σ: 326 - 327.

Νικονάνου, Ν. (2005). *Ο ρόλος της μουσειοπαιδαγωγικής στα σύγχρονα μουσεία*, Τετράδια Μουσειολογίας, τεύχος 2. σ. 18-25.

Οικονόμου, Μ. (1999). *Μουσεία για τους Ανθρώπους ή για τα Αντικείμενα*; Αρχαιολογία και Τέχνες (72), Σεπτέμβριος 1999. σ. 50-55.

Οικονόμου, Μ. (2003). *Μουσείο: Αποθήκη ή ζωντανός οργανισμός. Μουσειολογικοί Προβληματισμοί και Ζητήματα*, Αθήνα: Κριτική. σ. 98-122.

Οικονόμου, Μ. (2004). Νέες Τεχνολογίες και Μουσεία: Εργαλείο, Τροχοπέδη ή Συρμός; Museology - International Scientific Electronic Journal, τεύχος 1, Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου. σ. 3.

Πικοπούλου-Τσολάκη, Δ. (2002). Οι Διαστάσεις των Πολιτιστικών Φαινομένων, Β: Πολιτιστικό Πλαίσιο, Πάτρα, ΕΑΠ. σ. 23.

Παπαδόπουλος, Π. (2010). Το Μουσείο και οι χώροι του εν δυνάμει, Αθήνα: Εκδόσεις Principia. σ. 18, 27 - 30.

Παναγιωτόπουλος, Γ., Παναγιωτοπούλου, Π. και Χουρδάκης, Γ. (2007). Η ενίσχυση των δεξιοτήτων των μαθητών προσχολικής αγωγής στο πλαίσιο της μουσειακής αγωγής: Μία πρόταση για εφαρμογή. Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 4ο Πανελλήνιο Συνέδριο με θέμα: «Σχολείο Ίσο για Παιδιά Άνισα», Αθήνα, 4-6 Μαΐου 2007. σ. 393:

http://www.elliepek.gr/documents/4o_synedrio_eisigiseis/390_398.pdf

Σκαλτσα, Μ. & Τζώνος, Π. (2012). Μουσείο και σύγχρονη Μουσειολογία. Διάλεξη στο πλαίσιο της σειράς: «10 Μαθήματα για τα Μουσεία μας. Ο πολιτιστικός και παιδευτικός ρόλος των Μουσείων από το στόμα των Διευθυντών των μεγάλων Μουσείων της Ελλάδας» (26 Ιανουαρίου – 29 Μαρτίου 2012), Ελεύθερο Πανεπιστήμιο της Στοάς του Βιβλίου, 2/2/2012.

Τσιτούρη, Α. (2010). Τάσεις και μορφές εκπαιδευτικών δράσεων στον ελληνικό μουσειακό χώρο. Στο: Βέμη Μπ. και Νάκου, Ει (Επιμ.), *Μουσεία και Εκπαίδευση*, Αθήνα: Νήσος. σ. 154.

Φατούρος, Δ. (1971). *Μαθήματα συστηματικής Θεωρίας της Αρχιτεκτονικής*, Τόμος 1, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο. σ. 18, 305 - 309.

Χατζηνικολάου, Τ., Χραμπάνης, Π. (2010). Επιμόρφωση εκπαιδευτικών: Η περίπτωση του Περιφερειακού Σεμιναρίου «Μουσείο-Σχολείο. Στο: Βέμη, Μπ. και Νάκου, Ει. (Επιμ.), *Μουσεία και Εκπαίδευση*, Αθήνα: Νήσος. σ. 271-272.

Ξενόγλωσσες

Alexander Edward, P. & Mary Alexander (2008). *Museums in Motion: An Introduction to the History and Functions of Museums*, American Association for State and Local History book series, AltaMira Press. σ. 90.

Black, G. (2005). *The engaging Museum. Developing museums for visitors involvement*, Νέα Υόρκη: Routledge. σ. 9 - 11.

Baghli, S., Boylan, P. J. & Herreman, Y. (1998). The International Council of Museums (ICOM) 1946 – 1996: Fifty Years in the Service of Museums and their Development. Paris: International Council of Museums. σ. 43 - 45.

Falk, J. H. (2009). *Identity and the Museum Visitor Experience*, Left Coast Press. σ. 22.

Falk, Martin & Balling (1981). *Environmental effects on learning: The outdoor field trip*, Science Education, τόμος 3. σ. 301 – 309.

Falk, J. H. & Dierking, L. D. (1992). *The Museum Experience*, Michigan: Howells House / Whalesback Books. σ. 13 – 15, 56.

Falk, J. H. & Dierking, L. D. (2002). *Lessons without Limit: How Free-Choice Learning Is Transforming Education*, Walnut Creek, Καλιφόρνια: AltaMira Press.

Falk, J. H. & Dierking, L. D. (2004). The contextual model of learning. Στο: Gail Anderson (Επιμ.), *Reinventing the Museum, Historical and Contemporary Perspectives on the Paradigm Shift*, Καλιφόρνια : AltaMira Press. σ. 139.

Gardner, H. E. (1983). *Frames Of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*, New York: Basic Books.

Georgiadis, N. (2004). *The Museum as Spatial Ritual In The Completion Of Mourning*, A+T Architectural Magazine, τεύχος 2. σ. 88-94: http://www.anamorphosis-architects.com/academic/writings/writing_AT.html

Germanos, D., Tzekaki, M. & Ikonomidou, A. (1997). *A spatio-pedagogical approach to the learning process at early childhood: an application on space-mathematical concepts*, European early childhood research journal (EECR), 5(I). σ. 77 - 88.

Gorman, A. (2008). *Museum Education Assessment: A Survey of Practitioners in Florida Art Museums*, Διδακτορική Διατριβή: Florida State University College of Visual Arts, Theater and Dance, Florida. σ. 28: http://etd.lib.fsu.edu/theses_1/submitted/etd-04072008-020200/unrestricted/GormanADissertation.pdf

Gilman, B.I. (1918). Museum fatigue. Στο: B. I. Gilman (Επιμ.), *Museum ideals of purpose and method*. Boston: Boston Museum of Fine Arts. σ. 62 – 74.

Hein, G. E. (1998). *Learning in the Museum*, Λονδίνο και Νέα Υόρκη: Routledge. σ. 25.

Hicks, J. (1996). *Evaluation: Need for a new landscape*, Art Education, 49 (3). σ. 51 - 57.

Hooper-Greenhill, E. (1994). *Museums and Their Visitors*, New York: Routledge. σ. 57.

Hood, M. G. (2004), Staying away: why people choose not to visit museums. Στο: Gail Anderson (Επιμ.), *Reinventing the Museum, Historical and Contemporary Perspectives on the Paradigm Shift*, Καλιφόρνια: AltaMira Press. σ. 150 – 153.

Jones-Carmil, K. (Επιμ.) (1997). *The Wired Museum. Emerging Technology and Changing Paradigms*. American Association of Museums, Washington D.C., σ. 35 - 61.

Kelly, L. (2007). *Visitors and Learners: Adult Museum Visitors' Learning Identities*. University of Technology, Sydney.

Korn, R & L. Sowd, (1999). *Visitor Surveys: A User's Manual*, Professional Practice Series Nichols, Susan K. (Compiler); Roxana Adams (Series Editor), Washington, DC: American Association of Museums.

McLean, K. (1993). *Planning for people in museum exhibitions*, Association of Science-Technology Centers. σ. 5.

Melton, A. (1935). *Problems of installation in museums of art*, Museums Classics, τεύχος 14, Publications of the American Association of Museums: New Series.

Merriman, N. (1991). *Beyond the glass case: the past, the heritage, and the public in Britain*, Leicester: Leicester University Press. σ. 165-166.

Merriman Nick (2004). Involving the public in museum archaeology. Στο: Nick Meriman (Επιμ.), *Public archaeology*, Νέα Υόρκη: Routledge. σ. 85, 96.

Miles, R. S. (2001). *The Design of Educational Exhibits* (Second Edition), Νέα Υόρκη: Routledge.

Moussouri, Th., Nikiforidou, A. & Gazi Andromache (2003). *Front-end and formative evaluation of an exhibition on Greek mathematics, Current Trends in Audience Research and Evaluation*. American Association of Museums, Vol. 16. ,Committee for Audience Research and Evaluation. σ. 42-47.

Schaller, D.T, Allison-Bunnell, S., Borun, M. & Chambers, M. B. (2002). *How do you like to learn? Comparing User Preferences and Visit Length of Educational Web Sites*. Museums and the Web 2002: <http://www.archimuse.com/mw2002/papers/schaller/schaller.html>. (τελευταία επίσκεψη: 19/5/2012).

Ιστοσελίδες

Ελληνικο Τμήμα ICOM – επίσημη ιστοσελίδα:

http://www.istomediahost.gr/icom/gr_about.asp (τελευταία επίσκεψη 20/5/12)].

Εκπαιδευτική Πύλη του ΥΠΕΠΘ: http://www.e-yliko.gr/resource/teach_Prot.aspx
(τελευταία επίσκεψη 20/5/12)

Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο:
<http://www.namuseum.gr/> (τελευταία επίσκεψη: 20/5/2012).

Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης:
<http://www.emst.gr/> (τελευταία επίσκεψη: 20/5/2012).

Κέντρο Πολιτισμού Ελληνικός κόσμος:
<http://www.hellenic-cosmos.gr/> (τελευταία επίσκεψη: 20/5/2012).

Ψηφιακή Εφαρμογή: Ψηφιακή περιήγηση 360° στην Αρχαία Μίλητο:
<http://www.ime.gr/choros/miletus/360vr/gr/> (τελευταία επίσκεψη: 20/5/2012).

Μουσείο Ακρόπολης:
<http://www.theacropolismuseum.gr/> (τελευταία επίσκεψη: 20/5/2012).

Ψηφιακό παιχνίδι «Αθηνά, η θεά της Ακρόπολης»:
<http://www.acropolis-athena.gr/> (τελευταία επίσκεψη: 20/5/2012).

Μουσείο Αφής:
<http://www.tactualmuseum.gr/>

Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας:
<http://www.gnhm.gr/>

Μουσείο Ηρακλειδών:
<http://www.herakleidon-art.gr/el/index.cfm>
Εικονική περιήγηση: Herakleidon Museum virtual tour:
<http://www.herakleidon-art.gr/virtualtour/index.html> (τελευταία επίσκεψη: 20/5/2012).

Μουσείο Μπενάκη:
<http://www.benaki.gr/>
Ψηφιακή Εφαρμογή: Μία ζωγραφιά του Νίκου Χαρζηκυριάκου Γκίκα:
http://www.benaki.gr/electronic_game_gr.asp (τελευταία επίσκεψη: 20/5/2012).

Μουσείο Νεότερης Κεραμικής:

<http://www.potterymuseum.gr/pub/Category.asp?lang=gr&catid=9> (τελευταία επίσκεψη: 20/5/2012).

Πανελλήνια Ένωση Πολιτιστικών Θεμάτων (Π.Ε.Ε.ΠΟ.ΘΕ.):

<http://peepothe.blogspot.gr/> (τελευταία επίσκεψη: 20/5/2012).

Συλλογή Παιχνιδιών και Παιδικής Ηλικίας - Μουσείο Μπενάκη:

<http://www.benaki.gr/index.asp?id=10103&lang=gr> (τελευταία επίσκεψη: 20/5/2012).

Ψηφιακό Αποθετήριο Open Science Resources (OSR):

<http://www.osrportal.eu/el/> (τελευταία επίσκεψη: 20/5/2012).

Ψηφιακή εφαρμογή: Google Art Project:

<http://www.googleartproject.com/> (τελευταία επίσκεψη: 20/5/2012).

AAM (American Association of Museums):

<http://www.aam-us.org/> (τελευταία επίσκεψη: 20/5/2012).

AAM Annual Meeting 2006:

<http://courses.ischool.utexas.edu/galloway/2007/fall/INF388E/VisitorStudies101.pdf>

(τελευταία επίσκεψη: 20/5/2012).

National Museums Liverpool:

<http://www.liverpoolmuseums.org.uk/> (τελευταία επίσκεψη: 20/5/2012).

Ψηφιακή εφαρμογή: «The exhibitionists»:

[http://www.liverpoolmuseums.org.uk/nof/maths/access/default.asp?\[nav\]=1](http://www.liverpoolmuseums.org.uk/nof/maths/access/default.asp?[nav]=1) (τελευταία επίσκεψη: 20/5/2012).

Deutsches Weihnachtsmuseum:

<http://www.weihnachtsmuseum.de/> (τελευταία επίσκεψη: 20/5/2012).

Madam Tussauds London:

<http://www.madamtussauds.com/London/> (τελευταία επίσκεψη: 20/5/2012).

Michener Art Museum:

<http://www.michenermuseum.org/> (τελευταία επίσκεψη: 20/5/2012).

Ψηφιακή εφαρμογή: Create an exhibition:

http://kids.michenerartmuseum.org/?option=com_nex&task=exhibitiontype&Itemid=32

(τελευταία επίσκεψη: 20/5/2012).

Museum of Modern Art (MOMA) New York:

<http://www.moma.org/> (τελευταία επίσκεψη: 20/5/2012).

Museum of London:

<http://www.museumoflondon.org.uk/>

Ψηφιακή εφαρμογή: Virtual Object handling workshop:

http://www.museumoflondon.org.uk/learning/features_facts/voh/voh_kit/index.htm#

(τελευταία επίσκεψη: 20/5/2012).

The Metropolitan Museum of Art:

<http://www.metmuseum.org/> (τελευταία επίσκεψη: 20/5/12).

Ψηφιακή εφαρμογή: Knights in Central Park:

<http://www.metmuseum.org/metmedia/interactives/art-trek/knights-in-central-park> (τελευταία επίσκεψη: 20/5/2012).

State Hermitage Museum:

<http://www.hermitagemuseum.org/> (τελευταία επίσκεψη: 20/5/12).

Εικονική περιήγηση: http://www.hermitagemuseum.org/html_En/08/hm89_0_0.html

(τελευταία επίσκεψη: 20/5/12).

Εικόνα 2: Εκθέματα του Μουσείου Παιχνιδιών των μαθητών
(Φωτογράφιση από τους ίδιους τους μαθητές - Προσωπικό Αρχείο 2011).

Εικόνα 3: Εκθέματα του Μουσείου Παιχνιδιών των μαθητών
(Φωτογράφιση από τους ίδιους τους μαθητές - Προσωπικό Αρχείο 2011).

Εικόνες 4: Εκθέματα του Μουσείου Παιχνιδιών των μαθητών
(Προσωπικό Αρχείο 2011).

Παράρτημα 2: Φωτογραφίες από το κυρίως ερευνητικό πρόγραμμα

Εικόνα 5: Αφίσα - Πρόσκληση Μουσείου Παιχνιδιών (κυρίως ερευνητικό πρόγραμμα).
Γεννάδειος Σχολή (Προσωπικό Αρχείο 2011)

Εικόνα 6: Προετοιμασία για το στήσιμο του Μουσείου Παιχνιδιών.
(Προσωπικό αρχείο 2011)

Εικόνα 7: Προετοιμασία για το στήσιμο του Μουσείου Παιχνιδιών.
(Προσωπικό αρχείο 2011)

Εικόνα 8: Προετοιμασία για το στήσιμο του Μουσείου Παιχνιδιών.
(Προσωπικό αρχείο 2011)

Εικόνα 9: Προετοιμασία για το στήσιμο του Μουσείου Παιχνιδιών.
(Προσωπικό αρχείο 2011)

Εικόνα 10: Προετοιμασία για το στήσιμο του Μουσείου Παιχνιδιών.
(Προσωπικό αρχείο 2011)

Εικόνα 11: Προετοιμασία για το στήσιμο του Μουσείου Παιχνιδιών.
(Προσωπικό αρχείο 2011)

Εικόνα 12: Προετοιμασία για το στήσιμο του Μουσείου Παιχνιδιών.
(Προσωπικό αρχείο 2011)

Εικόνα 13: Προετοιμασία για το στήσιμο του Μουσείου Παιχνιδιών.
(Προσωπικό αρχείο 2011)

Εικόνα 14: Προετοιμασία για το στήσιμο του Μουσείου Παιχνιδιών.
(Προσωπικό αρχείο 2011)

Εικόνα 15: Εκθέματα του Μουσείου Παιχνιδιών.
(Προσωπικό Αρχείο 2011)

Εικόνα 16: Εκθέματα του Μουσείου Παιχνιδιών.
(Προσωπικό Αρχείο 2011)

Εικόνα 17: Εκθέματα του Μουσείου Παιχνιδιών.
(Προσωπικό Αρχείο 2011)

Εικόνα 18: Εκθέματα του Μουσείου Παιχνιδιών.
(Προσωπικό Αρχείο 2011)

Εικόνα 19: Εκθέματα του Μουσείου Παιχνιδιών.
(Προσωπικό Αρχείο 2011)

Εικόνα 20: Εκθέματα του Μουσείου Παιχνιδιών.
(Προσωπικό Αρχείο 2011)

Εικόνα 21: Εκθέματα του Μουσείου Παιχνιδιών.
(Προσωπικό Αρχείο 2011)

Εικόνα 22: Αποψη από το Μουσείο Παιχνιδιών.
(Προσωπικό Αρχείο 2011)

Εικόνα 23: Χειροποίητα εκθέματα των μαθητών για το Μουσείο Παιχνιδιών που συμμετείχαν στο Χριστουγεννιάτικο Παζάρι.
(Προσωπικό Αρχείο 2011)

Εικόνα 24: Χειροποίητα εκθέματα των μαθητών για το Μουσείο Παιχνιδιών που συμμετείχαν στο Χριστουγεννιάτικο Παζάρι.
(Προσωπικό Αρχείο 2011)

Εικόνα 25: Αποψη από το Χριστουγεννιάτικο Παζάρι που συνδυάστηκε με το μουσείο Παιχνιδιών.
(Προσωπικό Αρχείο 2011)

Εικόνα 26: Είσοδος στο Μουσείο Παιχνιδιών
(Προσωπικό Αρχείο 2011)

**Εικόνα 27: Το Μουσείο την ημέρα των εγκαινίων (17/12/2011)
(Προσωπικό Αρχείο 2011)**

**Εικόνα 28: Το Μουσείο την ημέρα των εγκαινίων (17/12/2011)
(Προσωπικό Αρχείο 2011)**

**Εικόνα 29: Το Μουσείο την ημέρα των εγκαινίων (17/12/2011)
(Προσωπικό Αρχείο 2011)**

**Εικόνα 30: Το Μουσείο την ημέρα των εγκαινίων (17/12/2011)
(Προσωπικό Αρχείο 2011)**

**Εικόνα 31: Το Μουσείο την ημέρα των εγκαίνιων (17/12/2011)
(Προσωπικό Αρχείο 2011)**

**Εικόνα 32: Το Μουσείο την ημέρα των εγκαίνιων (17/12/2011)
(Προσωπικό Αρχείο 2011)**

**Εικόνα 33: Το Μουσείο την ημέρα των εγκαταστάσεων (17/12/2011)
(Προσωπικό Αρχείο 2011)**

**Εικόνα 34: Το Μουσείο την ημέρα των εγκαταστάσεων (17/12/2011)
(Προσωπικό Αρχείο 2011)**

**Εικόνα 35: Το Μουσείο την ημέρα των εγκαινίων (17/12/2011)
(Προσωπικό Αρχείο 2011)**

**Εικόνα 36: Οι μαθητές της Δ' τάξης παρουσιάζουν το Μουσείο που δημιούργησαν.
(Προσωπικό Αρχείο 2011)**

Παράρτημα 3: Ερωτηματολόγιο

1. «Μουσείο». Γράψτε τι σας έρχεται στο μυαλό με αυτήν τη λέξη.

.....

.....

.....

.....

.....

2. Τι μπορούμε να βρούμε μέσα σε ένα μουσείο;

.....

.....

.....

.....

.....

3. Τι δραστηριότητες μπορούμε να κάνουμε;

.....

.....

.....

.....

.....

4. Σκεφτείτε ένα μουσείο που γνωρίζετε. Τι σας έκανε εντύπωση (καλή και κακή) σε αυτό;

.....

.....

.....

Γιατί;.....

.....

